

YIL 19 SAYI 70 2009/3

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi

Sahibi Hasan Topal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nilüfer Çınarlı Mutlu

Yayın Sekreteri Tuba Çakıroğlu

Grafik Tasarım Emre Çıkınoğlu

Grafik Uygulama Güler Özsakarya Ertan

Yayın Komitesi

H. İbrahim Alpaslan

T. Didem Akyol Altun

Tuba Çakıroğlu

Erdal Onur Diktaş

Ebru Türkdamar Diktaş

Emre Ergül

Ufuk Ersoy

Zehra Akdemir Ersoy

Hikmet Gökmen

Güngör Kaftancı

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Seçkin Kutucu

Nilüfer Çınarlı Mutlu

İlker Özdel

Hasan Topal

Gürhan Tümer

Zeynep Tuna Ultav

(Soyadına göre alfabetik)

Yayın Yeri

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 25 27

Didim Temsilciliği: (0256) 811 57 74

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 13

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi: (0236) 653 55 57

Aliağa Oda Temsilcisi: (0232) 616 33 37

Bergama Oda Temsilcisi: (0232) 633 28 71

Dikili Oda Temsilcisi: (0232) 673 34 45

Menemen Oda Temsilcisi: (0232) 832 90 32

Selçuk Oda Temsilcisi: (0232) 892 67 17

Soma Oda Temsilcisi: (0236) 613 61 63

Söke Oda Temsilcisi: (0256) 518 48 88

Tire Oda Temsilcisi: (0232) 511 17 66

Torbalı Oda Temsilcisi: (0232) 856 61 96

Yayın Koordinatörü Yasemin Keskin Enginöz**Teknik Hizmetler, Reklam Pazarlama ve Basım Dağıtım**

Yapı-Endüstri Merkezi

Fulya Mah. Yeşilçimen Sok. No: 4 / 430

(Polat Towerside) 34394 Şişli İstanbul

Tel: (0212) 266 70 70

Faks: (0212) 266 70 10

yayinpazarlama@yem.net

www.yem.net

Baskı

Mas Matbaacılık AŞ

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No:3

34408 Kağıthane İstanbul

Tel: (0212) 294 10 00

Faks: (0212) 294 90 80

www.masmat.com.tr

Baskı Tarihi: 15 Haziran 2009

Yayın Koşulları

•Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir.
•Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüldüklerinde okunabilir olmalıdır. •Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. •Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. •Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK **Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi**
FOTOĞRAF **Cemal Emden**

BAŞYAZI ...2

HABERLER ...4

DOSYA
TASARIMDAN ONARIMA ENDÜSTRİ
MİRASI: **UYGULAMALAR,
SORUNLAR, ÖNERİLER**

Şeniz Çıkış
**Endüstriyel Bir Miras Alanında
Dönüşüm: İzmir Liman Arkası
Bölgesi ...10**

Emel Kayın
Eylem Şimşek
**İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri
Kompleksi Üzerine Yeniden
Düşünmek ...14**

Özlem Arıtan
Yasemin Sayar
**İzmir Sümerbank Basma Sanayi
Yerleşkesi ve Dönüşüm Süreçleri ...20**

Emre Arolat
**Endüstri Mirası Konusunda Öznel
Deneyim: İncelik ve İtina ...26**

YAPI TANITIM

Işık Çelikoğlu, Sedat Baylan, Ertan Dikmen,
Ebru Kandilci Köran
Eski Havagazı Fabrikası ...32

Tevfik Tozkoparan, Emre Ulaş
**Ahmed Adnan Saygun
Sanat Merkezi ...36**

GENÇ MİMARLAR

Ebru Türkdamar Diktaş
**İzmir'de Yarışmacı Genç Mimarlık
Ofisi: Not Mimarlık ...44**

YAYIN TANITIM ...48

Son yıllarda değişik ölçek ve niteliklerde açılan yarışmaların açılış biçimleri ve sonuçlarının eleştirildiği izlenmekte; nitelik, jüri değerlendirme ve ödüllendirme mantığı açısından yapılan bu tartışmalar, Mimarlar Odası'nın yarışmalarla ilgili politikasının netleştirilmesini ve yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda yarışma jüri üyeleri belirlenme kriterlerinin geliştirilerek Oda görüşünün oluşturulması, kamu ve özel sektör için üretilecek projelerin yarışma ile elde edilmesi konusunda çalışma yapılması, proje elde etme yöntemi olarak yarışmaların yaygınlaştırılması, yarışmalarda uygulama kararı alınan projelerin uygulanmasının sağlanması, yarışmaların ulusal ve bölgesel ölçekte desteklenmesi ve yaygınlaştırılması için görüş ve öneriler üretilmesi amacıyla "Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu"nun ikincisi 30 Mayıs 2009 tarihinde düzenlendi.

Her yıl Ekim ayının ilk Pazartesi günü kutlanan Dünya Mimarlık Günü bu yıl 5 Ekim'de kutlanıyor. Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) 2009 yılı Dünya Mimarlık Günü temasını "Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü" olarak belirledi. Her yıl olduğu gibi "mimarlık-toplum buluşması" kapsamında bir hafta boyunca sergiler, söyleşiler, gezilerle kentte yoğun bir mimarlık gündemi oluşturulacak...

Mimarlar Odası 41.Dönem Olağanüstü Genel Kurulu 10-12 Nisan 2009 tarihleri arasında Mimarlar Odası örgütlenmesinin değerlendirilmesi ve Oda yönetmeliklerindeki revizyonların görüşülmesi gündemi ile toplandı. 607 Mimarlar Odası delegesi ve 134 konuk mimarın katıldığı Genel Kurul'da görüşülen gündem maddeleri şunlardı: "Örgütlenme Çalışmaları Üzerine Genel Değerlendirme"; Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mimarlar Odası Ana Yönetmeliğinde, Yeni Şube Kurulması ile İlgili Bölümde Değişiklik Yapılması ile İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mali İşler Yönetmeliğinde, Temsilciliklerin Aktarım Oranları ile İlgili Karar Taslağının Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "İşyeri Temsilciliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması" ve "Etik Kodlar ile İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması". Önümüzdeki süreçte "Mimarlık Yasası" gündemde olacak.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

SAĞDA Ahmed Adnan Saygun
Sanat Merkezi Büyük
Salonu'ndan detay
FOTOĞRAF **Cemal Emden**

EGE MİMARLIK'TAN

İzmir İnciraltı Turizm Merkezi Tevsii, Balçova Kaplıcaları Kesimi 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nce onaylanmış, 01.04.2009 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediyesince askıya çıkarılmıştır. Askıdaki plan üzerinde yapılan inceleme ve değerlendirmelerimizi "Kent Gündemi" başlığı altında sizlerle paylaşıyoruz.

"Tasarımdan Onarıma Endüstri Mirası: Uygulamalar, Sorunlar, Öneriler" dosya konusu ile endüstri mirası ve korunması üzerine görüşleri özellikle İzmir Liman Arkası Bölgesi bağlamında biraraya getiren Emel Kayın, bu sayımızın editörlüğünü üstleniyor. Dosya kapsamında Şeniz Çıkış Liman Arkası Bölgesi'ni, Emel Kayın ve Eylem Şimşek Havagazi Fabrikası'nı, Özlem Arıtan ve Yasemin Sayar Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi'ni ve Emre Arolat öznel deneyimlerini okuyucuyla paylaşıyor.

Dosya içerisinde irdelenen Havagazi Fabrikası aynı zamanda yapı tanıtım bölümümüzde yer alıyor ve restorasyon sonrası dönüştürülen binalar, çevre düzenlemesi ile birlikte İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından aktarılıyor. Yapı tanıtım bölümünde yer alan bir diğer yapı ise Tozkoparan Mimarlık bünyesinde çağrılı bir yarışma sonucu elde edilen Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi. Projelendirme süreci Emre Ulaş tarafından aktarılan yapının mimari performansı Ufuk Ersoy tarafından irdeleniyor. Uygulama sürecini aktaran "Seyir Defteri" adıyla sunulan bültenlerden bir Tefvik Tozkoparan yazısı da yine bu bölümde sizlerle paylaşılıyor.

Geçtiğimiz sayı ilkinin yayımladığımız "Genç Mimarlar" bölümümüzde ise Not Mimarlık Ofisi'nin ortakları Merih Feza Yıldırım ve Serdar Uslubaş, yaptıkları projeler ve mimarlığa dair görüşleri ile bu sayımızda yer alıyor.

Yayın tanıtım bölümümüzde ise Arkadaş Yayınevi tarafından yayımlanan Ali Cengizkan'ın derlediği Fabrika'da Barınmak, İletişim Yayınları tarafından basılan Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı ile Şubemiz tarafından yayımlanan Emel Kayın'ın editörlüğünü üstlendiği İzmir'in Artalanındaki Kentlerde Mimarlık kitapları yer alıyor.

Önümüzdeki sayıda "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası"nın irdeleneceği bir dosya ile sizlerle buluşmayı hedeflerken, bu konu bağlamında hazırlayacağınız metin ve görsellerini 01.08.2009 tarihine kadar Şubemize iletmenizi bekliyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle iyi okumalar...

YAYIN KOMİTESİ

Mimarlar Odası 41. Dönem Olağanüstü Genel Kurulu Antalya'da Toplandı

MİMARLAR ODASI 41.DÖNEM OLAĞANÜSTÜ GENEL KURULU 10-12 NİSAN 2009 TARİHLERİ ARASINDA MİMARLAR ODASI ÖRGÜTLENMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ODA YÖNETMELİKLERİNDEKİ REVİZYONLARIN GÖRÜŞÜLMESİ GÜNDEMİ İLE TOPLANDI

607 Mimarlar Odası delegesi ve 134 konuk mimarın katıldığı genel kurulda Genel Başkan Bülend Tuna'nın açış konuşmasının ardından, Genel Sekreter Necip Mutlu örgüt ve üye yapısına ilişkin istatistik bilgileriyle desteklenen bir sunuş ile ACE sektör araştırması sonucunda Avrupa'dan ve Türkiye'den elde edilen verilerin karşılaştırmalı bir sunuşunu gerçekleştirdi.

Genel kurulda görüşülen gündem maddeleri şunlardı: "Örgütlenme Çalışmaları Üzerine Genel Değerlendirme"; Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mimarlar Odası Ana Yönetmeliğinde,

Yeni Şube Kurulması ile İlgili Bölümde Değişiklik Yapılması ile İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mali İşler Yönetmeliğinde, Temsilciliklerin Aktarım Oranları ile İlgili Karar Taslağının Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "İşyeri Temsilciliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması"; "Mesleki Davranış Kuralları Yönetmeliği İle İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması ve ""Etik Kodlar ile İlgili Taslağın Görüşülmesi ve Karara Bağlanması" Genel kurulun ardından bir sonuç bildirgesi yayımlandı.

2009 Dünya Mimarlık Günü: "Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü"

DÜNYA MİMARLIK GÜNÜ BU YIL 5 EKİM'DE KUTLANIYOR. 2009 YILI TEMASI "KÜRESEL KRİZ KARŞISINDA MİMARLARIN GÜCÜ" OLARAK BELİRLENDİ

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) 15-16 Şubat 2009 tarihlerinde Kosta Rika'nın San José kentinde gerçekleştirdiği Konsey Toplantısı'nda 2009 yılı Dünya Mimarlık Günü temasını "Küresel Kriz Karşısında Mimarların Gücü" olarak belirledi.

Bu temayla mimarlar, mimarlık mesleğinin doğası gereği sahip oldukları teknik, kültürel, ekonomik ve toplumsal yeteneklerden dolayı, küresel krizin yaşandığı bu dönemde büyük ölçekli görevler edinmeye çağırılıyor. Mimarların zaten tasarımdan uygulamaya, bakım ve onarımdan geri dönüşüme kadar günlük çalışmalarının her aşamasında bireysel, toplumsal ve kolektif kararlar aldıkları hatırlatılıyor. Buna bağlı olarak mimarlık ürünlerinin gerçekleştirilmesinde başarıya ulaşılmasının da mimarın bu aşamaların her birine verdiği enerjiye ve diğer ortaklarıyla ilişkilerine bağlı olduğu vurgulanıyor. Dolayısıyla projenin ölçeği ve doğası ne olursa olsun, bu karmaşık mekanizmanın itici gücü mimar olarak tanımlanıyor.

2009 Dünya Mimarlık Günü kutlamaları kapsamında tüm UIA Kesimlerinden, küresel krizin etkilerini azaltmak konusunda mimarların harcadıkları enerjiyi ve geliştirdikleri mimari ve kentsel çözümleri sergileyen çeşitli yerel ve ulusal projeler sunmaları beklenmektedir. UIA Konseyi, Üye Kesimlerin Dünya Mimarlık Günü teması kapsamındaki etkinliklerini kendilerine özel takvimleri çerçevesinde gerçekleştirebilmeleri açısından, bu temanın yalnızca bir güne özel olarak değil, yıl boyu yapılacak çeşitli kutlama etkinliklerinde de kullanılmasını öneriyor.

Prof. Dr. Türkan Saylan'ı Yitirdik

Yaşamını bilime, eğitime, toplum hizmetlerine adanmış gericiliğe, tutuculuğa, cehalete karşı mücadele eden Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Prof. Dr. Türkan Saylan'ı yitirdik. Başsağlığı diliyor, anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu

Mimarlar Odası ACE Eğitim Çalışma Grubu'na Katılıyor

AVRUPA MİMARLAR KONSEYİ (ACE) EĞİTİM ÇALIŞMA GRUBU 27 MART 2009'DA ROMANYA'NIN BÜKREŞ KENTİNDEKİ İON MINCU ÜNİVERSİTESİ'NDE GERÇEKLEŞTİRİLDİ

Türkiye'den ilk kez katılım sağlanan çalışma toplantısına, UIA Konsey Üyesi Deniz İncedayı katıldı. Toplantıda Romanya, Slovakya ve Hırvatistan'daki mimarlık eğitimi modelleri hakkında sunuşlar ve değerlendirmeler yapıldı. Mesleki yeterliliklerin tanınması kapsamında diplomaların tanınması prosedürlerinin önem kazanması nedeniyle, Eğitim Çalışma Grubu altında "mimarlık diplomaları" konusunda bir alt grup oluşturulması kararlaştırıldı. Ayrıca, mesleki eğitimin bir parçası olarak Sürekli Mesleki Gelişim (SMG) konusunda, toplantı katılımcıları kendi ülkelerindeki sistemler hakkında fikir alışverişinde bulundular.

Tasarım Dünyası Yeni Bir Merkeze Kavuşuyor: Terminal

TASARIM DÜNYASINA YENİ BİR SOLUK GETİRECEK TERMİNAL, BEYLERBEYİ'NDE AÇILDI

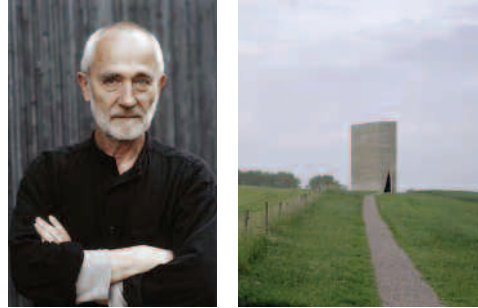

Terminal, Akın Nalça ve tasarım ekibinin yıllardır sürdürdüğü atölye geleneğiyle, aynı dili konuşan geniş bir ürün ailesinin biraraya gelmesi ile oluşan bir

tasarım merkezi. Terminal, mekân çözümleri konusunda fark yaratan birçok markayı ve tasarım hizmetini bir arada sunarak, tasarımcı, mimar ve işverenin çözüm ortağı olmayı hedefliyor.

Pritzker Mimarlık Ödülü 2009 Peter Zumthor'un

PETER ZUMTHOR, 2009 PRITZKER ÖDÜLÜ'NÜN SAHİBİ OLDU

Yapıları çoğunlukla İsviçre'de bulunan mimar aynı zamanda Almanya, Avusturya, Hollanda, İngiltere, İspanya, Norveç, Finlandiya ve ABD'de projeler tasarladı.

Zumthor'un başyapıtı olarak değerlendirilen, en ünlü yapısı Termal Havuzlar, İsviçre'nin Vals kentinde bulunuyor. Son zamanlarda eleştirmenlerin beğenisini kazanan bir yapısı da Almanya'nın Köln kenti

yakınlarındaki Saint Nikolaus von der Flüe Şapeli. Jüri bu yapıların yanında yine Köln'de bulunan Kolumba Müzesi'ni de "gözkamaştırıcı çağdaş bir yapı olmasının yanı sıra değişik katmanlardaki tarihiyle de uyum içinde olması" nedeniyle mimarın göze çarpan yapıları arasında değerlendirdi. Jüri, Zumthor ve işlerini şöyle değerlendiriyor: "Peter Zumthor, işine odaklı, ödün vermeyen ve olağanüstü bir kararlılık sergileyen işleriyle dünyanın dört bir yanından meslektaşlarının takdirini kazanmış usta bir mimar. Zumthor'un tüm yapıları güçlü ve zamanın ötesinde bir varlık sergilerler. Net ve kesin düşüncelerini şairene ölçülerle birleştirme gibi ender görülen bir yeteneğe sahip olması, yapılarının durmaksızın ilham vermesini sağlıyor."

2009 Mies van der Rohe Çağdaş Mimarlık Ödülü'nün Sahibi Snøhetta

AVRUPA KOMİSYONU VE MİES VAN DER ROHE VAKFI, 2009 YILI MİES VAN DER ROHE ÖDÜLLERİ İÇİN BELİRLENEN BEŞ FİNALİSTİ GEÇTİĞİMİZ ŞUBAT AYINDA AÇIKLAMIŞTI

Uluslararası mimarlık alanında en itibarlı ödüllerden biri olarak kabul edilen 2009 yılı Mies van der Rohe Ödülü'nü beş finalistin arasından seçilen Norveç Ulusal Opera ve Bale Salonu yapısıyla Snøhetta kazandı. Jüri ayrıca, Yeni Mimar Özel Ödülü'ne (Emerging Architect Special Mention) Studio Up'ı (Lea Pelivan ve Toma Plejić) Hırvatistan Koprivnica'daki Gymnasium 46° 09' N / 16° 50' E projesiyle layık gördü. Snøhetta'nın tasarladığı bu yapı,

Norveç'te son 700 yıldır yapılan en büyük kültür merkezi.

Jüri Başkanı Francis Rambert, ödül kazanan yapıyla ilgili şunları söyledi: "Oslo'daki Norveç Ulusal Opera ve Bale Salonu bir binadan çok daha fazla şey ifade ediyor. Öncelikle bir kentsel mekân, şehre bir hediye. Yapı şehirdeki tüm enerjilerin dağıtıcısı ve kentsel dokunun yeniden canlanmasının bir simgesi olarak değerlendirilebilir." Mimar Tarald Lundevall ödülü kazanmaktan büyük gurur duyduklarını belirtti.

Güney Ege Termal Projesi İzmir İnciraltı Turizm Merkezi Tevsii, Balçova Kaplıcaları Kesimi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Hakkında Rapor

İZMİR İNCİRALTI TURİZM MERKEZİ TEVSİİ, BALÇOVA KAPLICALARI KESİMİ 1/25.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI, KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YATIRIM VE İŞLETMELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NCE ONAYLANMIŞ, 01.04.2009 TARİHİNDE İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNCE ASKIYA ÇIKARILMIŞTIR. ÇEVRE DÜZENİ PLANI VE PLAN RAPORU İPTAL EDİLEREK, PLANLAMA ALANININ ÖZELLİKLERİNE, İZMİR KENTİNİN, BÖLGENİN VE SEKTÖRÜN GERÇEK GEREKSİNİMLERİNE UYGUN, DOĞAL ÇEVRE VE JEOTERMAL KAYNAKLARININ KORUNMASINI ESAS ALAN BİR YAKLAŞIMLA VE PLANLAMANIN KATILIM İLKESİNİ GÖZETEREK YENİDEN HAZIRLANMASINDA YARAR BULUNMAKTADIR

Planlamanın Bütünlüğü İlkesi Açısından

3194 Sayılı İmar Kanunu eki olan Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'te Çevre Düzeni Planı; "Konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler ile kentsel-kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesini sağlayan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen yönetsel, mekânsal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırlar içinde, varsa bölge planı kararlarına uygun olarak yapılan idareler arasında koordinasyon esaslarını belirleyen 1/25.000, 1/50.000, 1/100.000, 1/200.000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan plandır" şeklinde tanımlanmıştır. Askıya çıkarılmış olan İzmir İnciraltı Turizm Merkezi Tevsii, Balçova Kaplıcaları Kesimi 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ise, yönetsel, mekânsal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırları kapsamayan, planlamanın bütünlüğü ilkesine aykırı olarak, Turizm merkezi tevsii sınırlarının bir kısmını kapsayan şekilde, parçacı olarak hazırlanmış ve onaylanmıştır. Aynı tarihler içinde aynı kurum tarafından hazırlanmış olan İzmir Turizm Merkezi İnciraltı kesimi Çevre Düzeni planından kopuk, o planla ve kentle ilişkilenemeyen ve bütünlük sağlamayan bir plandır. Bu nedenle planlama ilkelerine aykırıdır.

Planlama Alanının Tanımı, Doğal Yapısı ve Koruma Kullanma Dengesinin Gözetilmesi Açısından

Planlama alanı, tarihi kaynaklarda Agamemnon Kaplıcaları olarak tanımlanan, Homeros ve Strabon'un eserlerinde adı geçen bir bölgedir. Bu niteliği ile dahi duyarlılıkla ele alınması gereken bir alandır. Hazırlanan plan raporunda bu konuya hiç değinilmemesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan ve turizm amacı taşıyan bir planın raporu için büyük eksiklikler. Diğer yandan, Balçova termal su kaynaklarını ayrıcalıklı kılan bir başka özelliği, alanın çevresindeki topoğrafya ve doğal peyzajın oluşturduğu ve İzmir kenti için çok önemli olan görsel niteliğidir.

Balçova yerleşiminin güney kesiminde Sakarya Caddesi, Teleferik yamaçlarında doğal peyzajla (Orman, ağaçlık, zeytinlik alanlar vb.) Balçova planlı alanları arasında yapay bir eşik oluşturmaktadır. Baraj yolu da bu eşiğin devamı niteliğindedir. Bu eşiğin dışında ve ormanlık - ağaçlık alan içinde yalnızca bir kooperatifin (1981'lerin olağanüstü koşullarından yararlanan) yapılaşması mevcut olup, alanın doğal özelliklerine ve bölgenin peyzajına olumsuz etkileri olan bu yapılaşma, bütün kentlilerce geçmişte alınmış çok yanlış bir karar olarak görülmektedir. Bu yapıların zaman içinde yıkılarak bölgenin ağaçlandırılması hedeflenmeliyken, askıya çıkartılan plan ile, bu kooperatifin çevresinde, Sakarya Caddesi ve Baraj Yolu boyunca, tanımlanan eşik aşarak çok büyük bir alan yapılaşmaya açılmaktadır. Teleferik yamaçları ve Baraj Yolu çevresi ile Narlıdere kesiminde de Prens Otel sırtları yapılaşacaktır. Bu plan kararlarıyla bölgede gerçek anlamda bir doğa ve çevre katliamına yol açılacaktır. Ayrıca plan notlarında, bu alanlarda turizm yapıları gerçekleştirinceye kadar,

tarım alanları yapılaşma koşullarında gelişme önerilmektedir. Bu plan notuyla, teleferik yamaçları, Baraj Yolu çevresi ve Prenses Oteli sırtlarının, konut olarak yapılaşmasına olanak sağlanmaktadır. İzmir kentinin, Balçova ilçesinin ve jeotermal kaplıca alanının, planın öngördüğü alanlarda konut ve yapılaşma gelişmesine ihtiyacı yoktur. Balçova jeotermal su kaynaklarının, çevre ve doğal nitelikleri bir yana bırakılarak, doğal ve nitelikli peyzaj gözetilmeyerek yalnızca turizm amacıyla geliştirilmesinin amaçlanması, turizmin kendi kaynaklarını tüketmesi sonucunu yaratacaktır. Bir başka ifadeyle bu planla önerilen turizm ve diğer yapılaşma kararları doğal kaynakların ve çevrenin korunması dengesini gözetmemektedir. Plan bu özelliğiyle de planlama ilkelerine aykırıdır.

Jeotermal Su Kaynakları Açısından

Balçova jeotermal kaynaklarının bulunduğu bölgede, farklı zamanlarda MTA tarafından etüdlar yapılarak, kapasite, jeotermal özellikler ve sahanın korunmasına yönelik rapor ve görüşler oluşturulmuştur. Bu raporların bulgularına göre 10° (derece) kaynak koruma alanları sınırları içinde hiçbir yapılaşmaya ve tesise izin verilmemesi gereği belirtilmektedir.

Ancak askıya çıkartılmış olan ÇDP ve raporunda bu konuda bir değerlendirme ve zonlar izlenememekte, raporda alt ölçek planlarda etüdlere uyulacağı belirtilmektedir. Üst ölçek bir plan olan bu Çevre Düzeni Planı'nın öncelikle kaynakların korunmasına yönelik esasları tanımlaması gerekirken, bu en önemli husus alt ölçekli planlara bırakılarak çevre düzeni planının işlevi ortadan kalkmaktadır. Plan bu şekliyle de planlama ilkelerine uygun değildir.

Yürürlükte Bulunan Alt Ölçekli Planlar Açısından

Askıya çıkarılan Çevre Düzeni Planı'yla yapılaşma kararı getirilen alanın büyük bölümünü kapsayacak şekilde, yürürlükte bulunan 1/1.000 ölçekli Uygulama İmar Planı'nda "İzmir Valiliği Özel İdaresi Balçova Kaplıcaları Tesisi" kullanım kararı bulunmaktadır. Jeotermal kaynak koruma kuşaklarına uyularak, KAKS: 0,40 değerinde ve alan bütününde uygulama yapılacağı öngörülmektedir. Balçova kaplıcaları bölgesinin nitelikleri korunarak geliştirilmesi için yürürlükte bulunan uygulama imar planı ve plan notları, doğal peyzaja ve kaynaklara saygılı bir turizm gelişmesini amaçlamaktadır. Hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı ile, yürürlükte bulunan alt ölçek planın duyarlılığından farklı olarak, özel proje alanı kararı tanımlı yapılan bölgede, parsel bazında, bölgenin özelliklerini, kaynak koruma dengesini gözetmeyen ve bütünsellikten uzak bir yapılaşmanın önü açılmaktadır. Balçova jeotermal kaynaklarının, potansiyelinin, doğal çevresinin bütün ekolojik özelliklerinin bozulması süreci başlayacak, bir anlamda zengin turizm-sağlık potansiyeli bu planla yok edilecektir. Tanımlanan gerekçelerle askıda bulunan Çevre Düzeni Planı, planlama ilkelerine ve kamu yararına uygun değildir.

Sonuç

Güney Ege Termal Turizm Projesi, İzmir İnciraltı Turizm Merkezi Tevsii, Balçova Kaplıcaları Kesimi 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu sınırlı zamanda ve sınırlı belgeler üzerinde yapılan değerlendirme sonunda yukarıda özetle tanımlamış olduğumuz gerekçeler, açıklamalar ve tespitler kapsamında, getirmiş olduğu arazi kullanım kararları ve yapılaşma koşullarının, jeotermal kaynaklara, bölgenin doğal peyzajına ve çevresine olumsuz etkileri nedeni ile planlama ilkelerine ve kamu yararına uygun görülmemektedir. Onaylanmış ve askıya çıkarılmış olan, Güney Ege Termal Turizm Projesi, İzmir İnciraltı Turizm Merkezi Tevsii Balçova Kaplıcaları Kesimi 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu iptal edilerek, planlama alanının özelliklerine, İzmir kentinin, bölgenin ve sektörün gerçek gereksinimlerine uygun, doğal çevre ve jeotermal kaynaklarının korunmasını esas alan bir yaklaşımla ve planlamanın katılım ilkesini gözeterek yeniden hazırlanmasında yarar bulunmaktadır.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi

Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi, 2009
FOTOĞRAF **Ahmet Giliz**

TASARIMDAN ONARIMA ENDÜSTRİ MİRASI: UYGULAMALAR, SORUNLAR, ÖNERİLER

EDİTÖR **Emel Kayın**

TÜRKİYE’DE YENİ GÜNDEME GELEN ENDÜSTRİ MİRASINA NASIL MÜDAHALE EDİLECEĞİ KONUSU, KORUMA ALANININ GÜNCEL SORUNLARI ARASINDA YER ALMAKTADIR. AVRUPA’DA 19. YÜZYILDA GERÇEKLEŞEN ENDÜSTRİ DEVRİMİ, BU COĞRAFYADAKİ MERKEZLER İLE GELİŞMELERİN YAYILDIĞI ÇEPER ÜLKELERDE İLGİNÇ-ÖĞRETİCİ BİR MİRAS BIRAKMIŞTIR. ENDÜSTRİ DEVRİMİ ÖNCESİNDEKİ ÇEŞİTLİ ÜRETİM YAPILARI VE DONANIMLARI DA “ENDÜSTRİ ARKEOLOJİSİ” YA DA “ENDÜSTRİ MİRASI” ADI ALTINDA İRDELENEBİLMEKLE BİRLİKTE, BU KAPSAMDAKİ İLGİ ÖZELLİKLE MODERN ENDÜSTRİNİN ÖNCÜLERİNE YÖNLENMEKTEDİR. TÜRKİYE’DE ENDÜSTRİ MİRASI, İKİ KANALDAN OKUNABİLMEKTEDİR: BİRİNCİ KANALDA, OSMANLI İMPARATORLUĞU’NUN 19. YÜZYILDAKİ MODERNLEŞME SÜRECİNDE, AVRUPALI VE GAYRİ MÜSLİM OSMANLI TEBASINDAN YATIRIMCILAR ARACILIĞIYLA BÜYÜK MERKEZLERDE GELİŞEN ENDÜSTRİ FAALİYETLERİNİN YANSIMASI OLAN MİRAS GRUBU; İKİNCİSİNDE İSE CUMHURİYET’İN MODERNLEŞME-ENDÜSTRİLEŞME PROJESİYLE FARKLI ÖLÇEKLİ ANADOLU KENTLERİNDE VARLIK BULAN MİRAS GRUBU BULUNMAKTADIR. BU ÖNEMLİ BİRİKİM, GEÇMİŞİN ÜRETİM BİÇİMLERİNİ VE MİMARLIK YAKLAŞIMLARINI SERGİLERKEN, SOSYO-EKONOMİK, KÜLTÜREL VERİLERİ DE KAYIT ALTINDA TUTMAKTA; ANCAK TEKNOLOJİNİN HIZLI GELİŞTİĞİ DÜNYADA BU KAYITLAR YOK OLMA TEHLİKESİNİ YAŞAMAKTADIR.

BU DOSYA, ENDÜSTRİ MİRASININ KORUNMASI KONUSUNU “TASARIMDAN ONARIMA” UZANAN BİR SORUN OLARAK ELE ALMAKTA VE KORUMA SÜREÇLERİNDE MİMARİ, TEKNOLOJİK, SOSYO-EKONOMİK, KÜLTÜREL KAYITLARIN NASIL OKUTULABİLECEĞİ KAYGISININ PEŞİNE DÜŞMEKTEDİR. SÖZÜ EDİLEN TARTIŞMA, ŞENİZ ÇIKIŞ, EMEL KAYIN, EYLEM ŞİMŞEK, ÖZLEM ARITAN, YASEMİN SAYAR VE EMRE AROLAT’IN YAZILARI ARACILIĞIYLA SUNULMAKTADIR. ENDÜSTRİ MİRASININ RESTORASYONUNDA “BİNA KABUĞUNUN ONARIMIYLA YETİNMEK” YA DA “KENT VE TEKNOLOJİ TARİHİNİN HİKÂYELERİNİ YAŞATMAYA ODAKLANMAK” ARASINDAKİ İNCE ÇİZGİ, BU YAZILAR ARACILIĞIYLA BİR KEZ DAHA SORGULANACAKTIR.

Endüstriyel Bir Miras Alanında Dönüşüm: İzmir Liman Arkası Bölgesi

TARİHİ ENDÜSTRİ BÖLGELERİNİN DÖNÜŞME-DÖNÜŞEMEME SORUNUNU İZMİR LİMAN ARKASI BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE İRDELEYEN YAZAR, BÖLGEDEKİ YENİ İŞLEV ÖNERİLERİNİ DE DEĞERLENDİRİYOR

Şeniz Çıkış

ÜSTTE Alsancak Limanı ve arka alanının havadan görünüşü

SAĞ ÜSTTE Liman arkası bölgesi ve "Yeni Kent Merkezi"ne ait genel bir görünüş

SAĞ ALTTA Liman arkası bölgesinin, Darağacı bölümünün 20. Yüzyılın ilk çeyreğindeki görünüşü

Liman Arkası Bölgesi, İzmir'in merkezinde yer alan ve potansiyel öneme sahip bir bölgedir. Planlaması geçtiğimiz yıllarda tamamlanan "Yeni Kent Merkezi"nin bir alt parçası olan bu bölge, eski ve yeni kent merkezlerini birbirine bağlamasından dolayı ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Öte yandan yapılaşma, trafik, nüfus ve işlevsel açılardan aşırı yoğunlaşmış olan Alsancak semtinin genişleyebileceği bir bölge olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Liman Arkası Bölgesi, içinde barındırdığı tarihi yapı stoku ile kentin tarihi mirası açısından büyük önem taşımaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla bölgenin dönüşümü hem kentin hem de yeni kent merkezinin geleceği açısından büyük bir dikkatle izlenmektedir. Gelişimi on dokuzuncu yüzyılda kurulan depo ve üretim tesisleri ile başlayan Liman Arkası Bölgesi İzmir'in ilk sanayi bölgesi olarak kurulmuş, yakın zamana kadar işlevini sürdürebilmiştir. Ancak son yıllarda işlevini yitirmiş, yer yer çöküntü bölgesine dönüşmeye başlamıştır. Sonuçta bölgenin yenilenmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Ancak 1/5.000 ölçekli nazım imar ve 1/1.000 ölçekli uygulama imar planlama çalışmalarının tamamlanmasının ardından uzunca bir süre geçmiş olmasına rağmen bölgenin yeniden hayatıyet kazanması bir türlü gerçekleşmemiştir. Çeşitli yasal, mülki ve idari sorunlar nedeniyle yaşanan bu durum 2009 yılı içinde tamamlanan Havagazi Fabrikası Kültür Merkezi'nin işletmeye açılmasıyla birlikte yeniden gündeme gelmiş, geleceğe yönelik beklentiler artmıştır. Liman Arkası

Bölgesi'nin sahip olduğu uygun özelliklere karşın, dönüşüme direncinin ele alındığı bu çalışma, öncelikle yeni imar planının bu duruma etkileri üzerine odaklanmaktadır. Bunun yanı sıra bölgenin ve yeni kent merkezinin nazım imar planına da değinmektedir.

Bilindiği gibi İzmir'in Liman arkası olarak tanımlanan bölgesi bugünkü limana paralel olarak uzanan Liman Caddesi ve Şehitler Caddesi arasında kalan bölgeyi kapsamaktadır. Ancak idari tanımı günlük hayatta kullanıldığından daha geniş bir alanı kapsamaktadır. 2003'te hazırlanan Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı raporuna göre İzmir Liman Arkası Bölgesi, kuzeyinde Alsancak Limanı, batısında Alsancak Garı, tesisleri ve demir yolu ile güneydoğusunda Meles Çayı ve Mürselpaşa Bulvarı ile sınırlanan üçgen bir alandır. Bölgenin güneybatısı Kahramanlar semti sınırında konutlar, iş hanları, Tekel Tütün Fabrikası ve TCDD tesisleri ile sınırlanmaktadır. Bölge Bornova, Karşıyaka semtlerini merkeze bağlayan karayollarının yanı sıra demir yolu ulaşımı açısından da önemli bir merkez durumundadır (Halkapınar, Alsancak, Liman). Günümüzde ağırlıklı olarak depolama ile bazı atölye ve üretim tesislerinin bulunduğu bölge az sayıda konuta da ev sahipliği etmektedir. Bölgenin bir diğer özelliği ise on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başına ait büyük ölçekli sanayi tesislerini barındırmasıdır. Geniş araziler üzerine kurulmuş olan Havagazi Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Şark Sanayi ve Sümerbank Basma İşletmeleri'nin yanı sıra sanayi mirasına dâhil edilebilecek daha küçük ölçekli

tarihi yapılar söz konusu bölgede yer almaktadır. Ayrıca bölgede bugün yarı çöküntü alanına dönüşmüş olan bir konut alanı bulunmaktadır. Bölgedeki tarihi yapılar İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 08.01.1998 tarihinde 7003 sayılı karar gereğince 'Kültür ve Tabiat Varlığı' kapsamında değerlendirilmiş ve tescillenmelerine karar verilmiştir. Gerekçe kararında Şehitler Caddesi'nin her iki yanında bulunan eski Havagazı Fabrikası, eski Elektrik Fabrikası, eski Şark Sanayi gibi sanayi yapıları ile bunlarla bütünlük oluşturan ve aynı döneme ait olan konut yapılarından oluşan sivil mimarlık örneği yapılar ve yine aynı bölgede bulunan bir takım ağaç ve ağaç grupları korunması gerekli Kültür ve Tabiat Varlığı envanterine dâhil edilmiştir.

Liman Arkası Bölgesi'nin Kısa Tarihçesi

On dokuzuncu yüzyıl öncesinde daha çok bostan ve tarlaların yer aldığı Liman Arkası Bölgesi, Darağacı olarak anılmaktaydı. Alsancak Tren Garı'nın tamamlanmasının ardından gelişmeye başlayan Darağacı Bölgesi İzmir'in ilk sanayi bölgesi olma niteliğini taşımaktadır. Tren garı ve liman bağlantısının tamamlanmasının ardından Punta Bölgesi imara açılmış ve kısa zamanda çeşitli iş yerleri, depolar ve bir süre sonra da konutlar inşa edilmiştir. Ardı sıra Alsancak Halkapınar arasında döşenen tramvay yolunun bu bölgeden geçişi ticaret hayatını canlandırmıştır. Tren garı ve tramvay hattı sayesinde hareketlenen Punta'daki ticaret hayatı kısa sürede Darağacı Bölgesi'ne de sıçramış, burada ilk depo, işlik ve fabrikalar kurulmuştur (Çıkış, 1999). Punta Garı ile Liman arasındaki mesafe dolayısıyla ağırlıklı olarak depolama faaliyetleri ağırlık kazanmış olsa da yirminci yüzyılın başından itibaren yağ, sabun, un, çimento fabrikaları kurulmuş, bölge hızla yoğunlaşmıştır. Örneğin; bugün hâlâ ayakta duran Havagazı Fabrikası, Un Fabrikası, Kiremit Fabrikası önemli sanayi tesisleri arasında sıralanabilir (Atay, 1978).

Cumhuriyetin kurulmasının ardından 1925 yılında onanan Danger Planı'na göre Alsancak Tren Garı'ndan başlayarak Mersinli'ye kadar uzanan

bölge Darağacı'nı da kapsayacak şekilde sanayi bölgesi ilan edilmiş, plana göre bölgenin deniz kıyısı (bugünkü liman alanı) liman yapımı için hazırlanmaya başlamıştır. Ayrıca uygulaması 1935 yılına değin uzayan imar faaliyetleri sırasında Elektrik Fabrikası (1928), Şark Sanayi (1924) gibi büyük sanayi tesisleri de kurulmuştur. Bu dönemin ardından 1939 yılında yeni bir planlama yapılan bölge, Şehitler Caddesi boyunca yapılaşmıştır (Şimşek, 2006).

Pasaport Limanı'nın yetersiz kaldığı gerekçesiyle Alsancak Limanı planlanmış ve 1959 yılında işletmeye açılmıştır. Limanın kurulması ile birlikte 1950'li yıllardan itibaren bölge daha çok depolama alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Barbaros, 1995). Başta tütün olmak üzere ve Ege Bölgesi'nde yetişen pamuk incir gibi tarımsal ürünler depolanmıştır. 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca çok katlı depolar inşa edilmiştir. Bu dönemde ayrıca Sümerbank Fabrikası, Tariş'in çeşitli fabrikaları bölgenin güneyinde konumlanmıştır.

1953 yılında Kemal Ahmet Aru, Emin Canbolat ve Gündüz Özdeş tarafından hazırlanan İzmir kenti planı onaylanarak

yürürlüğe girmiştir. Bu planda Alsancak Limanı'nın büyük bir ticaret limanına dönüşmesi sürecinin hızlandırılması, Limanın güneyindeki endüstri tesislerinin korunması ve bu alanın Halkapınar ve Salhane yönünde gelişmesi planlanmıştır. Böylece günümüz İzmir kent dokusunun iskeleti oluşturulmuştur (Bilsel, 1999, s.17). Bu plan doğrultusunda Alsancak, Halkapınar, Salhane ve Turan'a kadar uzanan kıyı şeridi endüstri bölgesi kullanımında geliştirilmiştir (Karadağ, 2000).

1989 yılı 1/25.000 Revizyon İmar Planı'nda liman arkasında yenileme kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda alanda merkezi iş alanı kullanımı önerilmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren yönetim ve hizmet işlevinde yapılar inşa edilmiş ve mevcut kullanım türünün farklı boyutlarda ele alındığı gelişmeler gözlenmiştir. Örneğin bazı prestijli iş merkezinin yanı sıra kimi tarihi depo ve fabrika yapılarında işlev değişikliğine gidilmiştir (Şimşek, 2006).

1989 yılında gerçekleştirilen imar planı bölgenin arzu edilen şekilde dönüşümüne ivme sağlayamamış olmasından dolayı Liman Arkası Bölgesi Turan'a kadar uzanan yeni kent

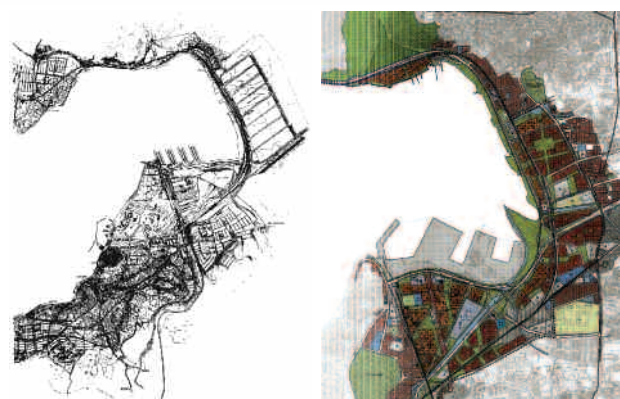
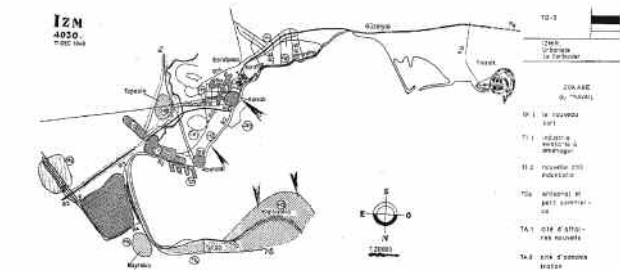
“GÜNÜMÜZDE AĞIRLIKLI OLARAK DEPO VE BAZI ATÖLYE VE AZ SAYIDA ÜRETİM TESİSLERİNİN BULUNDUĞU BÖLGE AZ SAYIDA KONUTA DA EV SAHİPLİĞİ YAPMAKTADIR”

ALTTA Sırasıyla 1922, 1930, 1939, 1948, 1951, 2003 yıllarında yapılan ve Liman arkası ve Darağacını içeren planlar. Bunlardan 1948 yılına ait olan plan Le Corbusier tarafından, 1951 planı ise Kemal Ahmet Aru tarafından yarışma sonrası yapılmıştır.

SAĞ ÜSTTE Eski Elektrik Fabrikası 1928, fabrikanın yapımına Traction-Electricité adlı Belçika şirketi tarafından 1926 yılında başlanmıştır.

SAĞ ALTTA Eski Un Fabrikası, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Tuzakoğlu Fabrikası adıyla anılan bina, 1908'de Osmanlı vatandaşı olan Yuan Tuzakoğlu ve Vasil İstefanidi'nin girişimleriyle un fabrikası olarak inşa edildi.

merkezi projesinin güney sınırları içine alınmış ve 2001 yılında açılan uluslararası fikir ve tasarım yarışmasına dâhil edilmiştir (Bal, 2005). 2003 yılında yarışma sonucu elde edilen fikirlerden yararlanarak oluşturulan yeni imar planı bölgenin dönüşümüne ilişkin yeni bir motivasyon sağlamış ancak ortaya çıkan ve bu yazıda konu edilen sorunlar nedeniyle istenen başarı elde edilememiştir. Yeni kent merkezinin bir alt parçası olarak gerçekleştirilen imar planlarının tanıtıldığı çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, yeni nazım planlarının neden olduğu bazı sorun ve potansiyeller yer almaktadır.

Yeni Kent Merkezi İmar Planı ve Liman Arkası Bölgesi

İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin, 7 Temmuz 2003 tarihli gün ve 05/82 sayılı kararı ile onaylanmış olan Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı üç ana bölgeden oluşmaktadır. Bunlar kuzeyde Turan Mahallesi, doğuda Salhane Bölgesi ve güneyde Liman Arkası Bölgesi'dir. Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanan rapora göre bu bölgelerin planlamasına ilişkin ana kararlar aşağıda özetlenmiştir.

Plana göre Turan Mahallesi ağırlıklı olarak turizme yönelik olarak planlanmış, bugün konut alanı olarak kullanılan batı kesimi düşük yoğunluklu turistik faaliyetlere ayrılmıştır. Batıdan doğuya uzanan ve mahallenin güney sınırını oluşturan kıyı boyunca, hemen kıyıda oluşturulacak yeşil bandın gerisinde ağırlıklı olarak eğlence amaçlı turistik tesisler planlanmıştır. Buradaki yapılaşma koşulları; KAKS = 0.60, TAKS = 0.30 olarak belirlenmiştir. Buradaki imar uygulamasına göre, 1200 m²'den küçük parsel oluşturulmamıştır. İmar planlarının yürürlüğe girmesinden sonra yapılan plan revizyonu ile 1/3 oranında konut kullanımına olanak sağlanmıştır. Ayrıca bölge sınırları içinde yer alan büyük ve tek mülkiyetli parsellerde eğlence amaçlı turistik tesisler, büyük turizm işletmeleri ve alışveriş merkezleri yer alabilecektir.

Kentin fiziksel olarak merkezinde kalan Salhane Bölgesi merkezi iş alanı olarak düşünülmüştür. Karşıyaka ve mevcut kent merkezi arasındaki kopukluğu da gidermek düşüncesiyle tasarlanmış olan yeni merkezinde kıyıya en yakın imar adaları için TAKS = 0.20,

daha sonraki tüm adalar için TAKS = 0.30'dur. KAKS ise denizden kara yönünde uzaklaştıkça 3.00, 3.50 ve 4.00 biçiminde değişmektedir. Taban alanı katsayısı 0.30 ile 0.45 belirlenerek yaratılan açık alanlar arazi sahiplerince; imar uygulamaları kapsamında kamuya terk edilecek, bu arazilere de ilgili belediyelerce geniş yeşil alan düzenlemeleri yapılacaktır. Ofis, iş, alışveriş ve eğlence merkezleri, çarşı ve mağazalardan oluşan Salhane Bölgesi'ndeki yapılarda 1/3 oranında konut kullanımına izin verilmiştir.

Liman Arkası Bölgesi ise yeni kent merkezinin diğer iki bölgesinden farklı özellikler sergilemektedir. Bölge herşeyden önce kentin merkezi ve hâlen canlılığını sürdürmekte olan bölgelerine sınır komşusu durumundadır. Kent tarihi açısından önemli bir yapı stokunu barındırmaktadır. Liman Arkası Bölgesi'nin imar planı, İzmir Limanı'nın Çandarlı'ya taşınacağı düşüncesi ile düzenlenmiştir. Şehitler Caddesi, Liman Caddesi ve Meles Deresi arasında kalan alan "Turizm ve Ticaret kullanımına ayrılmış ve yapılaşma koşulları TAKS = 0.30, KAKS = 3.00 olarak belirlenmiştir. Bu kesimde üretilen parseller 5000 m²'den küçük olmayacak şekilde düzenlenmiştir. Yine bu alanda kalan ve Anıtlar Kurulu'nca tescilli eski sanayi tesisleri özel proje alanları olarak kültür ve ticaret kullanımına ayrılmış; bu alanlarda yeni yapılaşma önerilmemiş mevcut yapıların restore edilerek kullanılması yeterli görülmüştür.

Planlama Çalışmalarının Liman Arkası Bölgesi'ne Etkileri Üzerine Değerlendirme

Nazım İmar Planı'nda turizm ve ticarete ayrılan Liman Arkası Bölgesi kentin diğer ticaret bölgelerinden farklı bir kentsel doku önermektedir. Plan notlarında belirtilen 0.3'lük taban alanı katsayısı yapı parsellerinin yaklaşık üçte ikilik bir bölümünün yeşil alan ya da kamusal alan şeklinde düzenlenmesini önerir. 3.00'lik kat alanı kat sayısı ise noktasal ya da gökdelen tarzı yapılaşmayı dikte eder. Kentin Konak, Çankaya ya da Alsancak gibi semtlerinde sıkça karşılaştığımız küçük parseller üzerine, bitişik nizam bir ticaret dokusu mevcuttur. Sıkça eleştirilen bu doku daha küçük ölçekli

yatırımcıların ürettiği ve kullandığı bir dokudur. Yakın zamana kadar da kentin ticaret hayatı için yeterli ve geçerli olabilmıştır. Liman arkasında önerilen yeni ticaret bölgesinin dokusu ise büyük parseller üzerinde yer alan büyük ticaret merkezlerine işaret etmektedir. Arazinin yaklaşık üçte birlik bir bölümünü kaplaması ön görülen bu yapılaşma geniş kamusal alanlara ve ilginç mimari çözümlerle olanak sağlayabilecek niteliktedir. Yatırımcı ve kullanıcı açısından daha büyük sermaye gerektiren bir ölçeği önermektedir. Bu da kentin yeni gelişmekte olan ticaret potansiyeline uygun olduğu gibi kent dışından gelebilecek büyük yatırımcılar için de cazip görünmektedir.

Dolayısıyla Liman Arkası Bölgesi için önerilen kentsel dokunun yeniçağın ve kentin gereksinimlerine uygun bir doku oluşturabileceği söylenebilir. Yeni imar planında yer verilen “Özel Planlama Alanları” ise tarihi mirası korumanın yanı sıra kente kazandırılacak birer kamusal alan, rekreasyon alanı ya da kültür mekânı olarak düşünülmüştür. Bu düşünce doğrultusunda ilk adımlar atılmış, Eski Havagazı Fabrikası kültür merkezine, Sümerbank Tesisleri ise eğitim kampüsüne dönüştürülmüştür.

Yukarıda da belirtildiği gibi hem yeni kent merkezinin bir parçası olarak hem de eski kent merkezinin genişleme alanı olarak Liman Arkası Bölgesi'nin yeni bir düzende imara açılması kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak yapılan planlama çalışmalarına rağmen bölge bir türlü yenilenememiş kentin içinde sorunlu bir bölge olma durumunu sürdürmüştür. Standart planlama prosedürlerinin uygulandığı bu bölgede 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli planlama çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalar başta kararlaştırılan genel prensipler doğrultusunda uygulanmıştır. Planlama sonrasında karşılaşılan, bir kısmı yargıya yansıyan bir kısmı da revizyon planı ile çözülmüş olan çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Öncelikle 1/1.000 ölçekli Uygulama İmar Planı'nda üretilen parsellerin büyük bir bölümünde küçük tescilli yapılar göz ardı edilmiştir. Bu da yeni yapılaşmayı yasal ve etik olarak baştan engellemiştir. Bunun yanı sıra planlama çalışmalarında parçalı mülk sahipliğinin getireceği sorunlara karşı

herhangi bir ön çözüm önerisi düşünülmemiştir. Ayrıca plan yer yer mevcut parsel ve yol örüntüsüyle örtüşmemiş revizyon talepleriyle gündeme gelmiş bu da yapılaşmanın gecikmesine neden olmuştur.

Yapılaşmanın gecikmesine yer yer de imkânsızlaşmasına neden olan tüm bu sorunların büyük bir kısmı çalışma ölçek ve yönteminden kaynaklanan sorunlardır. 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli bir planlama çalışmasında tescilli yapıların, mülkiyet durumuna ilişkin sorunların algılanması ve bunların çözümlenmesi oldukça güçtür. Bu durum standart planlama araç ve süreçlerinin uygulanmasının doğal bir sonucudur. Yani bölgenin imar planından kaynaklanan sorunlar, kentsel tasarım ölçeğinde çalışılması (tek tek binaların, kamusal alanların, yol ve binalar arası geçiş ve ilişkilerin, trafiğin kurgulanması) ile çözümlenebilir. Bir başka deyişle imar planlarının, mimari ve kentsel ölçekli (1/500) tasarımlardan türetilmiş olmayışı Liman Arkası Bölgesi'nin bugün karşı karşıya kaldığı sorunların kaynağını oluşturur. Günümüzde bu tür sorunlu, yapılaşmış ve dönüşmesi beklenen çevrelerde kentsel tasarım projelerinin birer “türev” olması gereklidir. Yani nazım imar planlarının, mimari projenin planlama diline çevirisi olarak düşünülmesi yalnızca bu bölgenin değil kent içinde kalmış, sorunlu ve dönüşümü istenen tüm bölgeler için dönüşümü hızlandıracaktır. ■

Şeniz Çıkış, Yrd. Doç. Dr., İYTE Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR:

- ATAY, Ç. (1978) Tarih İçinde İzmir, İzmir: Tiftit Basımevi
- BAL, E. ALTINÖRS, A. DOĞMUŞ, E. (2005), Kente Yön Veren Aktörler Temelinde İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım Planı, Ege Mimarlık, sayı:53, sayfa:32-36
- BARBAROS, F. (1995), 1830-1930 Döneminde Sosyo-ekonomik Çözüm Arayışları Çerçevesinde İzmir'de Sanayileşme, İzmir: Ege Bölgesi Sanayi Odası
- BİLSEL, Cana (1999), “Le Corbusier’in İzmir Nazım Planı ve ‘Yeşil Endüstri Sitesi’ Önerisi”, Ege Mimarlık, sayı:33, s.13-17.
- ÇIKIŞ, Ş. (1999), Bir Ticaret Şehrinde Sanayi, Ege Mimarlık, sayı:31, sayfa:18-20
- KARADAĞ, A. (2000), Kentsel Gelişim Süreci Çevresel Etkileri ve Sorunları ile İzmir, İzmir: Titizler Baskı
- ŞİMŞEK, E. (2006), Endüstri Yapılarının Kültür Mirası Olarak İrdelendirilmesi ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi
- İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 7003 Sayılı Karar Tutanağı, Ocak 1998, İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
- İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarımı Uluslararası Fikir Yarışması, Yarışma Şartnamesi, Mayıs 2001, İzmir Büyükşehir Belediyesi
- İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı Raporu, Temmuz 2003, İzmir Büyükşehir Belediyesi
- İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planını İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu Raporu, Nisan 2006, Şehir Plancıları Odası, İzmir Şubesi
- İzmir Ticaret Odasının 1/25000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Değerlendirme Raporu, Nisan 2007, İzmir Ticaret Odası
- İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı Revizyonu Raporu, Haziran 2007, İzmir Büyükşehir Belediyesi

*Bu yazının hazırlanmasında değerli bilgi ve deneyimleri ile sağladıkları katkılardan dolayı Sayın Fügen Selvitopu, Beril Özalp, Kıvılcım Keskiner, İsmail Manisalı ve Ertan Dikmen'e teşekkür ederim.

İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi Üzerine Yeniden Düşünmek

YAZARLAR, İZMİR HAVAGAZI FABRİKASI ENDÜSTRİ KOMPLEKSİ RESTORASYONUNU TARTIŞARAK, ENDÜSTRİ MİRASININ DÖNÜŞÜMÜNDE YARARLANILABİLECEK İLKELER BELİRLEMİYİ DENİYOR

Emel Kayın, Eylem Şimşek

ÜSTTE Yerleşke girişi ve bacanın eski durumu (R.Bayam Arşivi)

SAĞ ÜSTTE Dökümhane yapısı ve fırınların eski durumu (R. Bayam Arşivi)

SAĞ ALTTA Yerleşkeden gazometreli bir anı (APİKAM Arşivi)

Türkiye’de gündemde yeni yeni yer bulmaya başlayan endüstri mirasının restore edilen az sayıda örneğinden birini de İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi oluşturmaktadır. Yeni hazırlanan imar planıyla İzmir’in gelecekteki iş merkezi ve gelişme alanı olarak gösterilen, bu konumuyla da farklı bir gelişme sürecinin eşliğinde bulunan Liman Arkası Bölgesi’nde yer alan Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, bölgedeki diğer tarihi fabrika ve depo yapılarıyla bir miras bütünlüğü oluşturmaktadır. Bu makale Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi’nin tarihsel, çevresel, mekânsal özellikleri ile geçirdiği restorasyon sürecini inceleyerek, bölgedeki endüstri mirasının dönüşüm meselesini ilgilendirecek bazı temel ilkeler belirlemeyi amaçlamaktadır. Birçok endüstri mirası örneğinin belge ve bellek niteliğinin gözardı edilerek yıkıldığı bir ortamda İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi’nin restore edilmesi, dikkate değer bir çaba olmakla birlikte; bu uygulamanın eleştirel bir bakışla değerlendirilmesi, gerek gelecekteki olası bir revizyona, gerekse diğer endüstri yapılarına yönelik uygulamalara yol göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi’nin Tarihsel, Çevresel ve Mekânsal Karakteristikleri

17. yüzyılda Doğu-Batı kervan ticaretinin İzmir Limanı’na yönlendiğiyle ciddi bir gelişme sürecine giren ve gayri müslim Osmanlı

tebası ile Avrupa kökenli tüccarları da içinde barındıran kozmopolit bir sosyo-ekonomik yapıya sahip olan İzmir, bu karakterini 19. yüzyılda belirginleştirmiştir. Kent bu yüzyılda dış dünya ile daha güçlü bir eklemlenme yoluna girerken, ticareti yürütmek için gereken ulaşım, finans gibi mekanizmalar tesis edilmiş ve kent, liman-rıhtım, demiryolu-garlar gibi büyük inşaat faaliyetleri ile birlikte yeni yapı türlerinin inşasına sahne olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir’de yaşanan en önemli gelişmelerden biri de endüstri faaliyetlerinin yoğunlaşması ve buna yönelik yapıların kentsel mekândaki yerlerini almasıdır.

İzmir’de 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına uzanan süreçte, genelde tarım ürünleri ihracatının gerektirdiği kutuculuk, fıçıcilık, yağcılık, dericilik, sabunculuk gibi küçük endüstri dallarının var olduğu; 19. yüzyılın ilk yarısında kentte 18 basmahanenin ve bir Fransız pamuk işletmesinin bulunduğu bildirilmektedir. Kentte endüstri faaliyetinin gelişmesi asıl 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş, Darağacı, Halkapınar gibi bölgelerde yoğunlaşan fabrikalar, iplik, kağıt, un, buz, tütün, palamutözü, havagazı gibi konularda üretime geçmiştir (Martal, 1999, s.123-179). Levantenler ve gayri müslim Osmanlı tebasından Rumlar, endüstriyel faaliyette etkindir (Atay, 1978, s.83). Pamuk ve yün alanlarında da bu işin ticaretini ellerinde tutan Levantenler’in yatırım yaptıkları görülmektedir (Gürsoy, 1993, s.267-268).

Endüstri yapılarının yoğunlaştığı ve liman-demiryolu bağlantılı Darağacı-

Liman Arkası Bölgesi'ndeki gelişmeler, Cumhuriyet döneminde de sürmüştür; Meles Çayı ile sınırlanan alanda 19. yüzyıl ve Cumhuriyet dönemi endüstri yapılarından oluşan çok katmanlı bir birikim ortaya çıkmıştır. Dükkanlar ve depo yapılarının yanı sıra bölgede, 19. yüzyıla tarihlenen Havagazı Fabrikası, 1928 tarihli Elektrik Fabrikası, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına ait olan Kiremit Fabrikası, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında şarap fabrikası olduğu düşünülen Tarih Alkol Fabrikası, 1895, 1908 ve 1954 yıllarına tarihlenen Un Fabrikaları, 1924 tarihli ve iplik-mensucat konusunda çalışan Şark Sanayi Fabrikası, 20. yüzyılın ortasında üretime geçen Sümerbank Basma Sanayi İşletmesi gibi tesis ve yerleşkeler bulunmaktadır.

İzmir'in havagazı ile aydınlatılması girişimi, 1856'da Fransız A. Marchais ile yapılan görüşmelerle başlamış, imtiyaz sözleşmesi gerçekleştirilirken, A. Marchais'in ölümü üzerine bu girişim sonuçsuz kalmıştır. 1859 yılında kentin havagazı imtiyazını almak için başvuran A. Edwards'a İzmir'de gaz fabrikası kurarak 40 yıl süreyle işletmesi için ruhsat verilmiş; yabancı ülkelerden getirilecek donanım vb. konular için yeni yazışmalar yapıldığından fabrikanın inşasına 1862 yılında başlanabilmektedir. Merkezi Londra'da bulunan havagazı şirketinin adı belgelerde "İzmir Gaz Kumpanyası" ya da "İzmir Havagazı Kumpanyası" olarak geçmiştir; İngiltere'nin yanı sıra, Almanya'dan da donanımlar alınmıştır. Havagazı şebekesi önce Levanten ve azınlık yaşam alanlarına, daha sonra Bornova ve Karşıyaka'ya, en son da Türk mahallelerine uzatılmıştır (Kurt, 1995, s.111-117, 123). Geçmişe ilişkin kent anlatılarında, havagazı fenerlerinin varlığına dikkat çekilmesi (Baykara, 2001, s.58), havagazı aydınlatmasının kentte bir gelişme simgesi olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kömürün çeşitli işlemlerden geçirilerek bileşenlerinden ayrıldığı ve elde edilen gazın şebekeye iletildiği işletme, kentin ihtiyacını yıllarca karşılamış; ancak zaman içinde yıpranmıştır. Havagazı şebekesinin savaş döneminde zarar görmesine ve süreç içinde elektrik kullanımının önem kazanmasına rağmen tesis Cumhuriyet döneminde de faaliyetini sürdürmüştür,

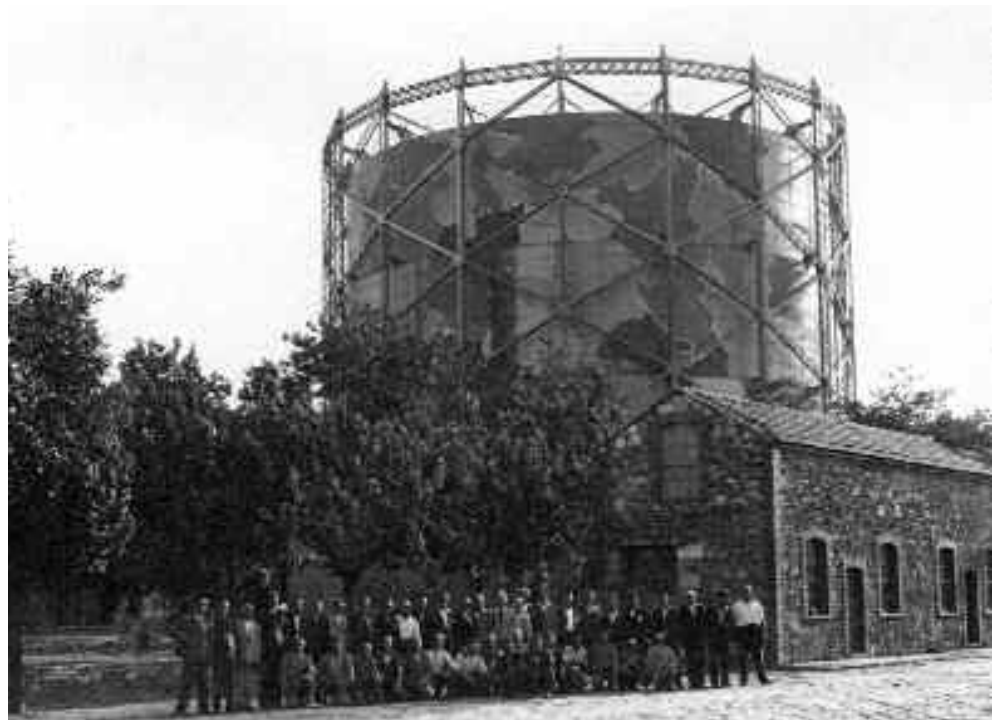

1924 yılından itibaren Belediye işletmede görev almış, 1931 yılında İngiltere'den yeni bir ocak getirilmesi gerekmiştir (Kurt, 1995, s.121, 136). 1935 yılında Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, Belediye'ye devredilmiş ise de, önemli oranda yıpranmış ve teknoloji eskimiş olan tesisi çalıştırmak güçleşmiştir (İzmir İl Yıllığı, 1973, s.420). Bu dönemde çeşitli mekanik aksam ile tuğla baca yapımı için Mimar Fuad'ın görevlendirildiği bildirilmektedir (Yeni Asır, 14 Mart 1940, s.1-8). Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, çeşitli modernizasyon çalışmaları ve işlev

değişiklikleri ile 1994 yılına kadar açık kalmıştır. Ancak ekonomik ömrünü yitiren Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 1 Eylül 1994 tarih ve 5.195 sayılı kararı uyarınca 24 Ekim 1994 tarihinde kapatılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi).

Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin 19. yüzyıldan 20. yüzyıl sonuna kadar uzanan gelişme evresinde sahip olduğu endüstri peyzajı, restorasyon öncesinde dökümhane, makine dairesi, idare binası, sayaç dairesi, malzeme ambarı, atölyeler, su deposu, baca, lojman,

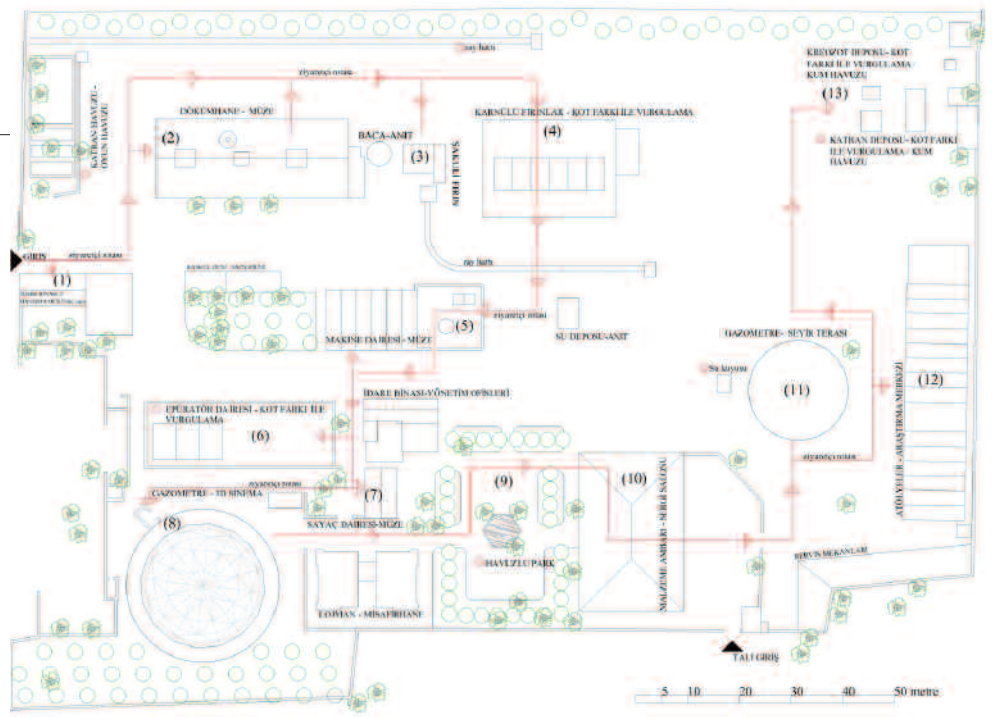
“MERKEZİ LONDRA'DA BULUNAN HAVAGAZI ŞİRKETİNİN ADI BELGELERDE 'İZMİR GAZ KUMPANYASI' YA DA 'İZMİR HAVAGAZI KUMPANYASI' OLARAK GEÇMİŞTİR”

SAĞDA Havagazı Fabrikası üretim sürecine göre önerilen gezi rotası

ALTTA Havagazı Fabrikası'nın restorasyon öncesi durumu
 Öneri 1: Yerleşkede yok olan yapıları yer izleriyle okutmak
 Öneri 2: Yerleşkede yok olan yapıları rekonstrüksiyonlarla okutmak
 Öneri 3: Yerleşkede yok olan yapıları rekonstrüksiyonlar ve yer izleriyle okutmak

SAĞ ALTTA 1966 tarihli plan (İzmir I No'lu KTVKK Arşivi)

temir atölyesi, ıslak mekânlar, su arıtma kazanı gibi birimleri içermektedir.

Tesisin kimliğini oluşturan temel öğeler arasında sayılabilecek yatık ve şakuli fırınlar ile iki gazometre ise sökülmüştür. 19. yüzyıl yapıları tuğla kullanımı, çatı formları gibi karakteristikleri ve basık kemerli pencereler, çatı makasları gibi öğeleriyle Avrupa'daki benzerleriyle dil birliği kurarken, Cumhuriyet dönemi eklerini ayrıştırılabilmek mümkündür. 1995 yılında tesise ait bazı donanımlar İstanbul'daki Rahmi Koç Sanayi Müzesi'ne verilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne ait olan endüstri kompleksi, 2000'li yıllara yaklaşırlarken ESHOT Genel Müdürlüğü'ne bağlı tamir ve bekleme yeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yerleşkedeki yapılar, bu dönemde gerek bakım-onarım yoksunluğu, gerekse farklı kullanımlar ve ihtiyaca bağlı çeşitli ekler yüzünden önemli yıpranmalara maruz kalmıştır.

Liman Arkası Bölgesi, Cumhuriyet döneminin bir bölümünde endüstriyel alan olarak gelişimini sürdürmüştür. 1980'li yıllara gelindiğinde ise bölge, yeni endüstri kuruluşlarının kent dışında örgütlenmesi ve tarihi endüstri komplekslerinin kullanım dışı kalmaları sonucunda çöküntü alanı haline gelmiştir. 1989 yılı imar planında bölge, merkezi iş alanı kullanımına ayrılırken; 1998 yılında İzmir I No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu, bölgedeki endüstri yapılarını da kapsayan 53 yapıyı koruma altına almıştır. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi ise, 1998 yılında endüstri mirası kapsamında tescillenmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Liman Arkası Bölgesi'nin yeni kent merkezi olarak

düşünülmesiyle, 2001 yılında bölge için uluslararası bir fikir yarışması düzenlenmiştir. Bölge İzmir'in gelecekteki gelişme alanı olarak sunulurken, bölgenin endüstriyel kimliği de yarışma aracılığıyla bir kez daha gündeme gelmiştir. Yarışma önerilerini de gözetilen bir imar planının hazırlandığı günümüzde alan üzerindeki baskıların arttığı dikkati çekmektedir. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, 2003 yılında kültür ve eğlence merkezi olarak önerilmiş; 2005 yılında proje, 2008 yılında ise uygulama ihalesi gerçekleştirilen kompleks, 2009 yılı itibarıyla kullanıma açılmıştır.

2. Havagazı Fabrikası İçin Bir Restorasyon Sürecini Belirleyebilecek Temel İlkeler

Tüm koruma çalışmalarında olduğu gibi, İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi restorasyon çalışmasında da, "kent, tarih, yapı, donanım" vb. farklı boyutlardaki karakteristiklerin iyi okunması ve bu okumaların mekânın sonraki kullanıcılarına da aktarılması temel bir meseledir. Bu kapsamda Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin "çevresel ilişkileri, yerleşkenin kent belleğindeki izleri, teknoloji tarihi içindeki durumu, var olan endüstri peyzajının özellikleri, yapıların mimari kimliği ve özgünlüğü" gibi konuların kapsamlı bir analizinin gerçekleştirilmesi, çalışmanın ana izleğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin mevcut uygulama sürecinden bağımsız olarak düşünülen ve tarihsel, çevresel, mekânsal parametrelerle anlamlandırılan varsayımsal bir restorasyon sürecini belirleyebilecek temel ilkeler aşağıda

sıralanmaktadır:

1. 19. yüzyıl endüstri yapılarının işlevlerini sürdürmesinde önemli bir hammadde olan kömürün Alsancak Garı bağlantılı demiryoluyla Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'ne ulaştırılması, bu iki endüstri mirasının arasında tarihi bir bağın oluşmasını sağlamıştır. 1940 yılına ait kadastral paftada Alsancak Garı'ndan denize doğru uzanan raylar üzerinden Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'ne bağlantı sağlandığı görülmektedir. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi ve demiryolu-gar ünitesi arasındaki kömürün taşınması kapsamındaki ilişki, restorasyon sürecinde önemli bir parametre olarak dikkate alınmalıdır.

2. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, kentsel bellekte üretim yapılarının yanında sokaklar ve yapılar üzerindeki donatılar ile de yer edinmiştir. Havagazı lambaları, boru hatlarının üzerindeki kanal kapakları, sayaçlar ve havagazı sobaları, bu donatılar arasında sayılabilir. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin, kentsel ölçekteki izlerinin vurgulanması ve donatıların da projeye dahil edilmesi restorasyon yaklaşımları arasında yer almalıdır.

3. Elektriğin yaygınlaşmasıyla önemini yitiren Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, havagazı üretim tekniğini ifade eden mekân örgütlenmesi ve donanımları ile teknoloji tarihi açısından önem kazanmıştır. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin sahip olduğu endüstri peyzajındaki özgün üretim süreci izleri, "ulaşım-raylar, damıtma-fırınlara, ayırıştırma-makine ve epiratör dairesleri, depolama-gazometreler, dağıtım-şebeke gaz basınç pompası" gibi öğelerin yeniden yorumlanmasıyla okutulmalı; üretim sürecinde kömürün, gazın ve artık ürünlerin geçirdiği işlemler restorasyon yaklaşımlarında vurgulanmalı ve restorasyon önerisi üretim safhaları dikkate alınarak kurgulanmalıdır.

4. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin Cumhuriyet dönemi içerisinde de üretimini sürdürmüş olması nedeniyle, yerleşke içerisinde farklı dönemlerde inşa edilen yapılar bulunmasının yanı sıra, üretimin durmasının ardından sökülüş birimler de bulunmaktadır. Havagazı Fabrikası

Endüstri Kompleksi'ndeki farklı dönem yapılarına nasıl müdahale edileceği ya da kaybolan parçaların izlerinin nasıl okutulacağı restorasyon sürecinin önemli meseleleri arasında yer almalıdır.

Yukarıda ortaya konulan ilkeler doğrultusunda saptanan temel mesele, Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nde ya da başka bir endüstri kompleksinde gerçekleştirilecek bir restorasyon uygulamasının, binaların ayrı ayrı fiziksel kabuklarıyla sınırlı bir onarım mantığı kurmak yerine "kentsel ilişkilerin kavratılabilmesi", "yerleşke bütünlüğünün okutulması", "tarihi endüstriyel üretimin süreç ve araçlarının izletilebilmesi", "varsa yapının farklı dönemlerdeki sürekliliğinin anlaşılabilmesi" gibi noktalara odaklanan bir koruma yaklaşımının kurulmasıdır. Bu kapsamda tartışmayı genişletebilmek için kent, yerleşke ve yapı ölçeğinde çeşitli öneriler ortaya atılacaktır:

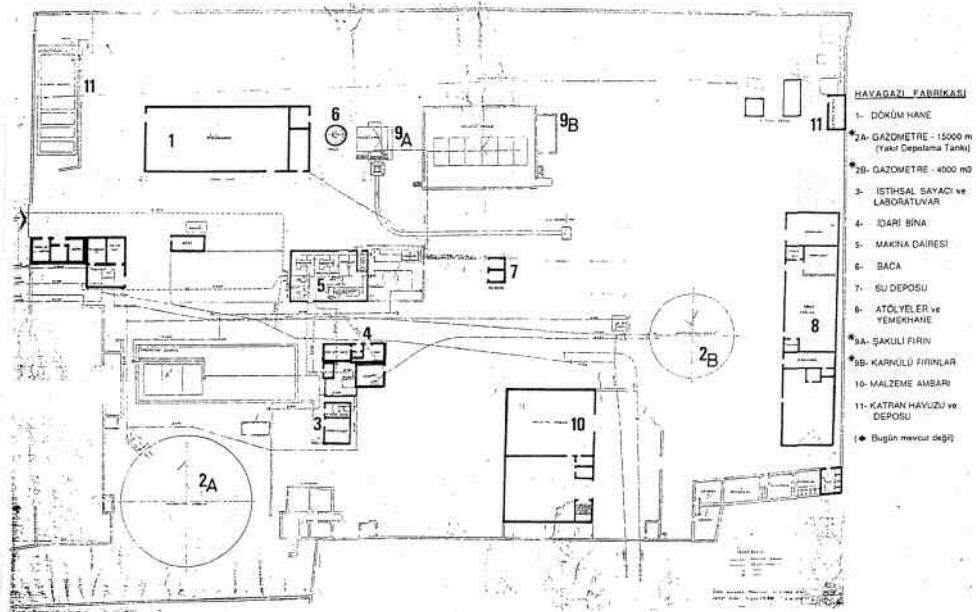
Kentsel Ölçekteki Öneriler: Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi, uzun vadede, endüstriyel kimliğinin daha yetkin okunabileceği ve bölge bütünlüğünün kurulabileceği bir yaklaşım içerisinde yeniden ele

alınmalıdır. Bölgedeki endüstri mirası niteliği taşıyan diğer yapıları kapsayan alanın bir "Endüstri Arkeolojisi Parkı" olarak tasarlanması ve sosyo-kültürel aktivitelerle ilişkilendirilmesi suretiyle, miras bütünlüğünün vurgulanması önem taşımaktadır. Alsancak Garı ile Havagazı Fabrikası arasındaki yaya ulaşım ilişkisi yeniden tasarlanmalı ve havagazı üretim dönemine ait anıların yeniden okutulabilmesi için bölgede, eski sokak lambaları, kanal kapakları gibi donatılar aracılığıyla bazı hatırlatmalar yapılmalıdır.

Yerleşke Ölçeğindeki Öneriler ve Endüstri Peyzajının Okutulabilmesi

Sorunu: Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin sahip olduğu endüstri peyzajının okutulabilmesine yönelik olanaklar araştırılmış ve bu kapsamda seçenekler geliştirilmiştir. Farklı seçeneklerdeki ortak nokta, yerleşke içindeki "gezi rotası"nın "orijinal üretim şeması" doğrultusunda kurgulanması önerisidir. Bu gezi rotası, "baca, fırınlar, makine dairesi, epiratör dairesi, büyük gazometre, küçük gazometre, sayaç dairesi" hattında ilerleyecek; gezi aksında yer alan idare binası, dökümhane, su deposu, lojman, atölye

“HAVAGAZI FABRİKASI ENDÜSTRİ KOMPLEKSİ'NDEKİ RESTORASYON ÖNERİSİ ÜRETİM SAFHALARI DİKKATE ALINARAK KURGULANMALIDIR”

“GEÇMİŞE AİT KENT ANLATILARINDA HAVAGAZI FENERLERİNİN VARLIĞINA DİKKAT ÇEKİLMESİ, HAVAGAZI AYDINLATMASININ KENTTE BİR GELİŞME SİMGESİ OLARAK GÖRÜLDÜĞÜNÜ ORTAYA KOYMAKTADIR”

ÜSTTE Havagazi Fabrikası'nda restorasyon sonrası eski gazometre izi ve atölyeler

ALTTA Havagazi Fabrikası'nda restorasyon sonrası baca ve restoran

SAĞ ALTTA Havagazi Fabrikası'nda restorasyon sonrası peyzaj düzenlemesi

gibi yapılarda yönetim, sergi, araştırma merkezi, kafe, servis birimleri vb. kullanımlar düzenlenecektir. Konuklar bu süreçte binaları dolaşırken; üretim sürecini de kavrayabileceklerdir. Ray, boru, vagon, vb. donatıların özgün parçalarının sergilenerek ya da kısmi rekonstrüksiyonlarla hatırlatılması söz konusu olabilir. Alanda eski fotoğrafların da içinde yer aldığı bilgilendirme panolarının kullanılması önerilmektedir. Yerleşkedeki Cumhuriyet dönemi eklerinin korunması ve farklı dönem katmanlarının okutulması ana ilkeler arasında belirlenmiştir. Bu kapsamda üretimin durdurulduğu 1994 tarihi, bir sonlanma noktası olarak kabul edilmektedir.

Günümüze ulaşamayan ve havagazi üretiminin önemli aşamalarının geçtiği “gazometreler, karnülü fırın, şakuli fırın, epiratör dairesi” gibi yapıların nasıl hatırlatılacağı endüstri peyzajına yönelik önerilerin asıl sorunu olarak kabul edilmiş; 1940, 1966, 1970 tarihli planlardan ve eski fotoğraflardan yararlanarak çeşitli seçenekler oluşturulmuştur (Şimşek, 2006, s.393-401):

- Endüstri peyzajının bütünlenmesine yönelik ilk seçenek, yok olan yapıların izlerinin, anfi, su ya da bitki öğeleri gibi tasarımlar yardımıyla sözü edilen yapıların yerlerinde ve zemin kotunda konumlandırılmış öğeler yardımıyla okutulmasıdır.

- İkinci seçenek ise, yok olan yapıların mevcut plan izlerinde yeniden inşasıdır. Ancak bu önerinin, ortadan kalkmış yapılara ilişkin belgelerin kısıtlı olması ve rekonstrüksiyonu gerçekleştirilecek yapıların mekânda egemenlik kurma olasılığı gibi nedenlerle gibi bazı sakıncalar yaratması söz konusudur.
- Üçüncü seçenek ise, yerleşke kimliğinin gazometre gibi dominant parçalarının rekonstrüksiyonu, diğer parçaların ise zemin kotunda izlerinin hatırlatılması gibi bir yaklaşımı içermektedir.

Yapı Ölçeğinde Öneriler: Yapının içinde yer aldığı bölgenin Endüstri Arkeolojisi Parkı ilan edilmesi paralelinde yerleşkedeki yapıların sosyo-kültürel aktivitelere ayrılması ve yerleşkenin Alsancak ile Liman Arkası Bölgesi arasında bir kesişme noktasında bulunması dolayısıyla endüstriyel üretimin bilgi aktarıcısı olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir. Yerleşke için Havagazi Müzesi, sergi salonu, satış, kafe, çok amaçlı mekân ve açık alan düzenlemeleri gibi işlevler düşünülmüştür. Bu kapsamda dökümhane binasının havagazi üretimini anlatan bir ana hol olarak düzenlenmesi, fırınlar, makine dairesi, epiratör dairesi gibi alanlarda üretimin canlandırılması ve bilgilendirme panolarına yer verilmesi, gazometre alanlarında ise sinevizyon ve çeşitli

toplu paylaşımların yapılabileceği düşünülmektedir. Konuklar bu alandaki sergi, alışveriş, yeme-içme vb. her kullanım noktasında bir tarihsel-endüstriyel üretim mekânında bulunduklarını hatırlayabilmeli ve mekândan bilgilenebilmelidir. Rahmi Koç Müzesi'ndeki özgün donanımlar geri alınarak yerinde sergilenmeli ve üretim sürecini ifade edebilecek farklı donatılar dönemlerini yansıtacak bir dil içinde yapıda yer almalıdır.

3. Havagazı Fabrikası'nda Gerçekleştirilen Mevcut Restorasyonun Değerlendirilmesi

Farklı endüstri mirası örneklerinin tahrip edildiği ya da yerel yönetimler eliyle yıkıldığı bir ortamda İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nin İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından restore ettirilerek kentlilerin kullanımına açılması önemli bir gelişmedir. Sergi salonu, atölye, restoran, okuma salonu, satış ünitesi gibi birimleriyle özellikle gençliğe odaklı bir kültürel ve sosyal aktivite alanı olarak dönüştürülen yerleşke bu konumuyla kentin sosyal yaşantısında yer edinmeye başlamıştır. Ancak bölgenin kent bütünündeki "endüstriyel miras alanı" niteliği göz önünde bulundurulduğunda, bu restorasyonun irdelenmesinin ve geliştirilmesinin önemi de açıktır.

İzmir Havagazı Endüstri Mirası Kompleksi restorasyon uygulamasındaki en kritik nokta, bu yöndeki tasarımın yerleşkenin bir endüstriyel alan olarak hikâyesinin okutulmasına değil, yapıların bir bina olarak restorasyonuna odaklanmasıdır.

Uygulama sonrasında yapılar bakımlı biçimde ortaya çıkmış olsalar da, birimler işlev ve yerleşke algısıyla ayrık duruşlar sergilemektedir. Bu çözümde havagazı üretiminin döngüsünü yerleşke bütününde algılamak ya da binaların orijinal işlevlerini ve birbirleriyle ilişkilerini çözümleyebilmek güçleşmektedir. Bilgilendirme panoları ya da donanımların sergilenmesi kısıtlıdır. Restorasyonda ana vurgunun endüstri bilgisinin sergilenmesine odaklanması gerekirken, restoran yerleşkenin egemen unsuru olarak görünmektedir. Bu mekânda çatı bütünlüğünün algılanmasını önleyen ve yemek mekânı ile görsel ilişkisi dolayısıyla sorun yaratan tuvalet çözümü gibi, yeni eklenen çeşitli detaylar da tarihi öğelerle uyum sorunları içermektedir.

Peyzaj düzenlemesinde de tarihsel dönem vurgularını okuyabilmek güçtür. Yerleşkeye eklenen membran üst örtüler bağlam sorunu içermektedir. Kentin farklı yerlerinde çeşitlenmeleri bulunan bu örtü türünün her yapıya uyum sağlayıp sağlayamayacağı, sorgulanması gereken bir konudur. Aydınlatma da aynı şekilde irdelenmeli, özellikle baca aydınlatması gözden geçirilmelidir. Organik çizgilere sahip peyzaj düzenlemesi, üretim döngüsünden izler taşımamaktadır. Yerleşkenin özgün yaşantısının izlerinin gereğince yansıtılamaması, mekânı tarihî ile yabancılaştırmakta ve yeni kullanıcılara bilgi transferini zorlaştırmaktadır. Bu sorunlar, "bina-yeni işlev" boyutundan öte "yerleşke" ve "üretim süreci" boyutlarına odaklanan bilinçli müdahalelerle

giderilebilecektir.

4. Sonuç

İzmir Liman Arkası Bölgesi'nin yeni gelişme sürecinde kentin tarihsel endüstri belleğinin yalnızca yapı kabukları olarak değil, ortadan kalkmış bir "üretim süreci" ve bir "kent hikâyesi" olarak okutulabilmesi için, gereken özen gösterilmelidir. "Endüstri mirası" konusunun ülkemizde yeni deneyimlendiği dikkate alınarak, bu yapı türünün dönüşümünde üretilmiş uzman bilgilerinden yararlanılmalıdır. Liman Arkası Bölgesi'nin "Endüstri Arkeolojisi Parkı" temasında gelişecek ve her endüstri yapısının farklı nitelik-biçimlerde katılımının sağlanacağı bir dönüşüm sürecine yönlendirilmesi, İzmir kentinin gelecekteki önemli bir zenginliğini oluşturacaktır. Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi'nde yerleşkenin peyzaj bütünlüğü gözetilerek havagazı üretimine odaklı bir endüstri müzesinin tesis edilmesi ve bu müzenin çeşitli kentsel aktivitelerle yaşayan bir alan olarak şekillendirilmesi, bölgenin tarihini dışlamayan bir gelişme süreci için önemli bir metaforu oluşturacaktır. ■

Emel Kayın, Yrd. Doç. Dr. DEÜ Mimarlık Fakültesi

KAYNAKLAR:

- Atay, 1978, Tarih içinde İzmir, Tifset Basım ve Yayın Sanayii A.Ş., İzmir.
- Baykara, Tuncer, 2001, İzmir Şehri ve Tarihi, Akademi Kitabevi, İzmir.
- Gürsoy, Melih, 1993, Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları İle Bizim İzmirimiz, Metis Yayıncılık Ltd.Şti., İzmir.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi.
- Kurt, Sadık, 1995, İzmir'de Kamu Hizmeti Gören Kuruluşlar, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yön: Prof.Dr. Salih Özbaran, DEÜ Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, İzmir.
- Martal, Abdullah, 1999, Değişim Sürecinde İzmir'de Sanayileşme: 19. Yüzyıl, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Şimşek, Eylem, 2006, Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yön:Yrd. Doç. Dr.Emel Kayın, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yeni Asır, 14 Mart 1940, s.1-8.

İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi ve Dönüşüm Süreçleri

YAZARLAR, İZMİR SÜMERBANK BASMA SANAYİ YERLEŞKESİ'NİN GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLERİ, CUMHURİYET'İN ENDÜSTRİ MEKÂNSALLIĞI BAĞLAMINDA ELE ALIYOR

Özlem Arıtan, Yasemin Sayar

ÜSTTE Vaziyet Planı

SAĞDA ÜSTTE 2000'li yılların başında Şehitler Caddesi'nden Yerleşke'ye bakış

SAĞDA ALTTA Günümüzde Şehitler Caddesi'nden Yerleşke'ye bakış

Modernleşme ve Cumhuriyet Modernleşmesi

Berman'ın tanımladığı şekliyle modernleşme Batı'da 18. yüzyılda başlayan ve kademeli olarak "Çevre"ye yayılan, bilimsel devrimler, endüstrileşme, demografik yapı değişimi, kentleşme, kitle iletişim sistemleri, ulus-devletler, kapitalist ekonomi sistemi ve kapitalist dünya pazarı olarak sıralanabilecek bir dizi süreçle ilgili bir olgudur (Berman, 1993). Batı'da üç yüzyıllık bir süreçte burjuva ve işçi sınıfı öncülüğünde kendiliğinden bir süreç olarak gelişen modernleşmenin Türkiye'de sözü edilen temel altyapısal süreçlere ve aktörlere bakılmaksızın, bu süreçler sonucunda oluşan modern siyasi yapıyı yani "ulus-devlet"i inşa etme çabası doğrultusunda devlet eliyle uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Modernleşmenin taşıyıcı gücünün devlet seçkinleri olduğu, dolayısıyla da modernleşmenin bir devlet politikası olarak algılandığı bu siyasi ve kültürel ağırlıklı modernleşme biçimi, tüm bir mimarlık pratiğinin özellikle de Cumhuriyet ideolojisini gerçekleyen "kamusal mekân"ların tümüyle dönüştürülmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda erken Cumhuriyet döneminde (1923-1950), yeni rejimin iktisadi, sınai ve kültürel kalkınma projesinin bir açılımı olarak, "devletçi" anlayış doğrultusunda çok sayıda öncü kamusal mekân modeli geliştirilmiştir. Yeni devlet düzenine hizmet veren kamu yapılarının, kültürel gelişim ve eğitimi hedefleyen halkevlerinin ve köy enstitülerinin yanı sıra Cumhuriyet

sanayileşmesinin belkemiğini oluşturan Sümerbank, Etibank gibi Kamu İktisadi Teşekkülleri de (KİT) bu yeni kamusal mimari modeller içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet, rekreasyon mekânlarını bir arada içeren bu devlet yerleşkeleri, Cumhuriyet modernleşmesinin temel kriterlerini -akılcı, işlevsel, seküler, devletçi- yansıtan ve bu anlamda öngörülen yeni, modern yaşam anlayışının birebir deneyimlenerek öğretildiği prototiplerdir. Aynı zamanda bu yerleşkeler günümüz endüstriyel mirasının da fonksiyonel ve mekânsal bağlamda öncü örnekleridir.

Bu çalışmada da Cumhuriyet Mimarlık Mirası'nın temel yapılanmalarından biri olan Sümerbank'ın İzmir Halkapınar İşletmesi'nin, kuruluşundan günümüze yerleşke ve mekân ölçeğinde Cumhuriyet'in endüstri mekânsallığını yaşama geçirme biçiminin deşifre edilmesi ve özellikle 2000'li yıllarda gerçekleşen dönüşümlerin yerleşke bütünü içinde yarattığı köklü tahribatın belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yapılacak saptamaların, yerleşkenin günümüzde çoğu yıkılmış bulunan mekân stoğunun önemini kavramada ve halen mevcut bulunan mekânları bu önem doğrultusunda koruma altına almada yol gösterici olacağı umulmaktadır.

Sümerbank

Temeli 1925 yılında kurulan Sanayi ve Maadin Bankası'na dayanan Sümerbank kendi kurumsal varlığına 3 Haziran 1933 tarihinde çıkarılan yasayla kavuşur. Sümerbank'a yasayla Osmanlı'dan

devrolunan fabrikaların işletilmesi; devlet sermayesi ile oluşturulacak tüm sanayi işletmelerinin projelerinin hazırlanması, kurulması, yönetilmesi; hem kendi fabrikaları hem de ülkenin diğer fabrikaları için gerekli usta ve işçilerin yetiştirilmesi, bu amaçla okullar açılması; çeşitli sanayi işletmelerine kredi verilmesi; bankacılık faaliyetlerinde bulunulması ve özel sermaye ile zaman zaman işbirliği kurulması görevleri yüklenir (Tezel, 2001, s. 331; Toprak, 1988, s. 31). Öte yandan 1934'te Sovyet uzmanlarla yapılan görüşmelerin ardından çıkarılan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1. B.Y.S.P.) ile Sümerbank'ın yasayla genel hatları çizilen görev alanları tam anlamıyla somutlaştırılır. Bu kapsamda dokuma, maden, seramik, selüloz ve kimya ana dallarında çok sayıda işletmenin kurulması sorumluluğu Sümerbank'a verilir. Sonraki süreçte madencilik işleri 1935'te kurulan Etibank'a devredilse de yine pek çok yatırım Sümerbank'ın kontrolünde kalır. 1. B.Y.S.P. ile başlayan ve doğrudan Atatürk tarafından desteklenen bu ilk dalga içinde 1930'lu yılların sonlarına kadar birçok yerleşke kurulur. Tekstil alanında hizmet veren Malatya, Kayseri, Konya Ereğli, Nazilli ve Bursa Merinos Yerleşkeleri ile demir sanayinin oluşturulması amacıyla kurulan ilk demir-çelik işletmesi Karabük Yerleşkesi, sözü edilen birinci dalga sanayi işletmelerinin öne çıkanlarındandır.

1940'lı yıllarda ise demir - çelik ve kâğıt sanayileri de Sümerbank'tan kopar, böylece kurum ağırlıklı olarak bir tekstil yapılanması haline gelir (Özelmas, 1963, s. 114) ve daha da önemlisi 2. B.Y.S.P.'nin çıkarılması ile ikinci dalga sanayileşme hamlesi başlar. 1940'larda başlayıp 1950'lerde süregelen ikinci dalga kapsamında da Kastamonu, İzmir, Denizli, Bergama, Manisa ve Antalya tekstil yerleşkeleri kurulur. 1960'lı, 1970'li yıllarda Sümerbank azalan bir hızla da olsa yeni işletmeler açmayı sürdürür, ancak 1980'li yıllarda özelleştirme süreci içine girer, 1990'lı, 2000'li yıllarda da yerleşkelerini özel sektöre ya da üniversitelere ve çeşitli devlet kuruluşlarına devrederek bir anlamda tasfiye olur.

“İzmir Sümerbank Basma Sanayi Müessesesi”

Bu çalışma kapsamında irdelenecek İzmir Sümerbank Yerleşkesi ise yukarıda açıklanan Cumhuriyet'in sanayileşme sürecinin ikinci dalga işletmelerine bir örnektir. İzmir Yerleşkesi'nin nüvesi 1940'lı yıllarda atılır. 1940'lı yılların ilk yarısında 2. Dünya Savaşı'nın sürdüğü dönemde özellikle Kayseri ve Nazilli Sümerbank fabrikalarında çalışan işçilerin bir bölümünün askere alınması nedeniyle birçok dokuma tezgâhı boş kalır. Sümerbank yönetimi de boşalan 100-150 tezgâhı İzmir'e taşıyarak burada üretime geçmeyi planlar, bu amaçla İzmir Halkapınar'da bir bina satın alarak düzenlemelere girişir. Ancak bu zaman içinde Kayseri ve Nazilli fabrikalarının işçi açığı kapatıldığı için tezgâh nakliyesinden vazgeçilir ve bir İngiliz firmasına 140 adet tezgâh sipariş edilir. Gelen yeni tezgâhlarla ilk fabrika 1946 yılında hizmete açılır. Fabrikada ilk aşamada iplik ve ham bez dokuma elde

edilir, basma üretimi için ise burada dokunan ham bez Nazilli'ye gönderilir (Toprak, 1988, s. 47). Bu ilk fabrikanın bulunduğu yerde 1949'da bugünkü büyük endüstri yerleşkesinin temeli atılır. 1953'te iplik ve dokuma '55'te ise basma fabrikalarının açılışı yapılır. Böylelikle “Sümerbank İzmir Basma Sanayi Müessesesi” ismiyle İzmir Sümerbank Yerleşkesi uzun yıllar İzmir'e, Ege Bölgesi'ne ve Türkiye'ye hizmet verir. 1972'de konfeksiyon birimini de bünyesine katan; 32.644 işçi, 972 tezgâh kapasitesine sahip bulunan ve yılda ortalama 4.514 ton iplik, 41.000.000 m. dokuma/basma üreten İzmir Sümerbank'ın belli başlı ürünleri basma, saten, empiyme, merserize döşemelik, pazen, divitin hasse ve pike olmaktadır (Toprak, 1988, s. 87, 90).

Yerleşke'de üretim, sosyalleşme, ikamet, eğitim, rekreasyon fonksiyonlarını gerçekleyen iplik, dokuma, basma fabrikaları, konfeksiyon birimi, kuvvet santrali, atölyeler, ambarlar, sosyal merkez, memur

“SÜMERBANK 1990'LI, 2000'Lİ YILLARDA YERLEŞKELERİNİ ÖZEL SEKTÖRE YA DA ÜNİVERSİTELERE VE ÇEŞİTLİ DEVLET KURULUŞLARINA DEVREDEREK BİR ANLAMDA TASFİYE OLUR ”

lojmanları, kreş, spor alanları ve parklar yer alır. 1980'li yıllarda birçok diğer Sümerbank Yerleşkesi gibi özelleştirme kapsamına alınan ancak 2000'li yılların başına kadar üretimini sürdüren İzmir Sümerbank'ın, bir tartışma ve yargı sürecinin ardından üretim bölümü eğitim amaçlı kullanılmak üzere İl Özel İdaresi'ne, yolla ayrılan batı bölümü ise Sivil Savunma'ya devredilir. Söz konusu süreç içinde Basma İşletme binası ve sosyal merkez toplantı salonu Koruma Kurulu tarafından tescillenen Yerleşke'nin tescilli olmayan yapılarından üretime yönelik olanlarının büyük bölümü yıkılır ve yerleşke arazisinde yeni eğitim yapıları inşa edilir. Yıkıma uğrayan yerleşke sınırları içinde kalitesiz inşai faaliyet ve belirsizlik ortamı halen süregelmektedir. Özellikle yıkılan üretim mekânlarının ardında bıraktığı büyük boşluk vurgulanan belirsizlik ortamını gözler önüne sermektedir.

İzmir Sümerbank Yerleşkesi'nin Cumhuriyet Modernleşmesi Bağlamında Kentsel ve Mimari Analizleri

19. yüzyıldan itibaren endüstriyel üretim alanı olarak değerlendirilen Liman Arkası Bölgesi Halkapınar mevkiinde konumlanan Sümerbank Yerleşkesi, ikinci dalga sanayi girişimleri içinde İzmir kenti ve hatta Ege Bölgesi için bir prototip olma özelliğine sahiptir. Sümerbank İşletmesi, makineli sanayi üretimine dayalı çok fonksiyonlu bir yerleşke olarak, çalışanlarının sosyal, kültürel, eğitimsel ve ikamete yönelik

gereksinimlerini karşılayan mikro ölçekli bir kent modeli ortaya koyan, İzmir'in ilk ve tek yapılanmasıdır. İşletme Nazilli, Bergama, Manisa gibi görece daha küçük kentsel yerleşmelerde olduğu kadar etkin bir dönüşüm yaratmamasına karşın İzmir kenti için de özellikle inşa edildiği dönemde ve sonrasında önemli bir ekonomik ve sosyal dinamik oluşturmuştur. Özellikle konfeksiyon alanında yerel terziler ilk işçi ekiplerini eğitmek ya da iş hacimlerini genişletmek amacıyla işletmenin olanaklarından belirli bir süre yararlanmışlardır. Ancak el değiştirme sonrası üretim fonksiyonuna hizmet eden mekânların içlerindeki teçhizatla birlikte yok edilmesi ve bunların yerine konulan eğitim fonksiyonuna yönelik yapıların mevcut potansiyeli dikkate alınmadan programlanması, vurgulanan ekonomik ve sosyal dinamiklerin yok olmasına neden olmuştur. Yeni yapılarda istihdam edilen meslek liselerinin eğitim programını teori-pratik ilişkisini kurma bağlamında besleyebilecek olan üretim mekânlarından yararlanılmamış olunması da gerek mimarlık gerekse eğitim ortamı adına kaçırılmış bir fırsattır.

Kentsel ölçekte değerlendirildiğinde ise kentin çeperinde yer almasına karşın İşletme'nin, Karşıyaka ve Bornova'yı kent merkezine bağlayan ana ulaşım aksı Altınyol'a ve Şehitler Caddesi'ne yüz vermesi nedeniyle, kentlinin "modern endüstri mekânsallığı" imgesiyle karşılaşmasını sağlama bağlamında da önem taşıdığı

görülmür. Bu anlamda Yerleşke, zaman içinde kentsel belleğin bir parçası olarak kimlik değeri taşıyan bir dokuya dönüşmüştür. Ancak Yerleşke'nin 2003 yılında İl Özel İdaresi'ne devrinden sonra gerçekleştirilen yıkımlarla bu kimlik büyük ölçüde yitirilmiş ve İşletme'nin Melez Çayı'na cephe veren bölgesinde inşa edilen yeni eklektik yapılar, yerleşke bütünlüğünü dikkate almayan bambaşka bir kimliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Yerleşke ve mekân ölçeğine inildiğinde, diğer Sümerbank Yerleşkeleri gibi üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet ve rekreasyon fonksiyonlarını aynı anda bünyesinde barındıran, kendi kendine yeterli, kompleks bir organizasyon ortaya koyduğu saptanabilen İzmir Sümerbank Yerleşkesi'nin, görece liberal politikaların izlenmeye başladığı 1950'li yıllarda belirli bir esneme payı içermekle birlikte devlet merkezli yapıyı büyük ölçüde koruduğu belirtilmelidir. Devletçi yapı, çok fonksiyonlu yerleşkenin tüm fonksiyonel kullanımlarına yönelik modellemeler geliştirir. Rasyonel kurallara dayalı tekstil üretim mekânları, kolektif paylaşımı temel alan sosyalleşme mekânı, sınırlı sayıda üretilmiş çekirdek aileye yönelik konutlar, kreş, spor alanları ve yerleşkenin tamamı devletin uzantısı yerleşke yönetimi eliyle biçimlendirilir. Amaç, çalışanlara ve kentliye anlamlı mekânsal olanaklar sunarken bu olanakları Cumhuriyet modernleşmesini yaşama geçiren bir format üzerinden gerçekleştirmektir.

SOLDA İplik dokuma fabrikası, İplik dokuma fabrikasının yıkımdan sonra idari bina üzerinde bıraktığı şed çatı izleri

SAĞDA Sosyal merkez

ALTTA İdari bina

SAĞDA ALTTA İdari bina işçi girişi

Ancak yıkım süreci sonrasında mekânların ortadan kaldırılmasıyla sözü edilen devlet merkezli modernleşme formatını algılayabilmek olanaksız hale gelmiştir.

İzmir Sümerbank'ın yerleşke ölçeğinde Cumhuriyet modernleşmesine özgü devletçi yapının ötesinde akılcı, rasyonel ve işlevsel yaklaşımı da etkin biçimde somutlaştırdığı söylenebilir. Üretim fonksiyonlarının demiryolu ağına ve hammadde girişine yakın noktalarda, sosyal merkezin kente yüz veren Şehitler Caddesi yönünde yer alması gibi kullanımlar fonksiyonların yerleşkede rasyonel bir ilişkiler sistemi içinde konumlandırıldığını gösterir. Ayrıca yerleşke dolaşım ağının ardışık, ortogonal bir geometri sunuyor olması vurgulanan akılcı ve işlevsel yaklaşımı yerleşke bazında örnekler. Günümüzde ise iplik, dokuma fabrikalarının ve

üretimi destekleyici diğer birimlerin tasfiye edilmesinin ardından geride kalan tanımsız boşluk, akılcı parametreler dâhilinde organize edilen ilişkiler sistemini okuyabilmeyi engellemektedir.

İzmir Basma Sanayi Yerleşkesi'nde tek tek yapılar ele alındığında ise üretim mekânlarının yerleşkenin genelinde var olan rasyonel mantığı kendi ölçeği içinde yinelediği gözlenir. Bu bağlamda endüstri mekânsallığına özgü akılcı, lineer, saatli, kurallı çalışma ve mekân düzeni İzmir Sümerbank'ın fabrikalarında da gerçekleşir. Ayrıca iplik, dokuma, basma fabrika binaları

Cumhuriyet'in birinci sanayi dalgası kapsamında kurulan Nazilli, Kayseri, Bursa Merinos yerleşkelerinin üretim mekânlarına oranla görece daha az rafine bir biçim dili kullanmasına karşın yerleşkenin bütününde benimsenen rasyonel mantığı kütle plastiğinde yineler ve döneminin yapı teknolojisini birebir yansıtır. Yabancı ülkelerle işbirliği içinde inşa edildiği rivayet olunan İzmir Sümerbank'ın çelik konstrüksiyonlu, şed çatılı iplik ve dokuma fabrikalarının günümüzde korunamamış bulunması, sözü edilen kütle plastiğine ve 1950'li yılların yapı teknolojisine ilişkin

“YIKIM SÜRECİ SONRASINDA MEKÂNLARIN ORTADAN KALDIRILMASIYLA DEVLET MERKEZLİ MODERNLEŞME FORMATINI ALGILAYABİLMEK OLANAKSIZLAŞMIŞTIR”

bilgilerin geleceğe aktarılamıyor olmasından ötürü ciddi bir mekânsal bellek kaybıdır. Buna karşın Basma İşletme Binası'nın koruma altına alınarak endüstri müzesine dönüştürülmesi fikri olumludur.

İnşa edildiği dönemde iplik ve dokuma fabrikasına bitişik biçimde, yerleşkenin batı çeperinde konumlanan ve giriş cephesi yerleşke içi ara yola açılan idari bina, döneminin mimarlık anlayışını belirgin bir şekilde yansıtan nitelikli bir modern mimarlık ürünüdür. İki katlı lineer yapı bloğuna biri simetri aksında yer alan ana giriş olmak üzere üç bölgeden giriş yapılmaktadır. Biçim dili ve boyutlarıyla farklılaşarak yapıda bir odak noktası oluşturan ana giriş kütleğinde, 1940'lı yılların Ulusalcılık ve Modernizm arasında gidip gelen mimarlık çizgisinin izlerini net bir şekilde gözlemlemek mümkündür. Müdüriyet mekânının içinde yer aldığı giriş kütle, cumbayı andıran çıkması ve saçaklarıyla ulusalcı mimarlık yaklaşımına referans verirken, ortogonal prizmatik dili, gridal pencere düzeni ve zemin kat girişini vurgulayan dairesel köşe dönüşleriyle de Erken Modernizm'in belirgin özelliklerini taşımaktadır. Benzer biçimde yatay silmeler içine yerleştirilmiş bant pencere sistemi ve güneş kırıcıları yapının lineer kitle etkisini kuvvetlendiren, betonarme estetiğinin altını çizen öğelerdir. İç mekân ölçeğinde ise rasyonel bir planlama anlayışına sahip lineer blok boyunca

“YAPILAN TÜM OLUMSUZ MÜDAHALELERE KARŞIN, MİMARİ ÖZELLİKLER NEDENİYLE İDARİ BİNANIN VE GİRİŞ ÜNİTELERİNİN İVEDİLİKLE TESCİL EDİLMESİ VE UYGUN İŞLEV YÜKLENEREK YERLEŞKEYE GERİ KAZANDIRILMASI GEREKMEKTEDİR”

çeşitli noktalarda yer alan iç galerilerde, üretilen basma ve dokumaların sergilenmesi, kütleyle farklı bir mekânsal zenginlik katmaktadır. Ayrıca yerleşkenin sınır duvarı üzerinde yer alan ve idari yapının giriş akslarını karşılayan giriş üniteleri de tasarımlarıyla dikkat çekicidir. Öte yandan dönüşüm sürecinde idari binanın bitişik nizamda konumlandığı iplik ve dokuma fabrikalarının yıkılmış olması, bu iki ünite arasındaki işleyişin ve yapının yerleşkeyle kurduğu mekânsal ilişkinin okunmasını olanaksız hale getirmektedir. Bu durum idari yapının sadece ara yoldan işleyen ve algılanan bir mekâna dönüşmesine neden olmuştur. Tüm bunlara karşın taşıdığı mimari özellikler nedeniyle İdari Bina'nın ve giriş ünitelerinin ivedilikle tescil edilmesi ve uygun işlev yüklenerek yerleşkeye geri kazandırılması gerekmektedir.

Yerleşke'nin diğer önemli yapıları sosyal merkez binası ve ikamet birimleri de Cumhuriyet modernleşmesine özgü temel değerleri

yansıtır. İdari binaya oranla daha düşük bir yapı kalitesine sahip bulunan sosyal merkez, yeni modern kolektif sosyalleşme pratiklerini hem çalışanlara hem de Şehitler Caddesi üzerinden verdiği kentsel yüz aracılığıyla kentlilere öğreten, gösteren bir mekânsal birimdir. Bu anlamda biçim dili çok kuvvetli olmasa da taşıdığı değerler açısından bu yapının tescillenmesi olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Konfeksiyon ünitesiyle aynı dönemde, 1970'li yıllarda inşa edilen sınırlı sayıdaki apartman binası ise Modern Cumhuriyet Mimarlığı'nın ikamet anlayışı içinde yeni bir evreyi, çekirdek aileye dönük sosyal konut anlayışını bu kez çok katlı betonarme apartman sistemi içine taşıyan bir sıçramayı ifade eder.

Değerlendirme

Sonuç itibarıyla İzmir Sümerbank Yerleşkesi, üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet ve rekreasyon mekânlarını bir arada içermesi, Cumhuriyet modernleşmesinin temel kriterlerini

SOLDA Üretim alanı içindeki memur evi,
Geç dönem memur apartmanları

SAĞDA Yerleşke'nin batı çeperinden genel görünüm

ALTTA Yeni inşa edilen eklektik yapılardan bir örnek

-devletçi, akılcı, işlevsel yaklaşımı- yansıtmaması ve günümüz endüstriyel mirasının fonksiyonel ve mekânsal bağlamda öncü yapılarındandır biri olması nedeniyle korunması gereken bir Modern Mimarlık Mirası örneğidir. Ancak 1980'li yıllarda başlatılan özelleştirme süreci içinde özgün işlevi tasfiye edilerek el değiştiren İzmir Sümerbank, 2000'li yıllarda gerçekleştirilen ve yerleşke bütünlüğünü zedeleyen yıkımlar sonucunda modern mimarlık mirası olma özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Özellikle üretimin çekirdeğini oluşturan ipplik ve dokuma fabrikalarının arkalarında tanımsız bir mekânsal boşluk bırakacak şekilde yok edilmesi, dönemin endüstri mekânsallığına, yapı teknolojisine, kütle estetiğine ilişkin veriler içeren yerleşkenin bir bütün olarak gelecek kuşaklara aktarılmasını engellemiştir. Mekâna ruhunu veren makine teçhizatının ve yapı teknolojisinin yeniden üretilmesinin gerçekçi olmaması nedeniyle, yıkılan fabrikaların rekonstrüksiyonu da olası görünmemektedir. Bu nedenle Cumhuriyet Mimarlığı'nın benzer özellikler taşıyan diğer sanayi yerleşkelerinin de, buradaki deneyimden yapılan çıkarımlar doğrultusunda üretim mekânlarıyla birlikte korunması gerektiği anlaşılmaktadır. İnşa edilen yeni eklektik yapılar ise mevcut dokunun modernist kimliğini dikkate almayan niteliksiz bir mimari dilin ortaya

çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca döneminin modernist mimarlık anlayışını belirgin bir şekilde yansıtan nitelikli bir modern mimarlık ürünü olan idari bina ve giriş ünitelerinin acilen tescil altına alınarak geri dönüşü olmayan bir kaybın engellenmesi sağlanmalıdır. ■

*Yasemin Sayar, Yrd. Doç. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü*

*Özlem Arıtan, Yrd. Doç. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü*

KAYNAKLAR:

- Arıtan, Özlem, (2004), Kapitalist Sosyalist Modernleşme Modellerinin Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı'nın Biçimlenişine Etkileri- Sümerbank KİT Yerleşkeleri Üzerinden Yeni Bir Anlamlandırma Denemesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Berman, Marshall, (1993), Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özemas, Ekrem, (1963), Devletçilik ve Türkiye'deki Tatbikatından Sümerbank, (Doçentlik Tezi), Sümerbank Yayınları.
- Sayar, Yasemin, (1998), The Impact of Architectural Design Competitions in Evaluation of Architectural Design Trends for a Secular Identity 1933-1950, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tezel, Yahya, (2001), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), (4. baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Zafer, (1988), Sümerbank, Creative Yayıncılık, İstanbul.

Endüstri Mirası Konusunda

Öznel Deneyim: İncelik ve İtina

ENDÜSTRİ MİRASI KONUSUNA BRÜKSEL KRALİYET ANTREPOSU VE SANTRALİSTANBUL DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN DEĞİNER YAZAR, DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNDE “İNCELİK VE İTİNA”YI HATIRLATIRKEN, PARILTININ KARŞISINA HÜZNÜ KOYUYOR

Emre Arolat

ÜSTTE Brüksel Kraliyet Antrepou Yenilemesi
FOTOĞRAF Koninklijk Stadhuis

SAĞDA Brüksel Kraliyet Antrepou Yenilemesi

1. Brüksel

Leyla'nın (Tara) eşi bulunmaz akşam yemeği davetlerinden birisi. Düşündüm, şöyle geriye doğru saydım, 6 yıldan fazla olmuş. Halbuki daha dün gibi. Öyle çok ayrıntı var ki zihnimde...

Saat on buçuk civarı olmalı. Yemek bitmiş ama masada devam eden sohbet hâlâ koyu. Titreyerek çalan telefonumun ekranında uzun, yabancı bir numara. Kalkıp terasa çıkıyorum cevap vermek için. Hemen aşağıda Bebek kıyıları ışıllı. Tam karşıdaki Kuleli'nin denizdeki aksi bile çok etkileyici. Derinlerden bir ses, İngilizce hatırlımı soruyor. Jan (Van Lierde) ile aylardır görüşmemiştik. Brüksel'deymiş, az önce bir görüşmeden çıkmış, sıcaklığı bana ulaşmak istemiş. Kentin kuzey yakasında artık üretim yapılmayan eski endüstriyel alanı, içindeki çoğu geçen yüzyılın başında inşa edilmiş olan fabrika ve antrepo yapılarını anlatıyor heyecanla. Tour and Taxi isimli kuruluştan ve uygulamaya koymak üzere olduğu yenileme projesinden söz ediyor bir çırpıda. Tanınmış bir Fransız mimarla başlamışlar işe. Hiç memnun değillermiş projenin geldiği yerden. İşin başındaki yatırımcılardan biri Jan'ın üniversiteden arkadaşı. Belki de sadece danışmak, dertleşmek için çağırıyor onu. Sohbet, her nasılsa bir iş toplantısına dönüşüyor ve bir biçimde anlaşıyorlar sonunda. Jan yeni bir takım kuracak. Tasarım bütünüyle, en başından tekrar ele alınacak. Zaten imalata girilmemiş henüz.

“Yarın burada olabilsen keşke” diyor damdan düşercesine. Sanki Taksim'de

bir toplantıya çağırıyor beni. Konuşmanın başından beri zihnimde bana bunları neden anlattığına dair oluşan soruların yerini kesif bir heves kaplıyor o anda. Bir de karnımın üzerine doğru yayılan o sıcaklık. Gitmenin, gidecek olmanın, yeni olanın, oralarda, Avrupa'nın merkezinde olmanın, hep hedeflenene bu kere çok yaklaşmış olmanın pırıltılı heyecanı.

Ne günlermiş, ne kadar rahatmışım. Şimdi olsa kırk tilkinin kuyruğunu birbirine bağlamam gerekir yola koyulmadan önce. “Tabii ki gelirim, yarın sabah ilk uçakla yanındayım” diyorum hiç tereddütsüz.

O saatte en kolayı hemen havalimanına gidip halletmek bilet işini. İçeridekilerin keyfi yerinde. Mimarlık eğitimi, yarışmalar, son dönemde inşa edilenler ve edilemeyenler masaya yatırılmış, lime lime ediliyor. Arif (Suyabatmaz) iyice form tutmuş, verip veriyor. Akademisyenler, piyasa mimarları, işverenler, yapımcılar birer birer alıyor nasiplerini. Heyecanla çıkıyorum Ayşe Sultan Korusu'ndan. Biraz şaşkın, bu duruma anlam veremiyorlar arkada kalanlar. Pek de takılmıyorlar zaten.

Gece yarısına yakın, E-6 boşalmış artık. Zaten şimdiki kadar yüklü değildi o günlerde. Yolun sarımtırak ışıkları gittikçe daha hızlı akıyor üzerimden. Dikiz aynasında bir belirip bir kaybolan yüzümün yarısına bakıyorum yan gözle. Birkaç yıl önce Domus'ta gördüğüm bir fotoğraf geliyor aklıma. Fransa'da bir otoyol. Rem Koolhaas bir Maserati'nin direksiyonunda. Lille'deki yapısının inşaatına gidiyordu galiba. Arka koltuktan çekmişler resmi, pek havalı.

Dikiz aynasında yüzünün yarısı. Ufukta batmaya yüz tutmuş kuzey güneşinin iyiden iyiye yatık, koyu turuncu ışığıyla yıkanan tarlalar. Tüylerim diken diken, aklımda Brüksel...

Yolcu çıkış kapısının hemen karşısından ulaşılan Sheraton Brussels Airport Hotel'in önünde karşılıyor beni o her zamanki "kuul" haliyle. Hava kapalı ama kuru. Biraz hal hatır, sonra hemen başlıyor anlatmaya. Benim gibi her şeyin çok net olmadığı ortamlardan hazzetmeyen, sorumluluk paylaşımındaki belirsizliklerden tedirginlik duyan biri için biraz karışık bir süreç. Tasarım genel olarak İstanbul'da yapılacak. Tabii ki aydınlatma bu işin gerçek ustalarından biri olan Jan tarafından ele alınacak. Bir de Belçikalı mimarlık bürosu olacak takımı tamamlayan. Yerel yapım teknikleri, standartlar ve yönetmelikler konusunda bilgili. Muhtemelen uygulama detaylarını da onlar geliştirecek. Statik, mekanik, elektrik ve altyapı projeleri işverene bağlı mevcut gruplar tarafından gerçekleştirilecek. Genel koordinasyon, diğer disiplinler ve müşteri ile ilişkiler konusu da Jan'ın sorumluluğunda. Proje sunuşları dışında bizim müşteri ile direkt temasımız öngörülüyor. Aslında ilk bakışta iyi niyetli, rasyonel bir çözüm gibi görünse de beni biraz geriyor bu oluşum. Hiç alışkın değilim böyle çapraz ilişkilere açık durumlara. Tasarımı yönlendirenle işi ismarlayan arasına bir başka katman girmiş oluyor böylece. Kafamda arkalara doğru süpürmeye çalıştığım bin bir soru, kocaman demir kapıdan içeri giriyoruz.

Büyüleyici bir alan burası. Sonradan yaklaşık beş yüz bin metrekare olduğunu öğreniyorum. İçinde çoğunluğu üretim ve depolama için inşa edilmiş irili ufaklı yapılar var. Bir tren yolu, alanı tarayarak neredeyse her yapının önünden, hatta bazısının içinden geçiyor. Tam karşımızda, iyiden iyiye grileşen gökyüzünün altında, yaşlı ama sapasağlam görünüyor Entrepot Royal. Boyu iki yüz metreden fazla olmalı. Arabadan inip yaklaşmaya başlıyoruz koca adama.

Dikdörtgen binaya uzun kenarının tam ortasındaki büyük ve bir depo yapısı için fazlasıyla gösterişli kapıdan giriyoruz. Şimdi tüm aksların kesiştiği merkezi noktadayız. Bir bodrum, bir

zemin ve dört normal kattan oluşan yapının ortasından geçen tren yolu, tüm binayı uzunlamasına yararak ikiye bölüyor. En üstte bu derin boşluğu örten şeffaf çatının çelik taşıyıcısı gördüğüm en narin strüktürlerden biri. Kraliyet Deposu olarak 1906 yılından beri hizmet eden yapı, alandaki diğer çağdaşları gibi birkaç yıl önce boşaltılmış. Şimdi köklü bir dönüşüm ile yeniden işlevlendirilmeyi bekliyor. Bu kuşağın büyük ölçekli endüstri yapılarıyla ilk sıcak temasım bu.

"İşçiler az önce çıkmış olmalı..." diye mırıldanıyorum kendi kendime.

"BÜYÜLEYİCİ BİR ALAN... İÇİNDE ÇOĞUNLUĞU ÜRETİM VE DEPOLAMA İÇİN İNŞA EDİLMİŞ YAPILAR... BİR TREN YOLU, ALANI TARAYARAK NEREDEYSE HER YAPININ ÖNÜNDEN, HATTA BAZISININ İÇİNDEN GEÇİYOR"

Dudaklarımda hakim olamadığım bir tebessüm, dizlerimdeki titremeyle başa çıkmaya çalışıyorum. Merakla gözlerimin içine bakıyor Jan.

Sonrası hızla akan bir macera. İşveren temsilcileriyle yapılan bir ön görüşmenin ardından, dönüş uçağında binlerce metre yükseklerde sayfalarca yazıp çiziyorum yanımdaki deftere. Tasarımın, dönüşüm yöntemlerinin ve dozunun omurgası çıkıyor orta yere böylece. Meğer zihnimde birikmiş ne kadar çok mal varmış bu konuda. İstanbul'da terminale varınca geliyorum kendime. Hemen büroya koşuyorum. O ana kadar neredeyse hiçbir şeyden haberi olmayan arkadaşlarıma

anlatıyorum gördüklerimi ve konuştuklarımı. Defter sayfaları kopyalanıyor, fotoğraflar ve belgeler üzerinden aktarmaya çalışıyorum yerin o özgül fısıltısını. Daha mı hızlıydık o zamanlar acaba? Belki de bir tür yöntem farklılığıdır bu. Artık böyle geliştirmiyoruz tasarımları. Daha çok konuşuyor, çok daha fazla tartışıyoruz ofiste tasarım ekibiyle. Daha interaktif, hem dönüşümlü hem de etkileşimli bir süreci tercih ediyoruz şimdilerde.

Evet, hiç kuşku yok ki bu yapıya müdahale edilecek. İşlevsel dönüşüm, yapıda kaçınılmaz bir değişimi

koşullayacak. Ancak tam da bu noktada, yapının şimdiki haliyle varettiği ortamın ruhunu sürdürülebilmesi, tasarımın ana sorunsalı olarak merkeze oturuyor. Kocaman bir kesit maketi yapıyoruz hızla. Sistemin mekansal kurgusunu kontrol altında tutmak kolaylaşıyor böylece. Yatırımcı tarafından daha önce tüm alan için hazırlanmış olan genel plana uygun olarak, zemin katlarının satış ve yeme içme birimlerine, üstteki dört katın ise kiralık ofislere ayrılması öngörülüyor. Yapının üzerindeki tarihsel izler ve okunaklılığını yitirmemiş olan endüstriyel aura en kayda değer tasarım girdileri olarak uzun uzun

ÜSTTE Santralistanbul'a dönüşen
Silahtarağa Elektrik Fabrikası
FOTOĞRAF Thomas Mayer

**“YAPISAL OLARAK
BÜYÜK ZAFİYETLER
İÇERMİYEN MEVCUT
YAPILARIN VE YILLAR
İÇİNDE ÇOK CAZİP
BİR KARAKTER
KAZANMIŞ OLAN
PEYZAJIN ÇOK
İNCELİKLİ
MÜDAHALELER
DIŞINDA TAMAMEN
KORUNMASINA...”**

tartışılıyor. Yüz yılın patinası ile bezenmiş ağıdalı iç ve dış yüzeyler, devasa iç boşluğun çekici aydınlığı ve her an buharlar arasından bir trenin çıkıp geleceği hissini uyandırırçasına uzanan raylar, her türlü heyecanı ve ilhamı barındıran veriler olarak özenle devrede tutuluyor. Varlığına inanılan tözün izini sürerken, eskiyi yeni gibileştirme tuzağına düşmeyen, müdahale dozunun incelikle ayarlandığı, zamanın ürettiği yapısal katmanları incitmeyen bir yenilemenin yapısal karşılıkları üzerinde duruluyor. Bugün kullanılmasında sakınca görülmeyen hiçbir yapısal eleman yerinden edilmiyor. Pırlıtlı ve pürüzsüz bir tamirat yerine, zamanla oluşmuş tekstürün sıhhileştirilerek varlığını sürdürmesi öngörülüyor. Bina yönetimi tarafından onlarca yıl önce tuğla duvar üzerine elle yazılmış yazıların bile silinmek yerine temizlenerek yerini korunması kararlaştırılıyor. Zorunlu yeni eklerin, birer yirmi birinci yüzyıl katmanı olarak, bu tarihi yapıya eklemeli olduğu dönemin mimari yönelimlerini içermesi, kendisinden önceki katmanları gözetmesi, üzerlerini örtmek yerine onlara usulca ilişmesi,

malzeme ve üretim teknikleriyle bir anlamda ötekileşerek altındaki mevcut dokunun devamını sağlaması hedefleniyor.

Yaklaşık üç haftalık çok yoğun bir çalışma sonucunda o dönemde bu projenin büro içindeki sorumluluğunu üstlenmiş olan Gonca ile (Paşolar) gidiyoruz Brüksel'e. Bizim için de hayli yeni sayılabilecek tekniklerle hazırladığımız dijital sunuşu yapıyoruz işveren grubuna. Tanju'nun (Özelgin) bu sunuş için hazırladığı görsellerin daha iyisi hala yapılmadı sanırım. Yaklaşık yirmi kişilik bir grup var merakla izleyen. Hepsisi Belçikalı. Pek belli etmeseler de beğeniyorlar galiba...

Brüksel Kraliyet Antreposu, yaklaşık iki yıllık bir çalışmadan sonra tamamlanarak kullanıma açıldı. Yukarıda anlattığım heyecanlı ve verimli süreç, bir süre daha devam etti. Projeler hayli kısa sürelerde ve ayrıntılı bir biçimde tamamlandı. Hatta yerel mimarlık bürosu bu hıza pek de ayak uyduramayınca uygulama ve detay projeleri de büyük ölçüde İstanbul'da yapıldı.

2. Santralistanbul

Brüksel'e tekrar geri dönmek üzere, yeri ve zamanı biraz değiştirelim. Bu maceradan yaklaşık üç yıl sonra, bu kere yer İstanbul. Silahtarağa Elektrik Fabrikası, Bilgi Üniversitesi tarafından bir kültür ve eğitim merkezine dönüştürülecek. İhsan Bilgin'in önyak olmasıyla tanıyoruz üniversitenin mütevellî heyeti başkanı ve diğer yöneticilerle. Birkaç kısa ve hızlı görüşmeden sonra Nevzat Sayın'la birlikte tüm kampüs için bir genel plan hazırlıyoruz. Daha sonraki aşamalarda gruba farklı disiplinlerden danışmanlarla birlikte Han Tümertekin de katılıyor. Yaklaşık iki buçuk yıllık hummalı bir çalışma neticesinde ortaya bugünkü kampüs çıkıyor. Bu ürünün ne kadarının tasarım grubunun inisiyatifi ile gerçekleştiği, hangi noktalarda devreye ne tür öngörülemez unsurların girdiği, tasarımın bağlamsal kanallarının ne oranda gevşediği veya gevşetildiği sorularına verilebilecek ayrıntılı yanıtların, bu yazının içeriğini farklı mecalara kaydırabileceğini söylemek yanlış olmaz. Bu yola pek girmeden, olsa olsa kritik sayılabilecek bir tür genel değerlendirmeyi yazının sonuna saklayarak "Santralistanbul" projesinin tasarım hedeflerini özetlemek sanırım daha verimli olacak.

Haliç, yüzyıllar boyu İstanbul'un merkezi ve sahnesi olmuş. On dokuzuncu yüzyıl sonundan itibaren gözden düşmeye başlayarak 1990'lara kadar giderek köhneleşmiş. Son on beş yıl içinde ise yeniden keşfedilerek birçok projeye bir kere daha göz kamaştırmaya başlıyor. Osmanlı'nın ilk elektrik fabrikası olan Silahtarağa, tam Haliç'in bittiği uç noktada, Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin arasında yarımadalaşan 107.000 metrekarelik arazi üzerine yayılıyor. 1910'lar ile 1950'ler arasında oluşmuş tipik bir modern sanayi yerleşmesi.

Proje çalışmasının ilk aşamasında, inandırıcı koruma ve yenileme kanallarını açabilmek için, yerleşmenin ulaşılabilen bütün katmanlarını içeren bir okuma zemini oluşturmayı amaçlıyoruz. Bu anlamda yapılan araştırmalarda, 1910'larda hazırlanan ilk projenin izlerinin sürdüğü, ancak 40 yıl içinde şekillenmiş olan endüstri yapıları yığınının, en baştaki keskin proje kararlarının gevşetildiği, pragmatik hamlelerle formel ihlallerin yapıldığı,

makina ve kazan daireleri ile lojmanlar olarak genellenebilecek bina gruplarının stilistik karakterlerinin ve yapım sistemlerinin kararlı bir biçimde birbirlerinden ayrıştırılmalarına karşın, her iki yapı kümesinin de yapıldıkları sırada endüstrileşmiş dünyanın tipik özelliklerini barındırdıkları gibi elle tutulur sonuçlara varıldı. Alanda bulunup vakit geçirdikçe, yapılan taramalarda derinlere daldıkça, paralel olarak kendiliğinden gelişen yer duygusu ile birleşen bu veriler, yenileme ve korumanın tasarım kararlarına ilişkin değerli ipuçları olarak devreye girdi.

Bu genel okuma ve farklı katmanları içeren hayli ayrıntılı bilgi taramasının ardından, durumu ve eldeki nesneyi gözetken, mevcut örüntüyü her özgül karşılaşmada yeniden hesaba katarak hakkını veren dikkatli bir yenileme

Daha önceki tespitlerde ilgili Anıtlar Kurulu tarafından yıkılabilir nitelikte görülmesine ve diğer atölye ve üretim yapılarından hayli küçük olmasına karşın, yapıldığı dönemin hem teknik hem de biçimsel karakteristiklerini taşıdığına olan inancımız ve tüm kampüs içinde inşai etkinliğin başlatıldığı ilk bina olması; dolayısı ile kendisinden sonra geleceklere de örnek teşkil edebilmesi açısından bu yapıyı çok önemseyeceğimizi söyleyebilirim. Yerleşkenin birinci kuşak yapılarından olan bu atölye, temel olarak birbirine uzun kenarlarından birleşen iki dikdörtgenden oluşan basit bir planimetri ile kurgulanmış. Her iki kitlenin de üzerinde hayli yüksek eğimli, çift yöne kırılan çatılar var. Tam ortada bir yatay dere oluşuyor. Yaptığımız ayrıntılı tespitlerde, yapının özgün çelik taşıyıcı sisteminin özellikle yere yakın

“...YAPILACAK YENİ YAPILARIN İSE BİR DÖNEM VAROLAN ESKİ YAPILARIN İZLERİNDE İNŞA EDİLMESİNE KARAR VERDİK”

biçimini, bu oldukça yaygın projenin farklı parçalarının ortak paydası olarak kabul ettik. Tıpkı Brüksel projesinde olduğu gibi, işlevsel dönüşümün koşullayacağı kaçınılmaz değişimin, yerleşkenin şimdiki haliyle varetmediği ortamın ruhunu yok etmemesini, tasarımın en önemli hedeflerinden biri olarak belirledik. Yapısal olarak büyük zafiyetler içermeyen mevcut yapıların ve yıllar içinde çok cazip bir karakter kazanmış olan peyzajın çok incelikli müdahaleler dışında tamamen korunmasına, yapılacak yeni yapıların ise bir dönem varolan eski yapıların izlerinde inşa edilmesine karar verdik.

Master plan çalışması yukarıda özetlediğim ölçütler ışığında şekillendi. Yöneticilerle yapılan bir seri toplantı neticesinde de son halini aldı. Bundan sonraki aşamada, bir taraftan çevre düzeni projelerini, diğer taraftan da tek tek yapıların uygulamaya yönelik dokümanlarını hazırladık. Bu yapıların bazıları hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi vermek, hedeflenen ile elde edileni değerlendirmek açısından anlamlı olabilir diye düşünüyorum.

14.1. Numaralı Atölye Yapısı:

ve toprakla buluşan noktalarında yüksek oranda korozyonun oluşturduğu bozulmalar gördük. Çatı konstrüksiyonunda da bir tür takviyenin yapılması zorunlu görünüyordu.

Yapının yeni işlevi hakkında projelendirme sürecinin ilk aşamasında dahi birkaç kez fikir değişikliği olması, bizi olabildiğince açık ve esnek bir planlamaya doğru götürdü. Yapının strüktürel karakterini ve ona zamanın kazandırdığı patinayı ortadan kaldıracak herhangi bir müdahale yerine, yapıldığı dönemin izini taşıyan ekleri ve onarımları bir tür protez niteliğinde görünür kılmayı yeğledik. Bu bağlamda ne iç ne de dışta, mevcut yüzeyler üzerinde herhangi bir sıva veya boya öngörmedik. Zeminin farklı kot ilişkilerinden faydalanarak, bir tür yükseltilmiş döşeme ile tüm elektromekanik sistemin yapıya sorunsuzca dağılımını sağladık. Bu döşemeyi mevcut duvar yüzeyinden bir miktar geride bırakarak yeni ve eski arasındaki sınırı gevşetmeyi denedik. Boşluğun içine yerleştirilen indirekt soğuk katod lineer aydınlatmanın, mevcut duvar yüzeyindeki tekstürü

dramatize ederek ortaya çıkaracağını hayal ettik. İlk olmanın deneyimsizliğinden olacak, yapı neredeyse hiç müdahale görmeden, tam da tasarlandığı gibi inşa edildi. Bundan sonra yerleşkedeki hiçbir imalatla böyle bir durum yaşanmadığını rahatlıkla iddia edebilirim. Öte yandan yapının kullanıma açılmasından bir süre sonra, iç kurguda ve az önce sözünü ettiğim özgün yapısal düzenlemelerde radikal değişiklikler yapıldı. Yapının genel restorasyon yönelimleri ile ne kadar bağdaştığı tartışma götürür bu müdahalelerin hiçbirinde tasarımcı grup olarak bizden herhangi bir görüş alınmadı.

Çağdaş Sanatlar Merkezi:

Yerleşke içindeki yapıların en yoğun olduğu bölgede 50'li yıllarda inşa edilmiş ve santral devre dışı kaldıktan hemen sonra da hurda anlamında sökülerek ortadan kaldırılmış olan iki kazan dairesinin izleri üzerine inşa edilen bu yapıda, konvansiyonel bir rökonstrüksiyon işlemi yerine, yeni işlevin de içerildiği bir yorumla bir tür soyutlama yönelimini tercih ettik. Birbirinden kopuk ancak yine de birbirine çok yakın durarak çevredeki binalar yığınının tamamlayan bu iki yapıyı, ilk işlevlerini sürdürdükleri hallerindeki kitlesel varoluşlarına uygun, ancak yüzey kurgusu olarak neredeyse "tarafsız" denebilecek bir seçimle yeniden kurguladık. 'Çağdaş olmak', 'tam da yapıldığı günün mimari özelliklerini taşımak' veya 'içinde bulunduğu tarihi kontekstten koparak ayrılmak' gibi alışıldık, güncel ve popüler yönelimlerin aksine, herhangi bir zaman dilimine sonuna dek angaje olmayan, bütün gücünü o 'yer' ve 'durum' ile hemhal olabilme çabasından alan bir yapı oluşturmayı hedefledik.

Yeni yapıları, tıpkı eski yapılarda olduğu üzere, yoğun ve ağır bir iç çekirdek ile onu ona olabildiğince dokunmadan örten, hafif ve yarı geçirgen bir dış zırhtan oluşturduk. Eski yapıların çeperlerindeki duvar ve pencerelerin oluşturduğu geçirgenliğe koşut olarak, bu kez tüm yapının algısını homojenize eden bir metal tül, alt bölümdeki sağır betonarme ayak üzerine basitçe oturttuk. Böylece yapıların gündüzleri bulundukları ortamın patinalı aurasına karışarak bir

tür önemsizlik mertebesine kavuşmasını, gece ise metal tül tamamen görünmez kılan iç aydınlatmanın bu kere yapıyı basit bir fenere dönüştürmesini hedefledik. Yapının spektaküler müzelerin bildik kapalı kutu yönelimiyle etrafındaki örüntüden tamamen koparak ayrışması yerine, serginin ve sergilenenin durumuna göre vaziyet alabilmesini öngördük. İç dolaşımın fragmanlar halinde Eyüp sırtları, çevredeki yoğun doğal doku ve Santralistanbul'un diğer yapılarıyla ilişki kurabilme özelliğini, sergilenenin yüceleştirilerek dokunulmazlığına tercih ettik. Müzenin 'aklı' olarak değerlendirilen küratörlere yaratıcı hamlelerle her gösterimi spesifikleştirme olanağının verilmesini, yapının ise bu bağlamda tasarlanmış bir sıradanlıktan öteye geçmemesini çok önemsedik.

Kuşkusuz bizim önemseydiğimiz bu yönelimlerin bir bölümünün, kerameti kendinden menkul bir tür uzman müzeci grup tarafından kabul görmemesi kolaylıkla anlaşılabilir bir durum. Ancak yapım sırasında, son aşamada tamamen bizim bilgimiz dışında değiştirilen çatı ve yalıtım detayları nedeniyle yapının açılıştan hemen önce çatısından su alması o denli kolay kabullenilir görünmüyor. Yapının genel olarak tasarlandığı biçimde inşa edildiği söylenebilir. Ancak bazı kritik detaylarda ortaya çıkan yapım hatalarının genel kalitesini derinden etkilediğini düşündüğümü söylemeliyim.

20 Numaralı Ambar Yapısı:

“GUY DEBORD “GÖSTERİ TOPLUMU” ADLI METNİNDE GÖSTERİ’NİN METANIN TOPLUMSAL YAŞAMI TÜMÜYLE İŞGAL ETMEYİ BAŞARDIĞI AN OLDUĞUNU SÖYLER”

Yaptığımız tespitlerde, tesisin 2. döneminde (1914-1929) yedi numaralı kazan dairesinin yer alacağı alanın hemen batısında inşa edilen tek katlı 3 nefli ambar yapısının strüktürel olarak ciddi anlamda yıprandığını gördük. Yapılan statik analizler ve rölöve çalışmaları, yapının düşey taşıyıcı sisteminde otuz santimetreye varan eksen kaymaları ve ayrılmaları ortaya

koydu. Tesisin tamamında gözlenen ve arazinin hakim kotunda zaman içerisinde gerçekleşen yükselmenin de olumsuz etkisiyle yapının çelik taşıyıcı sisteminin ciddi anlamda korozyona uğradığını anladık. Bu anlamda hazırlanan restorasyon projesinde yapının 2. dönemi için yapılan restitüsyon çalışmasını esas aldık. Yapının strüktürel anlamda kullanılabilir durumdaki çatı makasları, çatı ışıklıkları ve orta nefinde yer alan servis vinci dışındaki bütün hasarlı taşıyıcıların ve duvarların aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesini önerdik.

Santralistanbul proje kurgusunda müzeler külliyesinin hemen yanbaşıda yer alacak olan bu yapının lokanta veya ziyaretçi kafeteryası olarak yeniden işlevlendirilmesi söz konusuydu. Bir ambar olarak inşa edilen yapıda sözkonusu rekreatif işlevleri barındıracak ilave servislerin kısmen yapının içerisinde çözülmesini, bir bölümün ise yapının doğusuna yerleştirilecek olan bir tür konteyner-yapının içerisine dağıtılmasını öngördük. Böylece yapının özgün planimetrisinin zedelenmemesini amaçladık. Bu anlamda yapının içerisinde iç duvarlardan yaklaşık bir metre mesafede yer alan bir tür pavyon-yapıyı tuvalet ve mutfak işlevleri için düzenledik. İklimlendirme ünitelerini ise yapının dışarısında, doğu cephesinde yedi numaralı yapı ile arasında yer alan konteyner-yapıya yerleştirdik. Yapının aslına uygun olarak tekrar yapılacak olan doğrama sisteminde, doğu cephesinde

konteyner-servis yapısı ile doğrudan iletişimi sağlayacak bir pencerenin kapı haline getirilmesi dışında herhangi bir değişiklik öngörmedik.

Bugün lokanta olarak hayli yoğun bir biçimde kullanılan bu yapı, içinde işletmeye yönelik yapılan bazı değişiklikler dışında genel olarak ilk tasarım kararlarına uygun biçimde inşa edildi. Ancak yukarıda sözünü ettiğim

konteyner-yapı yerine, bu yapının neredeyse bir minyatür kopyası olan garip, ölçeksiz ve anlamsız bir servis ünitesi ilave edildi. Bu konudan hiçbir şekilde haberdar edilmediğimizi söylememe gerek var mıdır bilmem. Ancak beni her gördüğümde hem şaşırtan hem de acı ile güldüren bu yapı, kötü bir şaka olarak duruyor Çağdaş Sanat Merkezi ve Otto arasında...

3. Parıltı ve hüznün

Hem Brüksel hem de Santralistanbul projesinde yirminci yüzyıl başında inşa edilmiş olan büyük ölçekli endüstri yapılarının dönüştürülmesi ile farklı ve güncel işlevler kazandırılması söz konusuydu. Dahası her iki proje zaman olarak da birbirlerine çok uzak sayılmazlar. Yer, işveren ve yapım yöntemleri ise hayli farklıydı. Santral'de bitmiş ürünün en azından bir bölümü hakkındaki görüşlerimi yukarıda bina bazında aktarmaya çalıştım. İlave olarak yerleşkenin ana girişindeki hilkat garibesini nizamiye bozması yapıyı görmemek için oraya olabildiğince az uğradığımı söyleyebilirim. Tasarlanana hiç uyulmadan inşa edilmiş olan işçi ve yönetici lojmanlarının son halleri, yapısal peyzaj adı altında yapılan kaba saba düzenlemeler ve projenin genel aurasını isteyerek zedelercesine bir tür portatiflik tadı taşıyan amfi, ciddi anlamda konuşulmayı dahi hak etmiyorlar.

Brüksel'deki bitmiş ürünün ise inşai ve teknik presizyon açısından çok daha incelikli bir yapı olduğu kolaylıkla iddia edilebilir. Ancak benim için bu iki deneyimi birbirinden neredeyse farksız kılan, her iki işte de tasarımın ana omurgasının tamamladığım hiçbir yapıda olmadığı denli gevşetilerek ekseninin kaydırılmış olma durumu. Doğrusu uzunca bir süredir bunun bir tesadüften ibaret olup olmadığını soruyorum kendime. Aslında her iki deneyimde de kaybedileceği en başından belli olan bir oyunu beyhude bir çabayla sürüklediğimi anlar gibiyim yavaş yavaş. Birkaç önemli nedeni var sanırım bu önlenemez yenilginin.

Geçen yüzyıl başına tarihlenen bu anıtsal yapıların ve içinde varoldukları alanların onları spesifikleştiren bir ruhu var. Bunun nasıl kavrandığını ve tasarımda bu ölçütün nasıl ve ne

“GÖRÜLEBİLİR OLAN SADECE METAYLA KURULAN İLİŞKİ OLMAKLA KALMAZ, ONDAN BAŞKA BİR ŞEY DE GÖRÜLMEZ”

oranda devrede tutulduğunu özellikle Brüksel deneyimi üzerinden daha önce aktarmaya çalışmıştım. Bu aşamada, söz konusu alanların ortak özelliklerini irdelemek sanırım verimli bir analiz olacaktır. Bu eş bulunmaz ortamları tarif edebilecek kelimeler içinde “hüzün” galiba yerine en çok yakışanı. Uzun süre kullanılmış, çok önemli işlere yaramış ve sonra da terkedilerek kendi hallerine bırakılmış yapılar bunlar. Yaşlı ve yalnızlar. Hem içinde yer aldıkları alanlar hem de kendi iç ıssızlıkları hüznün yerini daha da sağlamlaştırıyor.

Guy Debord “Gösteri Toplumu” adlı metninde Gösteri'nin metanın toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmeyi başardığı an olduğunu söyler. Görülebilir olan sadece metayla kurulan ilişki olmakla kalmaz, ondan başka bir şey de görülmez. Zira görülen dünya metanın dünyasıdır bu önermeye göre. Bu bağlamda Gösteri Toplumu'nun yukarıda sözünü ettiğim türden bir hüznü pek de sevmiyor olduğu kolaylıkla savlanabilir. Hatta bu tür duygusalılıklardan mümkün mertebe uzak durulması söz konusudur bu iklimde. Daha ziyade talep gören ise cilalı ve parıltılı mallardır. Bu nedenledir

ki sadece bu coğrafyada değil, bir çok farklı ülkede yapılan benzer dönüştürme ve yeniden işlevlendirme projesinde eski yapı bu anlamda metalaştırılarak neşeli ve parıltılı yeni dünya içinde bir tür eşantıyonlaştırma işlemine tabi tutulur.

Hem Brüksel hem de Santral'de yaşadığım deneyim, bana yukarıda bahsettiğim kuvvetli akıntıya karşı durmanın ancak işin başında daha sağlam temellere dayandırılmış bir profesyonel ilişki tarifiyle mümkün olabileceğini öğretti. Son karar verici ile tasarımcının birbirine güvenmesi ve benzer hayaller kurması halinde geçerli olabilecek bir tür uyumun yoksunluğu, projenin bu anlamdaki yenilgisini kaçınılmazlaştırıyor. Geçen hafta bir vesileyle içini karış karış görme fırsatını yakaladığım Salacak'taki Birgi Yalısı, böyle bir uyumun yenileme projelerinde dahi söz konusu olabileceği hakkında yüreklendirici bir örnek olarak kazındı zihnime.

Son günlerde Mallet-Stevens'in Mecidiyeköy Likör Fabrikası ile uğraşıyoruz. Darısı onun başına artık demeli... □

Emre Arolat, Mimar

ALTTA Santralistanbul Çağdaş Sanatlar Müzesi
FOTOĞRAF Thomas Mayer

Fabrikada Kahve Keyfi

TARİHİ HAVAGAZI FABRİKASI RESTORASYONU VE ÇEVRE DÜZENLEMESİ İLE İZMİRLİLERİN KULLANIMINDA

Işık Çelikoğlu, Sedat Baylan, Ertan Dikmen, Ebru Kandilci Köran

PROJE ADI **Havagazı Fabrikası Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi**
 PROJE YERİ **İzmir / Alsancak**
 RESTORASYON PROJESİ **Es Yapı Şehircilik Mimarlık Restorasyon San. Tic. Ltd. Şti.**
 ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ **İzmir Büyükşehir Belediyesi, Etüt Proje Şube Müdürlüğü**
Sedat Baylan, Mimar
Işık Çelikoğlu, Mimar
Ertan Dikmen, Mimar
Ebru Kandilci Köran, Mimar
Gökçen Eskiurtlu, inş. Müh.
 PEYZAJ PROJESİ **İzmir Büyükşehir Belediyesi, Etüt Proje Şube Müdürlüğü**
Biriz Öztüzemen, Peyzaj Mimarı

ÜSTTE Girişten genel görünüş

SAĞ ÜSTTE 1966 tarihli plan (İzmir I No'lu KTVKK Arşivi), 2008 tarihli vaziyet planı

SAĞ ALTTA Genel görünüş

Havagazı Fabrikası'nın Tarihçesi

19. yüzyılın ikinci yarısında ticaret hacmindeki hızlı büyümeyle birlikte, İzmir'in sanayi yaşantısında da önemli gelişmeler olduğu bilinmektedir. Bu dönemde İplik Fabrikası, Havagazı Fabrikası, Su Fabrikası gibi büyük sanayi işletmeleri açılmıştır. Bu işletmelerin bir kısmı, Alsancak Garı ve İskelesi yakınlarında yer almıştır.

1857 yılında Andre Mochais adında bir müteşebbis Paris Gaz Şirketi adına İzmir'de bir havagazı fabrikası kurmak için Osmanlı Devleti'ne başvurur. Ancak ölümü ile başvuru geçerliliğini kaybeder.

İlk girişimden sonra 1859 yılında İstanbullu gazeteci A. Edwards İzmir'de havagazı fabrikası kurmak için Osmanlı Devletine başvurur. Devlet medeni bir kentsel hizmet olacağı kanaatiyle, 40 yıllığına imtiyaz vererek başvuruyu onaylar. Ancak tesisin inşaatına 1862 yılında başlanır.

Havagazı üretim tesisi, merkezi Glasgow'da bulunan "Lanloux and Sons" fabrikası tarafından kurulmuştur. Fabrikanın kuruluş çalışmaları sürerken kent içi nakil şebekesi de hazırlanmıştır.

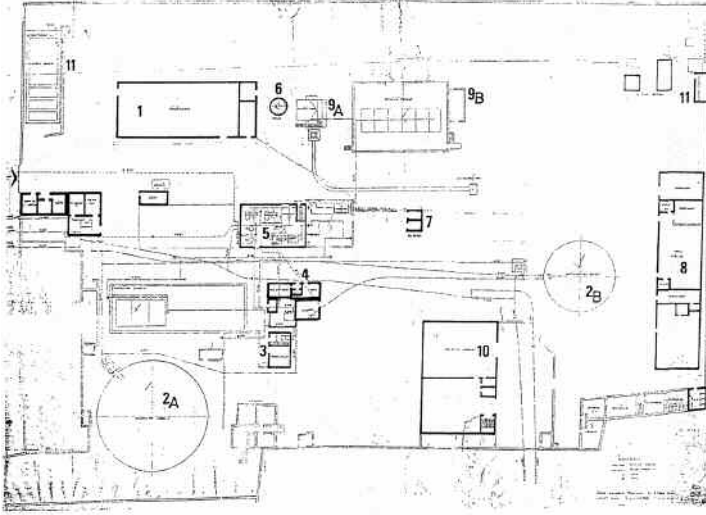
Fabrikanın kuruluşu sırasında kent içi aydınlatma için 600 fener öngörülmesine karşın kentin hızlı

büyümesiyle bu sayı 3.000'e ulaşmıştır. Bu nedenle zaman içinde kapasite artırımı için fabrikada ek yapılar inşa edilmiştir. 1900'lü yılların başında elektrik kullanımı daha ucuz alternatif olarak ortaya çıkınca, 1904 yılından itibaren İzmir'in aydınlatılmasının elektrik ile yapılması, havagazının sadece mutfakta kullanılması gündeme gelmiştir. Ancak elindeki pazarı kaybetmek istemeyen şirketin engellemeleri nedeniyle, 1. Dünya Savaşı başlarına kadar havagazı aydınlanma için kullanılmaya devam edilmiştir. Geçiş sürecinde bir süre hem gaz hem elektrikle aydınlanmaya devam edilmiş, daha sonra havagazı ile aydınlanma terk edilmiştir.

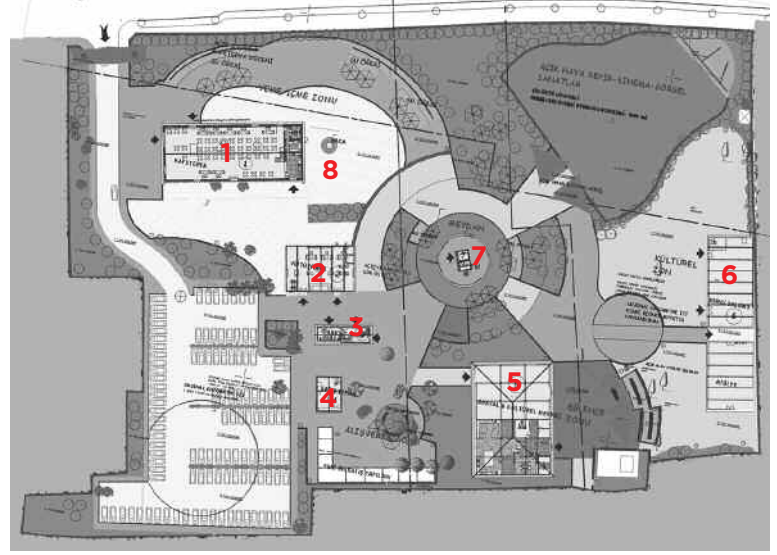
Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı şirketlerin imtiyazları uzatılmadığından tesis belediyeye devredilmiş ve havagazı mutfaklarda kullanılmaya uzun süre devam edilmiştir.

Restorasyon Kararı

1995 yılında kapatılan fabrika binalarının büyük bir bölümü günümüze ulaşamamıştır. En son ESHOT ve İZULAŞ tarafından kullanılmıştır. 2005 yılında tarihi mirasa sahip çıkılması amacıyla, fabrika binalarının eklentilerinden arındırılarak orijinal

1 Dökümhane	6 Baca
2A Gazometre
(Yakıt Depolama Tankı)	7 Su Deposu
2B Gazometre	8 Atölyeler ve Yemekhane
3 İhtisal Sayacı ve Laboratuvar	9A Şakuli Fırın
4 İdari Bina	9B Karnülü Fırınlar
5 Makine Dairesi	10 Malzeme Ambarı
	11 Katran Havuzu ve Deposu

1 Kafeterya	5 Atölye-Restoran
2 Atölye-Okuma Salonu	6 Yemekhane, Atölye, Sergi Salonu
3 Personel Binası-WC ve İdari Bina	7 Servis Birimi
4 Teknik Servis-Satış Birimi	8 Baca

hallerine göre restore edilip aktif bir kullanım kararı ile kente kazandırılması istenmiştir. Alanda mevcut tüm ek binaların yıkılıp, tescilli binaların ortaya çıkarılmasına, yeni işlevleriyle kullanıma açılmasına ve kültürel ve sosyal aktivitelerin yapılabileceği gençlik merkezi olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

İlk olarak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yapılması için ihale yapılmıştır. Es Yapı Şehircilik Mimarlık Restorasyon San. Tic. Ltd. Şti. tarafından arazide bulunan on dört adet yapının tescilsiz olanlarının yıkılması, tescilli olan sekiz adet yapının restore edilerek korunması için proje hazırlanmıştır. Projede dökümhane olarak kullanılan bina kafeterya olarak düzenlenmiş, diğer binaların atölye, sergi salonu, idari bina, okuma salonu ve satış ünitesi olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca alanda bulunan ve tescilli olmayan betonarme binanın yıkılmadan restoran olarak kullanılması düşünülmüştür. Havagazı Fabrika binasının sembolü niteliğinde olan 46.30 m. yüksekliğindeki baca ve su deposunun restorasyonu için de projeler hazırlanmıştır.

Çevre Düzenleme Projeleri ve Uygulama

Kurul tarafından onaylanan projelerin uygulanması için ihale yapılarak Fen İşleri Daire Başkanlığı, Yapı Müdürlüğü denetiminde restorasyon çalışmalarına başlanmıştır.

Binaların restorasyonu sürerken öte yandan Etüt Proje Müdürlüğü tarafından çevre düzenlemesi projesi hazırlanmıştır. Projenin tasarım sürecinde öncelikle tüm alanın aktif olarak kullanılması ve bir dönüşüm

projesi ile kente kazandırılması hedeflenmiştir. İzmir Havagazı Fabrikası'nın tarihi verilerine ve Türkiye ile Dünya'daki havagazı fabrikalarının restorasyon projelerine yönelik araştırmalar yapılarak kapsamlı bir ön araştırma dosyası hazırlanmıştır. Düzenleme projesinin genel yaklaşımları oluşturulurken tarihi doküman ve fotoğraflardan tespit edilen gazometre, tren rayları, arnavut kaldırımı döşeme, havagazı aydınlatma elemanları gibi tahrip gören ve yok

ÜSTTE Kafeterya ve baca binası

SAĞDA Genel görünüş

ALTTA Panoramik görünüş

edilen mimari öğeler projede yaşatılmak istenmiştir. Bu gibi tarihi yapıların kente kazandırılma projelerine örnek teşkil edilebilecek, tarihi mirasa ve restorasyon etiğine duyarlı bir çalışma olması için çaba sarf edilmiştir.

Alandaki yapılara verilen yeni fonksiyon kararları göz önünde bulundurularak, yapıları çevreleyen alanlarda ana fonksiyon zonları belirlenmiştir. Bulunduğu alanın mirasına saygılı bir yaklaşım içinde, alanın atıl kalmadan, yaşayan, modern bir alan olması için detaylar geliştirilmeye çalışılmıştır. Kafeteryanın çevresi su öğeleri ile zenginleştirilerek, çekim alanı haline getirilmek istenmiş ve yeme-içme zonu olarak belirlenmiştir. Mevcut satış birimine destek olacak demonte, hafif yapı sistemli yeni satış birimleri önünde kalan alan alışveriş zonu, su deposunun çevresi toplanma ve çekim alanı yaratmak için meydan, alan içinde yapısal olarak farklı olan yeni bina çevresi eğlence zonu, sergi salonlarının ve atölyenin önündeki alan da kültürel zon olarak tasarlanmıştır.

Alan içinde geniş bir yer tutan sergi salonu yanındaki alan, çim yapılarak

Alanı sınırlayan çevre duvarı, ön cephede dolu kısmı alçak tutularak tesisin içiyle görsel temasın sağlanması, duvar tasarımının bir parçası olan bir sıra ağaç (leylandi) ile trafik yükü fazla olan caddenin etkisinin yalıtılması hedeflenmiştir. Yan cephelerde ise güvenlik ve komşu alanlardaki kullanımlar dikkate alınarak, duvar elemanı olan harman tuğlaları duvar bitiş kotuna kadar çıkartılmıştır.

Çevre düzenleme projesinin genelinde yapılarla uyumlu, doğal malzemeler tercih edilmiş, çevre duvarında, giriş güvenlik yapısında ve ek satış yapılarında harman tuğlası, ana konstrüksiyonda çelik elemanlar kullanılmıştır. Zemin kaplama malzemesi olarak granit parke taş (8x8x8 cm.), granit taş plaka (30x40 cm.), kaplama tuğlası, diyabaz, alandan çıkan orijinal taşlar ve ahşap kullanılmıştır. Yeme-içme zonunu çevreleyen ve yay şeklinde alanı saran su öğeleri, caddedeki trafik gürültüsüne, işitsel ve görsel bir perdeleme olarak düşünülmüştür. Su perdelerinin kaplamasında kayrak taşı kullanılmıştır.

“PROJEDE DÖKÜMHANE OLARAK KULLANILAN BİNA KAFETERYA OLARAK, DİĞER BİNALAR İSE ATÖLYE, SERGİ SALONU, İDARİ BİNA, OKUMA SALONU VE SATIŞ ÜNİTESİ OLARAK DÜZENLENDİ”

görsel sanatlara yönelik (sinema, konser vs.) açık hava seyir alanı olarak planlanmış ve girişi iki parçalı simetrik membran örtü ile belirlenmiştir. Bu örtülerin altında gişenin yer alması düşünülmüştür. Seyir alanının çevresine yeşil doku ile doğal sınırlandırma yapılmıştır.

Alandaki çöp hazneleri zemin kaplama malzemesinin devamı olarak yükselen hazne şeklinde tasarlanmıştır.

Havagazı Fabrikası'na ait tarihi veriler ve fotoğraf arşivleri incelendiğinde, alanda iki adet gazometre (gaz depolama tankı) olduğu tespit edilmiştir. Daha önce

“ALANDAKİ YAPILARA VERİLEN YENİ FONKSİYON KARARLARI GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULARAK, YAPILARI ÇEVRELEYEN ALANLARDA ANA FONKSİYON ZONLARI BELİRLENMİŞTİR”

sökülmüş olan bu özel çelik konstrüksiyonların çevre düzenleme projesi kapsamında değerlendirilmesi düşünülmüştür. Bu amaçla fotoğraflardan ve sökülen parçalardan ulaşılan konstrüksiyona ait veriler değerlendirilip, açık sergi alanı olarak kullanılmak üzere küçük gazometre kısmı olarak yeniden yapılmıştır.

Eğlence zonu, restoran olarak hizmet verecek yapının önünde bar ve eğlence alanı olarak tasarlanmıştır. Döşemede ahşap kaplama kullanılmasına karar verilmiş, gölge sağlanması için membran örtü yapılmıştır.

24.000 m²’lik alan içinde 7.530 m² yeşil alan düzenlenmiş, 122 araçlık otopark tasarlanmıştır. Peyzaj düzenleme çalışmaları sırasında alanda bulunan 1. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli anıt ağaçlar korunmuş, ayrıca alana 4 adet asırlık zeytin ağacı taşınarak dikilmiştir.

Çevre düzenleme projeleri İzmir 1 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu’nun 13.06.2008 tarih ve 3276 sayılı kararı ile de uygun bulunarak onaylanmış ve uygulama için yeniden ihale yapılmıştır.

Çevre düzenleme uygulama çalışmaları yine Fen İşleri Daire Başkanlığı, Yapı İşleri Müdürlüğü denetiminde, ayrıca peyzaj uygulama çalışmaları da Tarım Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı, Yeşil Alan Yapım ve Bakım Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. ■

Işık Çelikoğlu, İzmir Büyükşehir Belediyesi Destek Hizmetleri Dairesi Başkanı

Sedat Baylan, İzmir Büyükşehir Belediyesi Etüt Proje Dairesi Başkanı

Ertan Dikmen, İzmir Büyükşehir Bel. Etüt Proje Müd.

Ebru Kandilci Köran, İzmir Büyükşehir Bel. Etüt Proje Müd.

Sanat Merkezi ve Performansı

AHMED ADNAN SAYGUN SANAT MERKEZİ’NİN MİMARLARININ DA SÖYLEDİĞİ GİBİ GELİN İZMİR’DE “SAĞIR DUVARLARIN NİŞLERİNDEKİ KÜSMÜŞ SESLERE KULAK VERELİM”

Tevfik Tozkoparan, Emre Ulaş FOTOĞRAFLAR **Cemal Emden**

YARIŞMA PROJESİ EKİBİ, 2000

TOZKOPARAN MİMARLIK **Tevfik Tozkoparan, Emre Ulaş, Macit Ölçer, Cavit Arıkan, Meriç Batmaz**
ARUP MÜHENDİSLİK İSTANBUL **Noyan Sancar, Serdar Karahasanoğlu, Ercan Açar, Salih Toyran, Emre Çulban, Koray Etöz, Ian Neale, Harika Uyanık**

UYGULAMA PROJESİ EKİBİ, 2001-2002

TOZKOPARAN MİMARLIK
MİMARİ PROJE **Tevfik Tozkoparan, Emre Ulaş, Aylin Gökner, Murat Özyılmaz, Sevgi Kayhan, Ebru Soydaş**
RESTORASYON DANIŞMANI **Mine Hamamcıoğlu Turan**
MAKETLER **Burcu Özen Kundak, Elif Uğurlu, Meriç Batmaz**

ARUP MÜHENDİSLİK İSTANBUL
PROJE DİREKTÖRÜ **Noyan Sancar**
STATİK PROJE **Serdar Karahasanoğlu, Hüseyin Darama, Cüneyt Anadolu**
MEKANİK PROJE **Ercan Açar, Tolga Sancar**
ELEKTRİK PROJE **Salih Toyran, Emre Çulban**
ALT YAPI **Koray Etöz**
PROJE YÖNETİMİ **Harika Uyanık, İlkay Demirdağ**

ARUP AKUSTİK VE SALON DANIŞMANLIĞI, İNGİLTERE
Robert Essert, Sam Wise, Ray Carter, Ned Crowe, Brian Stacy, Angus Deuchars

KONTROLLÜK EKİBİ 2007-2009

TOZKOPARAN MİMARLIK
MİMARİ **Tevfik Tozkoparan, Emre Ulaş, Nil Sular**
STATİK **İhsan Çalış**
MEKANİK **Necdet Tunali, Hakan Bulgun**
ELEKTRİK **Taner İriz, Sabri Aksüt**
RESTORASYON DANIŞMANI **Mine Hamamcıoğlu Turan**

ARUP MÜHENDİSLİK İSTANBUL
STATİK **Serdar Karahasanoğlu, Cüneyt Anadolu**
MEKANİK **Ercan Açar, Tamer Hafizoğlu**
ELEKTRİK **Salih Toyran, Emre Çulban**
ALT YAPI **Koray Etöz, Nevzat Tanırcan**

ARUP AKUSTİK VE SALON DANIŞMANLIĞI, İNGİLTERE
Sam Wise, Ned Crowe, Alex Wardle, Neill Woodger, George Ellerington

Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi Projelendirme Süreci

Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi’nin projelendirme süreci 2000 yılının 6 Ocak’ında Merhum belediye başkanımız Ahmet Pirıştina’nın konuyla ilgili mimari proje yarışmasına davet mektubu ile başladı. Türkiye’den altı firmanın çağrıldığı proje yarışması Haziran ayında sonuçlandı ve yarışmanın seçici jürisi davetli altı mimarlık ofisi (Doğan Tekeli - Sami Sisa (katılmadı), Özgür Ecevit, Ersin Pöğün, Erbil Çoşkun, Celal Koç, Tozkoparan Mimarlık) arasından Tozkoparan Mimarlık’ın projelerini birinciliğe değer buldu.

Aynı yılın Ekim ayı ortalarında Büyükşehir Belediyesi ile sözleşme imzalanmasıyla uygulama projelerinin hazırlanmasına başlandı. Yarışmanın açıldığı andan itibaren mühendislik, akustik ve sahne sistemleri çözümlerinde beraber çalıştığımız Arup firması uygulama projelerinin hazırlanmasında da İstanbul ve Londra ofislerinde hizmet vermeye devam etti.

Yarışma alanı içindeki kısmen yıkılmış ve terkedilmiş eski binaların restorasyon projeleri de işin kapsamındaydı. Restorasyon projeleri

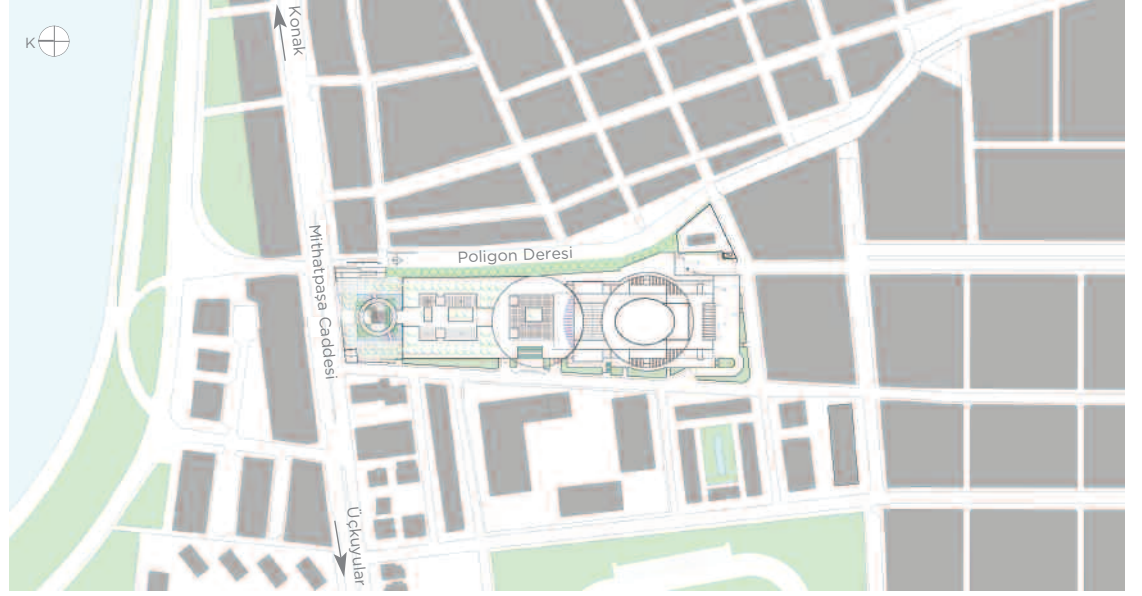
uzmanlar danışmanlığında hazırlandı. Yeni tasarlanan binanın ön projeleri ile eski binaların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin çizimleri 2001 yılının Nisan ayında tamamlandı ve Ağustos ayında Anıtlar Kurulu eski binalara ait projeleri onayladı.

Nisan ayında teslim edilen yeni binalara ait ön projeler, kesin projeler haline getirildi ve Haziran ayında Belediye’ye teslim edildi. Kesin projelerin onayı ile uygulama projesi ve ihale evrakı hazırlanması safhasına geçildi. Uygulama projelerinin 2002 yılının Ocak ayında Belediye’ye teslimiyle Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi’nin projelendirme aşaması sona erdi.

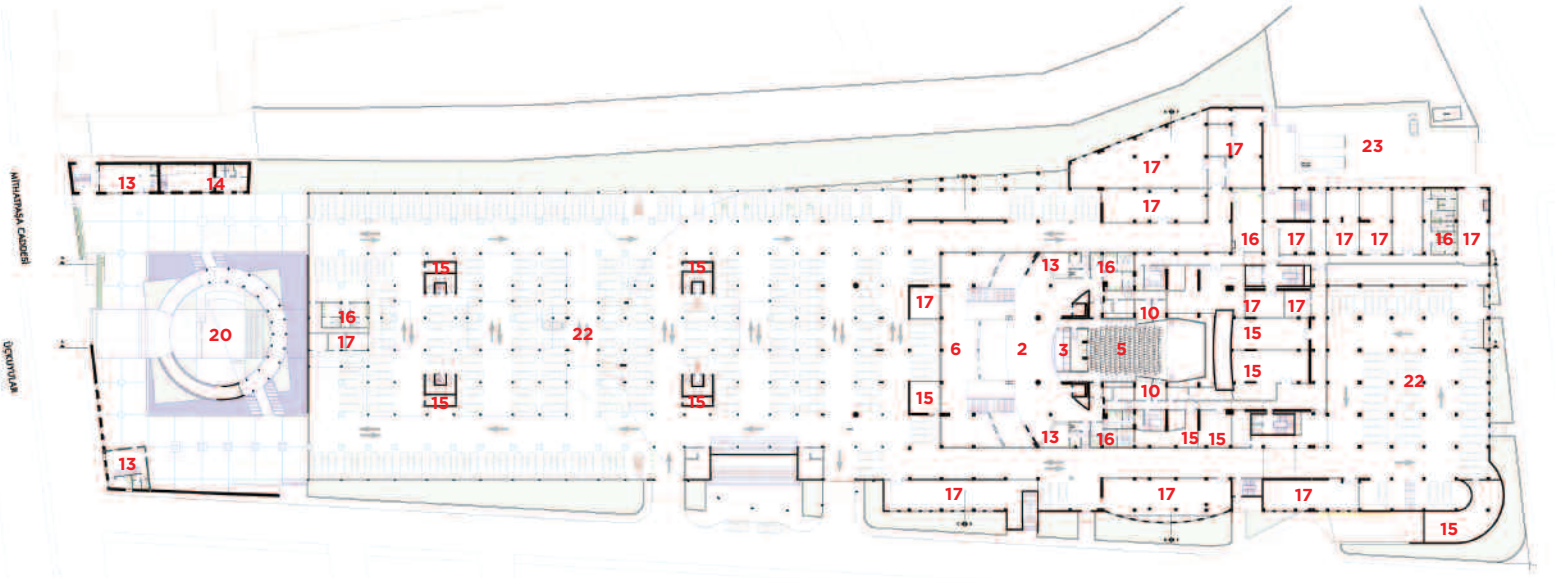
Bu yoğun çalışmalar sırasında başta akustik ve sahne sistemleri konusunda Arup firması dahilindeki İngiliz ve Amerikalı uzmanları yanında bir çok farklı ve uzmanlık gerektiren değişik konularda ve disiplinlerde yerli ve yabancı uzmanlardan yararlanıldı. 2006 yılında ihalesi tamamlanarak başlanan inşaat sürecinde de proje müellifleri Tozkoparan Mimarlık ve Arup kendi disiplinlerinde proje kontrollüğü görevlerini sürdürdü.

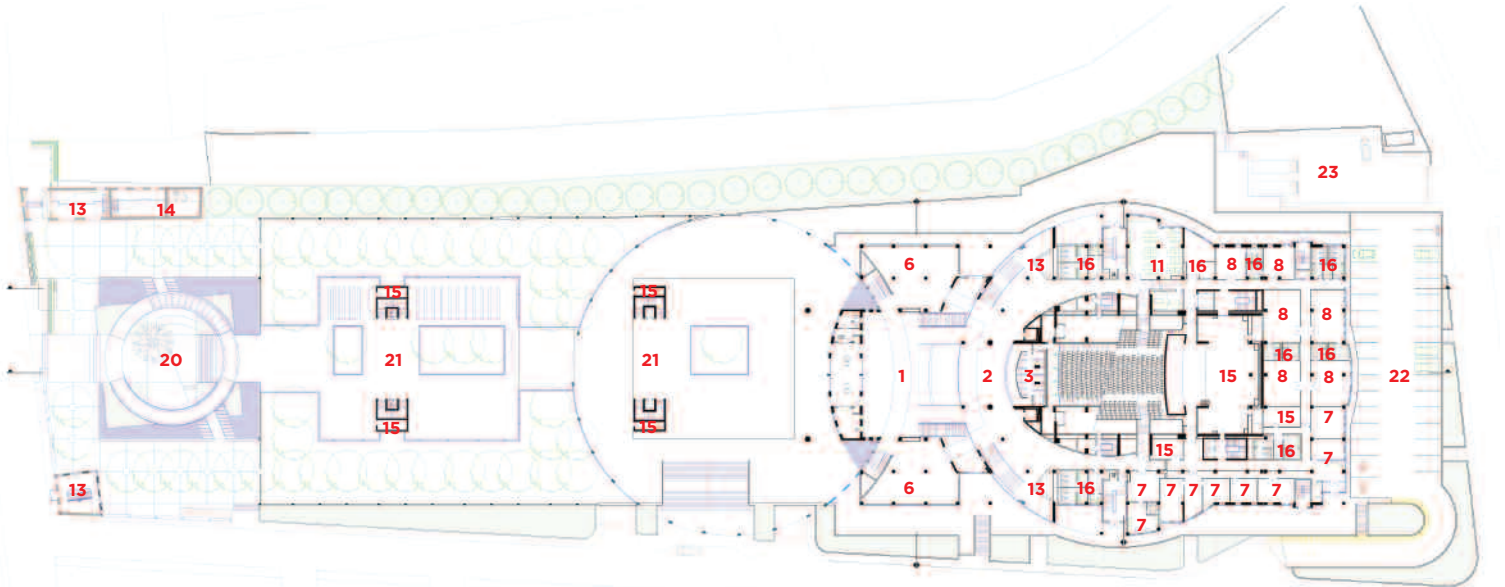
- 1 Giriş holü
- 2 Fuaye
- 3 Vestiyer
- 4 Büyük salon
- 5 Küçük salon
- 6 Sergi alanı
- 7 İdari birimler
- 8 Sanatçı birimleri
- 9 Kulis
- 10 Salon destek birimleri (ses, ışık vb.)
- 11 Basın-telekomünikasyon-naklen yayın
- 12 Toplantı odası
- 13 Satış alanı
- 14 Müzik kütüphanesi
- 15 Depo
- 16 Islak hacim
- 17 Teknik servis
- 18 Sanatçı lokali
- 19 Teras
- 20 Kent meydanı
- 21 Platform
- 22 Otopark
- 23 Servis otoparkı

Vaziyet planı

-0.50 kotu planı

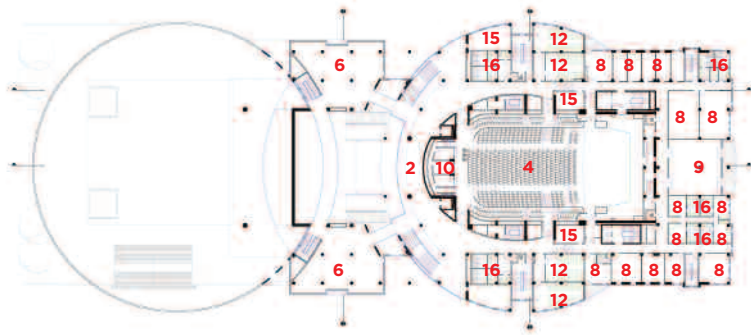

+4.80 kotu planı

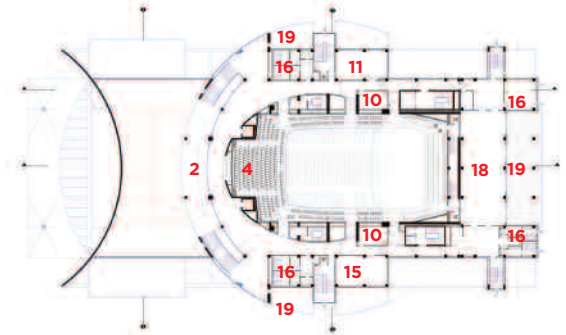

ÜSTTE Güneybatı yönünden genel görünümü

SAĞ ALTTA Batı cephesinden detay

+9.30 kotu planı

+13.30 kotu planı

Ufuk Ersoy

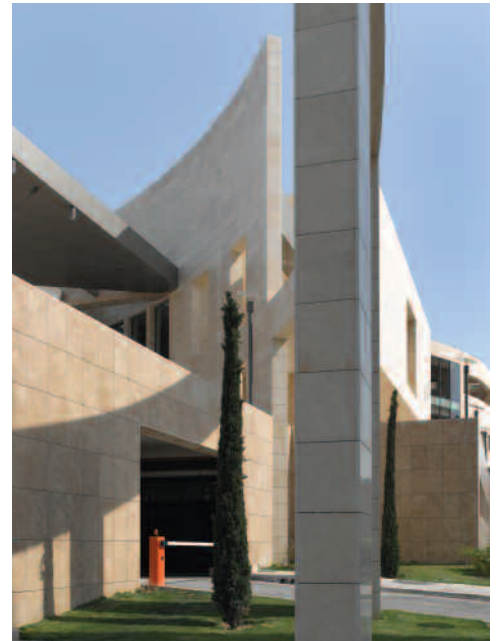
Mimari Performans

'...her binada, her sokakta, olay yaratan bir şey vardır, ve olayı yaratan her ne ise okunması güçtür.'

Jean Baudrillard¹

Bir binanın performansı nasıl ölçülür? Mesleki söylemimize hakim estetik, teknolojik ve ekonomik açıklamaların ötesinde, bir binanın kendisini nasıl sunduğunu sorgulayabilir miyiz; hele ki bu bina eserlerini icra etmek isteyen sanatçıların barınağı olmak istiyorsa? Sahne sanatları için de sıkça kullanılan performans terimini dikkate alırsak, bir performansı başarılı kılan nedir? Performansı yerine getirenin kendisini saklaması mı, yoksa tam tersine öne mi

çıkarması? Filozof Martin Heidegger'in incelediği çok basit bir örneğe bakalım: biri çivi çakarken çekiç kendini o kadar iyi saklar ki, onun varlığının farkına ancak sıradışı bir aksaklık anında, kırıldığında yada işe yaramadığında, yani eksikliğinde varırız². Basit bir deyişle, yalnız kendini saklayabilen bir çekicinin performansı başarılıdır. Benzer şekilde, ancak farklı bir ölçekte, Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi (AASSM) de kendisini saklayarak görevini yerine getiren bir binadır. Mesela, mimarlarından içinde çalışacak sanatçılara kadar herkesin merakla beklediği açılışında, konser salonu hiçbir akustik deformasyona sebep olmaksızın kendini unutturup icra edilen eseri ön plana çıkarmış ve

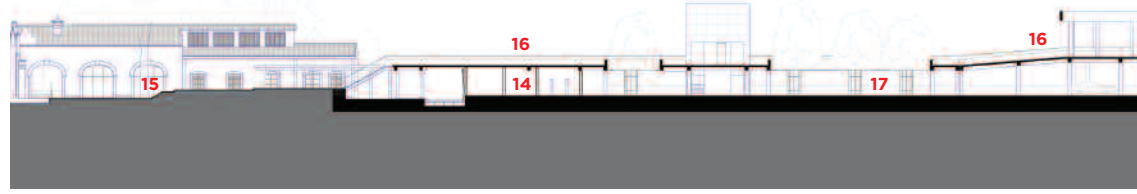

- 1 Giriş holü
- 2 Fuaye
- 3 Vestiyer
- 4 Büyük salon
- 5 Küçük salon
- 6 Sergi alanı

- 7 Kulis
- 8 Sanatçı soyunma odası
- 9 Ses-ışık-projeksiyon
- 10 Çeviri odası
- 11 Takip spotları
- 12 Depo

- 13 Sanatçı lokali
- 14 Teknik servis
- 15 Kent meydanı
- 16 Platform
- 17 Otopark
- 18 Sığınak

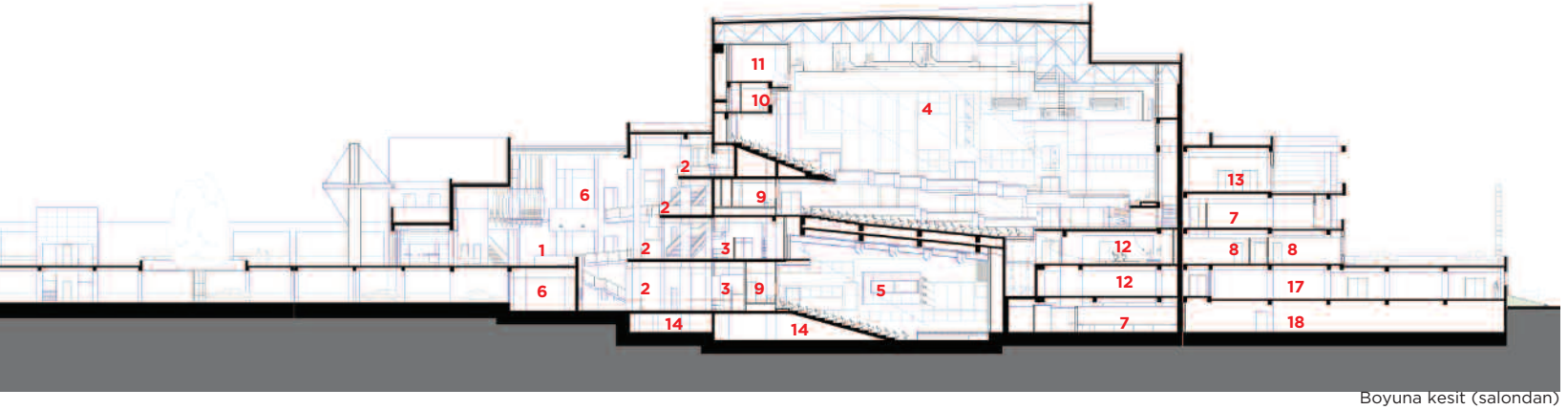
“...HER BİNADA, HER SOKAKTA, OLAY YARATAN BİR ŞEY VARDIR, VE OLAYI YARATAN HER NE İSE OKUNMASI GÜÇTÜR”

dikkatleri onun üzerinde toplamayı başarmıştır.

Acaba benzer bir saklanma başarısını, binanın dışında, kent ölçeğinde de görmek mümkün mü? Mithatpaşa'da, rantın esir aldığı İzmir'in sekiz, dokuz katlı surları arasında yürürken, göze çarpan nadir gediklerden birisidir AASSM. İzleyene rahatsızlık verecek şekilde devam eden monoton kent duvarında beklenmedik

bir açıklık, bir pencere. Şehrin silüetini çizen uzaktan görülmek için tasarlanan gökdelenlerden, ben buradayım diye haykıran alışveriş ve eğlence endüstrisi merkezlerinden farklı, sessizliğiyle dikkati çeker. Bir logo olmak yerine güncel yaşamı sorgulayan sanat dünyasına açılan bir pencere olmak ister. Yıllardan beri söylendiği gibi, eğer pencereler binaların gözleriye, Tozkoparan Mimarlık'ın AASSM ana

Boyuna kesit (salondan)

binasını Mithatpaşa'dan geri çekerek ortaya çıkardığı 'iletişim/etkileşim platformu' İzmir'in sanata bakan bir gözü olabilir³. Yerden koparılan bu platform, çevrede yaşayanlara günlük olayların yaşandığı zeminden farklı, insanları günlük olayları düşünmeye davet edebilecek çeşitli enstalasyon ve gösteri sanatlarına gebe bir zemin sunmaktadır. Fakat, unutmamak gerekir ki, bir pencereyi bakılmaya değer kılan, pencerenin kendisi değil arkasındaki olaylar, etkinlikler zinciridir.

AASSM binasının 'Seyir Defteri'nin ilk sayfalarını mimarları yazdı, sonraki sayfalar ise sanatçılar, izleyenler, bu binayı yaşayanlar tarafından yazılmayı bekliyor⁴. Bakalım kurgu öngörüldüğü yolda ilerleyebilecek mi? Artık sorumluluk İzmirlilerin.

AASSM'nin mimarlarının da söylediği gibi gelin İzmir'de 'sağır duvarların nişlerindeki küsmüş seslere kulak verelim.'

Ufuk Ersoy, Yrd. Doç. Dr., İYTE Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

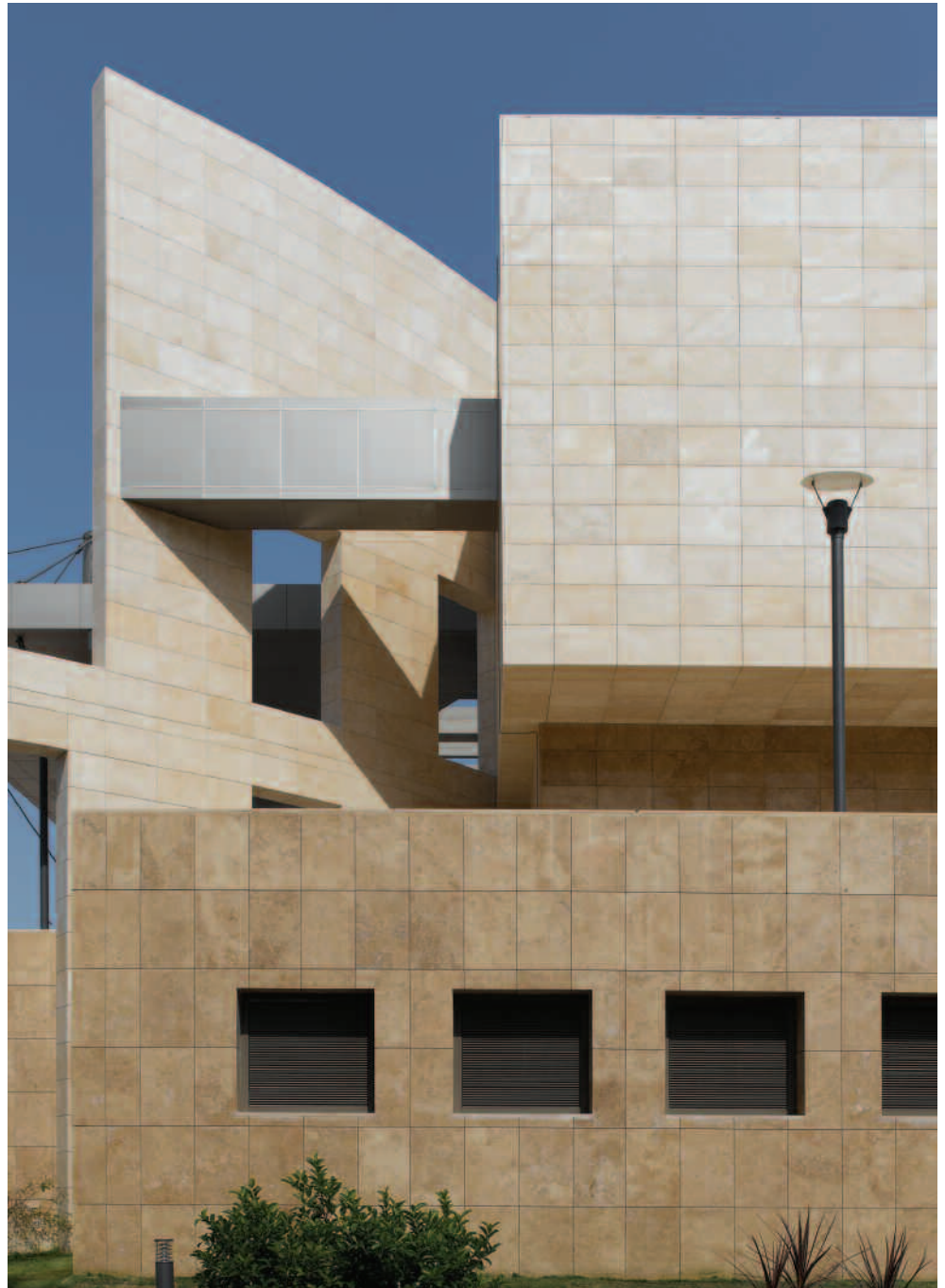
DİPNOTLAR:

- 1 Jean Baudrillard ve Jean Nouvel. The Singular Objects of Architecture. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002, s. 16.
- 2 Martin Heidegger. Being and Time. New York: Harper, 1962, s. 95.
- 3 Vittorio M. Lampugnani. The Architecture of the Window. Tokyo: YKK Architectural Products Inc., 1995.
- 4 Tozkoparan Mimarlık'ın yayımladığı Seyir Defteri adlı binanın yapımını konu alan günlükler Doç. Dr. Güven İncirlioğlu'nun küratörlüğünde hâlen AASSM'de sergilenmektedir.

SOL ÜSTTE Batı cephesinden detay

SOLDA Giriş cephesi
FOTOĞRAF Noyan Sancar

SAĞDA Batı cephesinden detay

Tevfik Tozkoparan

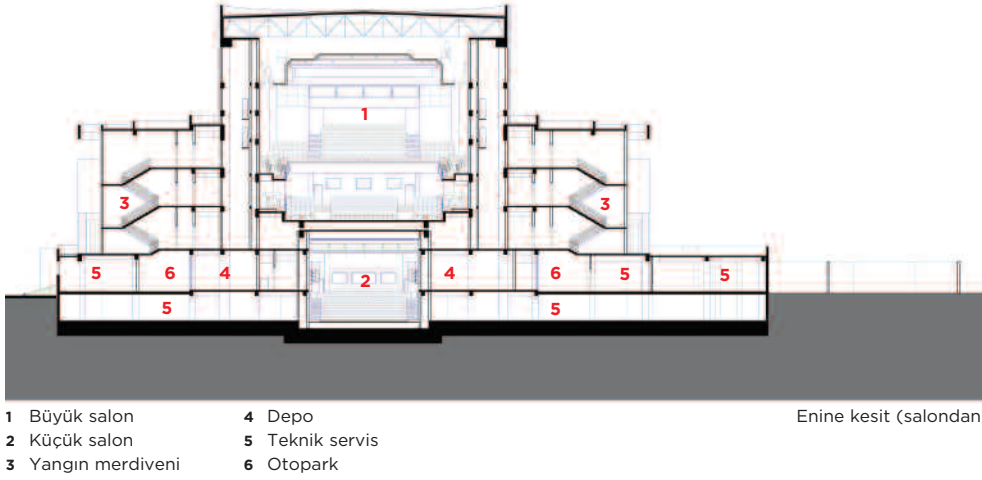
Adnan Saygun Sanat Merkezi Seyir Defteri'nden

*İçimde cam kırıklıklarına benzeyen bir
gönül kırıklığı
Kapatıyorum sayfalarını eskimiş bir
kitabın
Tozlu hüznler, solgun bir gülümseyiş
tadı
Artık eskimiş bir hayatın sayfalarını
kapatıyorum
Kapatıyorum geçmiş bir denizin
kapılarını*

Ataol Behramoğlu, 'Aşk İki Kişiliktir,X'

Tasarımlar vardır; günbe gün hayallerini kurduğumuz, uzak diyar yolculuklarının serüvenlerine tanıklık etme arzusu ile temellerini attığımız ve korunaklı kalelerimizin bitiminde "öngörmek" istediğimiz sonlanmalar vardır.

Tıpkı siyah beyaz perdelerdeki kavuşmalar ve terk edilmeler gibi. Yaşam senaryolarını gerçekleştirmeye çalıştığımız mekânların kullanıcısı tarafından doğru algılanıp algılanmadığı veya birlikte hayallerini kurmak istediğimiz oluşumların paylaşılmaya yüz bulamayan ve de hiç

**“...TAŞLARA YANSITMAK İSTEDİĞİMİZ MUSİKİMİZİN
KÜSKÜN PERİLERİNİN ÜRPERTİLERİ...”**

gerçekleşmeye yaklaşamayan zaman dilimleri...

Binaları şehri alemin ortalık yerlerine her ne pahasına olursa olsun dikmek ana amaç olmamalıdır. Hele kamusal bir rol yüklendiyse havuzlu meydanlarından iletişim platformlarına, sanat galerilerinden konser salonlarına bazı öngörülerini de beraberinde getirmelidir. Yoksa sağır duvarlarının renk körü pencereleriyle yalnızlık dürtülerinin musluklarından beslenen ağaçlarının hiç mi hiç katkısı olmayacaktır hayalini kurduğumuz ve yaşanılırken zamanın sürekliliğini kazandırmayı amaçladığımız oylumlara...

Terk edilmeye yüz tutmuş topraklarımızın kağıt tomarlarından tutup çıkarmaya çalıştığımız ve taşlara yansıtmak istediğimiz musikilerimizin küskün perilerinin ürpertileri korkulu gecelerdeki öngörüsüz mekânların kör kuyularının dip sezgilerini anımsatır. Ancak ve ancak tasarımcısıyla, yöneticisiyle ve kullanıcısıyla tek yürek soluk alıp verilen bir vücudun sarmaladığı eller tutup çıkarır mekânları bu suskun, dipsiz derinliklerden...

Cıvı cıvı yaşayan korkusuz mekânların resimli hatıra defterlerine bakıldığında öngörülenlerin etrafında el ele kuvvet verip tutuşulan halkalar vardır. Tıpkı uzak diyar limanlarından engin deniz yelkenlilerinin arkasında bıraktığı köpük köpük dalgalar gibi...

Yaşam pırıltısından uzak kurumuş havuzlu meydanların boş

SOL ÜSTTE, SOL ALTTA Büyük salon

SAĞ ÜSTTE Giriş holü ve fuaye

ALTTA Küçük salon, Sergi alanı

“ANCAK VE ANCAK TASARIMCISIYLA, YÖNETİCİSİYLE VE KULLANICISIYLA TEK YÜREK SOLUK ALIP VERİLEN BİR VÜCUDUN SARMALADIĞI ELLER TUTUP ÇIKARIR MEKÂNLARI BU SUSKUN, DİPSİZ DERİNLİKLERDEN...”

sandalyelerinden kütüphanelerin tozlu raflarına bakıp, öngörüsüzlüklerimizle yüzleşmek istemiyorsak, artık çok geç olmadan paylaşmanın erdemlerini içimize sindirip, vurdumduymazlıklara son verip, sağır duvarların nişlerindeki küsmüş seslere kulak vermeliyiz.

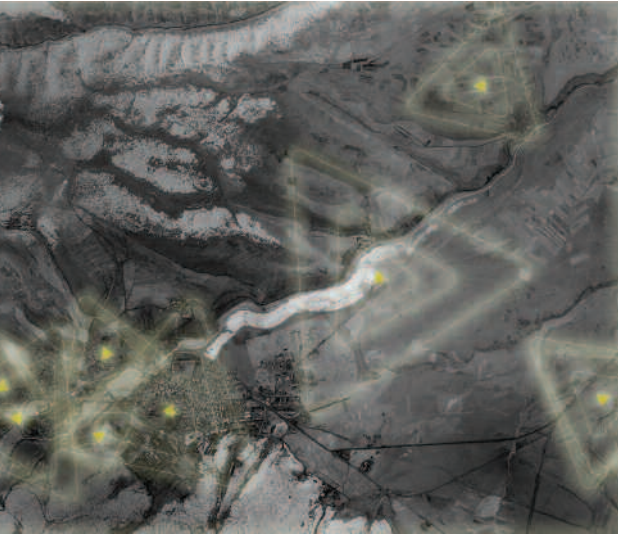
Tevfik Tozkoparan, Mimar

İzmir'de Yarışmacı Genç Mimarlık Ofisi

KENDİNİ YENİDEN ÜRETME, BULUNDUĞU YERİ SORGULAMA VE MESLEKİ GELİŞİMİN ARAÇLARINDAN BİRİ OLARAK 'YARIŞMA'YI TERCİH EDEN GENÇ BİR MİMARLIK OFİSİ **NOT MİMARLIK**. OFİSİN ORTAKLARI MERİH FEZA YILDIRIM VE SERDAR USLUBAŞ'I FARKLI EKİP ARKADAŞLARI İLE BİRLİKTE PEK ÇOK YARIŞMANIN ÖDÜL ALANLARI ARASINDA GÖRMEK MÜMKÜN...

Ebru Türkdamar Diktaş

ÜSTTE, SAĞ ALTTA Sarıkamış Harekâtı Anma Alanları Fikir Yarışması Projesi, 2008, Kars
Ramazan Avcı, Mimar
Seden Cinasal Avcı, Mimar
Mesut Yüksel, Şehir Plancısı
Hanife Yüksel, Heykeltıraş
Özgür Kamer Aksoy, Peyzaj Mimarı ile birlikte

SAĞ ÜSTTE Not mimarlık ofisinden

Ebru Türkdamar Diktaş: Şöyle başlayalım isterseniz; ne kadar gençsiniz, daha ne kadar genç olacaksınız?

Merih Feza Yıldırım - Yaşımız ile ilgiliyse, neredeyse hiçbir işe hayır demeyecek, uzun çalışma saatleri sonunda bel ve boyun ağrılarına dayanabilecek kadar genciz. Gerçekleşen işlerimizin sayısı, gerçekleşmeyen ve beklemede olan işler klasörümüzdeki işlerin sayısını geçene kadar da genç kalabiliriz. Tabii sözü edilen tasarımda genç olmaksa, o konuda giderek gençleşmek en büyük dileğimiz.

E.T.D. - Büronuzun kuruluşundan söz eder misiniz? Büro kurmak için erken davrandığınızı düşündüğünüz oldu mu?

Serdar Uslubaş - Her ikimizin de büro deneyimi vardı, kendi büromuz için gerekli altyapıya sahip olduğumuzu düşündüğümüzde de büromuzu açtık. Genç olmanın sıkıntısını iş yaşantısında kısmen yaşasak da, kendi işini yapıyor olmak güzel bir duygu. Bir önceki sorunuza da, çalışanlarımız olmaya başlayana kadar genç kalmayı hedefliyoruz diye cevap verebilirim...

E.T.D. - Büronuzu İzmir'de kurmak konusunda düşünceniz nedir? Sizce İzmir kenti mimarlık mesleğine başlamak için uygun bir seçim miydi?

S.U. - İzmir'de 5 yıl kadar okuduktan sonra buraya alıştık sanırım. Yaşamak için de pek fena bir şehir değil bence. Mimarlık hayatına başlamak için uygun olabilir ama bitirmek için pek uygun olduğunu sanmıyorum.

E.T.D. - Mimarlık bürosu olarak bir hedefiniz var mı? Yarışmalar bunun neresinde konumlanıyor?

S.U. - Kısa ve uzun vadeli hedeflerimiz var ve ulaştıkça üzerlerini çiziyoruz. (Ulaşamadıkça da tabii...) Mesela yarışmalarda birinci olma hedefini sürekli ertelemek durumunda kalıyoruz...

E.T.D. - Yarışmalara katılmaktaki amacınız nedir? Sizin için yarışma ortamı kendinizi ifade edebildiğiniz bir ortam mıdır?

M.F.Y. - Bir ifade aracı olmasından öte, yarışmalara girmeyi mesleki gelişimimiz açısından önemli buluyorum. Oldukça farklı konularda, çok büyük ölçeklerde yarışmalara girdik; küçük de olsa bazı başarılar kaydettik. Yarışmaları Türkiye mimarlık ortamının neresinde olduğumuzu, daha ne kadar yolumuz olduğunu görmek konusunda bir araç olarak değerlendiriyoruz. Teslim edemediğimiz veya herhangi bir nedenle katılamadığımız her yarışmayı kaçırılmış bir şans olarak gördüğümü söyleyebilirim ve o üzüntüyü yaşamak istemem; bize sunulmuş bir fırsatı kaçırdığımıza inanırım. Tabii bütün bunların ötesinde yarışmaya girmek mesleki bir tatmin olarak da görülebilir.

S.U. - Yarışmaların vaatleri -ödül tutarlarının dışında- çok cazip geliyor. Birilerini tanıımıyorsanız ve çevreniz kısıtlıysa, bir kentin gelişimi ya da bir milli parkın gelişim hedefleri konusunda hiç kimsenin gelip size fikrinizi sormasını bekleyemezsiniz. Yarışmalar sayesinde böyle konularda çalışıp kendi düşüncelerimizi geliştirebiliyoruz.

MERİH FEZA YILDIRIM

1982 yılında Artvin'de doğdu. DEÜ Mimarlık Fakültesi'nden 2005 yılında mezun oldu. Aynı yıl İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Mimari Tasarım Yüksek Lisans programına girdi. Öğrenciliği sırasında Önderoğlu Mimarlık Bürosu'nda yarı zamanlı, mezuniyetinin ardından iki yıl süreyle TH&İdil Mimarlık Bürosu İzmir Ofisi'nde Proje Yürütücüsü olarak çalıştı. Öğrenciliği ve profesyonel yaşamı süresince girdiği yarışmalarda çeşitli ödüller kazandı. 2008 yılından bu yana ortağı olduğu Not Mimarlık Bürosu'nda mimarlık hayatına devam etmektedir.

SERDAR USLUBAŞ

1982 Karabük doğumlu. Demir Çelik Lisesi 2000, DEÜ Mimarlık Fakültesi 2005 mezunu. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojisi Yüksek Lisans programına kabul edildi. Ayyapı Mimarlık Bürosu'nda öğrenciliği sırasında yarı zamanlı, mezuniyetinin ardından da serbest olarak çalıştı. 2008 yılında Not Mimarlık Bürosu'nun kurucu ortağı oldu.

E.T.D. – İlk katıldığınız yarışmadan bugüne yarışma tavrınız nasıl değişti? Siz nasıl değiştiniz?

S.U. – 2005 yılında Karabük Belediyesi Hizmet Binası Proje Yarışması'na katıldık ve ilk turda elendik. Projemize şimdi baktığımızda sorunlarına gülüyoruz ama maket ve çizim tekniğinin o zaman için çok da kötü olmadığını düşünüyorum.

M.F.Y. – Evet ilk Karabük Belediyesi Hizmet Binası Yarışmasına girebilmiştik. O günlerden hatırladığım masanın başında birbirimizin yüzüne baktığımızdı. O gün 15.000 m²'lik bir bina tasarlayabilmek gerçek bir baş ağrısıydı.

E.T.D. – Ürünlerinizi başka mimarlarla tartışıyor musunuz?

M.F.Y. – Yarışma projesi hazırlarken oluşturduğumuz bir takım kurallar var. En azından teslim süresi dolana kadar tasarımımızı kimseyle paylaşmıyoruz. Ancak bazı projelerimizde teslim süresi yaklaştığında bazı arkadaşlarımızdan -farklı gözle bakmaları için- projelerimizi değerlendirmelerini istediğimiz oluyor.

S.U. – Kimin hangi proje üzerinde çalıştığından genelde haberdar oluyoruz ama işler üzerine tartışmamız pek söz konusu olmuyor. Ancak yarışmalardan sonra birbirimizin projelerini inceleyip ödül alır ya da almaz gibi yorumlar yapıyoruz. Ama kastettiğiniz ürünler üzerinden mimarlık tartışmaksa, çok başarılı olarak onu yapabildiğimizi söyleyemem.

E.T.D. – Yarışmalara hazırlık ve katılım sürecinizden biraz söz eder misiniz?

M.F.Y. – Bir yarışmanın ilan edildiğini duymak bir çok arkadaşımız gibi bizi de heyecanlandırıyor. Teslime kadar geçen her gün ve özellikle de tam performans göstermek gerektiren son günler, ciddi anlamda yorucu oluyor. Sağlığınıza psikolojinize, sosyal ilişkilerinize kadar her şey etkileniyor. Ama bundan hoşlanıyorum. Benim için yarışma projesi hazırlamak oldukça disiplin gerektiren bir iş; örneğin bir avan proje hazırlama süreci ile bir tutamam. Çünkü ödül alamamak bile projemizi o konuyla ilgili görüşlerimizin bir kaydı olarak görüyorum. Hazırlık süresinin arşivlenmesi bile ciddi bir iş; her yarışma projemiz bir öncekinden iyi olsun istiyoruz.

Genelde yarışma kadromuz kalabalık olabiliyor, yarışmanın büyüklüğüne ve iş yoğunluğumuza göre ekibimizin sayısı artıp azabiliyor. Ramazan, Seden, Berker ve daha birçok arkadaşımızla beraber yarışmalara girdik. Genelde bizden ayrılanlar daha başarılı oluyorlar. Ben de bir gün Serdar'dan ayrılırsam ikimiz için de daha iyi olabilir mi diye düşünüyorum?

E.T.D. – Büyük ölçekli ve kentsel tasarım konulu yarışmalarda çoklukla adınızı görebiliyoruz. Yarışmaların konu ya da ölçeğine göre bir önceliğiniz var mı?

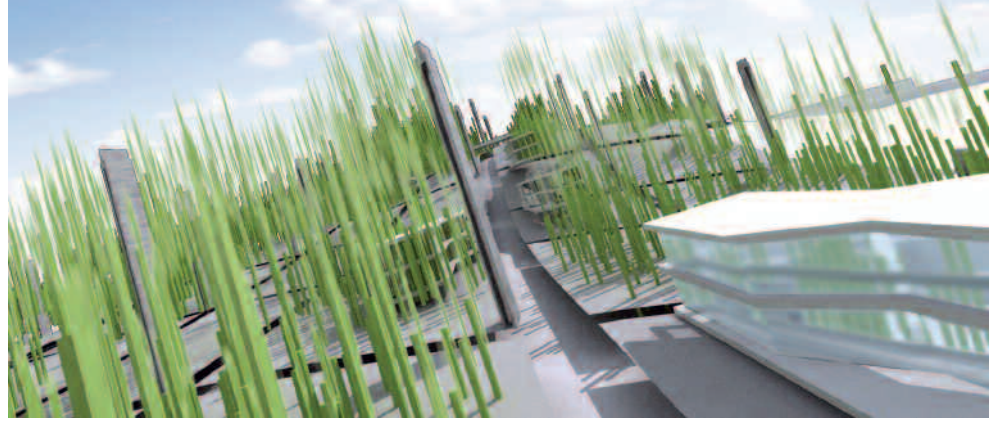
S.U. – Eğilim olarak yarışmalar konusunda seçici davranmadığımız söylenebilir. 5.000 m²'lik bir yapı projesine de, 700 hektarlık bir proje alanına da aynı hevesle yaklaşıyoruz. Belki büyük alanları planlamak gözümüzü pek korkutmadığı için daha başarılı oluyoruzdur. Ancak yarışmak

biraz da rakipleriniz ile ilgili bir durum. Ülkemizde büyük ölçekli yarışmalara katılım çok da fazla olmadığı için şansımızın arttığını düşünüyorum. Yoksa yaptıklarımızı yurtdışındaki katılımlarla karşılaştırdığımda gidilmesi gereken çok yol olduğu ortada. Büyük yarışmaların altından kalkmak o kadar kolay değil; yarışma paftalarına çok yansıtamasak da ön hazırlığı elimizden geldiğince detaylı ve çok yönlü yapıyoruz. Zaman geçtikçe bu bilgilenmeyi, araştırmayı daha sistematik biçimde yapar hale geldik. Umarım gelecek yarışmalarda bu süreci tasarımlarımıza daha etkin yansıtabiliriz.

E.T.D. – Disiplinlerarası yarışmalar konusunda düşüncelerinizi alabilir miyiz?

M.F.Y. – Aslında bu bizim için sorunlu bir konu ama tavrımızı yarışmalara girmemek yönünde belirleyemeyiz. İşin aslı yarışma sonucunda oluşan kaynaklardan tüm meslek odalarının üyelerinin faydalanması; ancak pratikteki uygulama bunu yalnız şeklen yapabiliyor. Bence farklı disiplinlerin birlikteliği seçeneği yarışmacı ekiplerin inisiyatifine bırakılmalı. Eğer jüri tarafsızca ve adil bir biçimde en iyi olanı seçeceğine güveniyorsa zaten o projeler seçilir ve yarışmacılar da bu yöntemi seçer. Bir yarışmada peyzaj mimarlarının ekiplerde yer alması zorunluluk iken; bir peyzaj mimarı bu durumdan "peyzaj mimarlarının büyük başarısı" diye söz edebilmişti.

S.U. – Bu tür yarışmalarda birçok sorun yaşıyoruz. Şehir plancısı, peyzaj mimarı, heykeltıraş ve hatta ziraat mühendisi

ÜSTTE Balıkesir Çamlık Kentsel ve Mimari Tasarım Ulusal Proje Yarışması, 2006, Balıkesir
Ramazan Avcı, Mimar ile birlikte

ALTTA Kayseri İç Kalesi'nin Korunarak Kültür ve Sanat Ortamına Dönüştürülmesi için İki Kademeli Ulusal Mimarlık Yarışması, 2008, Kayseri

SAĞ ÜSTTE Kahramanmaraş Belediyesi Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması, 2006, Kahramanmaraş
Ramazan Avcı, Mimar
Akif Yılmaz, Mimar ile birlikte

SAĞ ALTTA Başakşehir Kent Merkezi II Kademeli - Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması, 2007, İstanbul
Ramazan Avcı, Mimar
Berker Kalender, Mimar ile birlikte

ekip arkadaşlarımız bile oldu. Biz yıllar süren beraberliğimizin ardından ancak bir ekip oluşturabildik. Yarışma jürileri ise bizden üç ay gibi kısa bir sürede birlikte çalışıp ortaya bir ürün koymamızı bekliyor. Bu herkesçe biliniyor ki pratikte gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durum... Farklı disiplinden bunca kişiyi gönüllülük esasına göre bir arada tutamazsınız; böyle bütçelerimiz olamadığı için profesyonel yardım da alamazsınız. Ama yönetmelikler gereği bu koşul yerine getiriliyor, bundan kim ne elde ediyor düşünmek lazım.

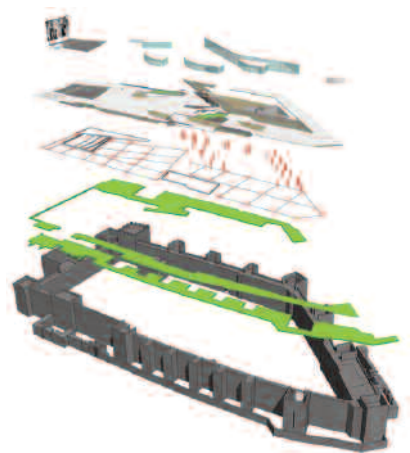
E.T.D. - Son yıllarda sonuçlanan yarışmalarda gençlerin üst sıralarda daha çok yer almaya başladığını görüyoruz. Bunu neye bağlıyorsunuz?
S.U. - Gençler çok azimli ve başarmaya ihtiyaçları var. Daha yaşlı bir kuşak bugün jüri üyeliği görevini yürütüyor.

Bugün ödül alanlar hatta birinci olanlar oldukça genç, ama birçok tasarımın -cephelerini zeminleri kaplayan birkaç malzeme dışında- ne kadar "genç" olduğu tartışılır. Yani aslında sistem bir şekilde kendini sürdürüyor. 20 yıl öncesinin yarışmacısı bugünün jürisi olduğunda içinde bulunduğu yılın değil de -belki işin doğası bu- yetiştiği dönemin önceliklerini göz önüne alıyor.

M.F.Y. - Çok nitelikli ve çok beğendiğimiz genç mimarlar var, yaptıklarını her zaman beğendiklerimiz var... İleride mutlaka daha da başarılı olacaklar; bizim hedefimizse o zaman onlarla rekabet edebilmek, o ortamın içinde olabilmek. Yanlarında çalıştıkları kişilerin ya da hocalarının birer kopyası gibi tasarım yapanların bazılarının bu durumdan övünerek söz ettiklerini gördüğümüz oluyor. Aynı yaş grubundayız diye aynı şekilde değerlendirilmek istemeyiz.

E.T.D. - İzmir'de gerçekleşmesi özelinde soruyorum; geçtiğimiz aylarda sonuçlanan Kemeraltı Çarşısı Üst Örtü Fikir Projesi Yarışması'nda eş değer ödüllerden birini almıştınız. O projenin hangi aşamada olduğu konusunda bilgi verir misiniz?

“BUGÜN ÖDÜL ALANLAR HATTA BİRİNCİ OLANLAR OLDUKÇA GENÇLER AMA BİRÇOK TASARIMIN NE KADAR GENÇ OLDUĞU TARTIŞILIR”

S.U. – Kemeraltı kentin önemli bir mekânı ve biz bu yarışmayı yaşadığımız kente dair önemli bir fırsat olarak değerlendirdik; aldığımız ödülse bizi çok mutlu etmişti... Daha sonra yarışmaya katıldığımız projemiz Cityscape Dubai 2008 Ödülleri’nde jüri tarafından övgüye değer bulunan 3 projeden biri oldu. Ancak sanırım Kemeraltı’ndaki çalışmalar cephe yenilemeleri ve bazı restorasyon uygulamaları ile sınırlı kaldı. Uğur Tanyeli’nin mimarlığın muhafazakârlaşması üzerine bir yazısı vardı. Biz de o yarışma sonuçlandığında mimarlık ortamının Kemeraltı’nın mevcut durumunun nostaljik ve daha insani olduğunu savunduğuna tanık olduk. Ödül alan diğer yedi proje içinde olumlu değerlendirdiğimiz birkaç proje vardı, ancak sanırım Kemeraltı Çarşısı kendine yakışır bir üst örtü için biraz daha bekleyecek.

E.T.D. – Sizin gibi genç ve yarışmacı ekiplerin İzmir’de çalışıyor olmasının kentin mimarisini dönüştürebileceğine inanıyor musunuz?

M.F.Y. – Elimizden geldiğince İzmir’e yönelik çalışmalar yapıyoruz. Ancak genç olmak böyle bir şey sanırım; çok fazla kabul gördüğünü söyleyemem. Kıyıda yeni yerleşimler öneren “Karşıyaka” ve atıl duran viyadük ayakları üzerine önerdiğimiz yeni tramvay hattı böyle çalışmalardı. Umarım ileride daha başarılı ve yaratıcı projeler hazırlayabiliriz.

E.T.D. – Tasarım anlayışınızı iyi ifade edebildiğinizi düşündüğünüz bir projeniz var mı?

M.F.Y. – Bizim bir dilimiz ya da üslubumuz var diyemem, olduğunu fark edersem de bu beni üzer. Boyumuzdan büyük laflar etmek istemeyiz. Modernliğin çatısı altında kalmayı yeğlerim bunun dışında yaptıklarımızı sınırlandıran herhangi bir başlık olduğunu sanmıyorum. Bilgimiz ve görgümüz yettiğince her projemizde heyecan verici bir fikri ön plana çıkarmaya çalışırız, dolayısıyla öne çıkardığımız fikirler de, ele alış yöntemimiz de, biz değiştikçe değişir. Fikirlerimizin başkaların için ne kadar heyecan verici olduğu tartışılır ama en azından bize heyecan vermesi için çabalarız.

E.T.D. – Mimarların örgütlülüğü ve boykot çağrısı yapılan yarışmalar özelinde örgütlülük konularında ne düşünüyorsunuz?

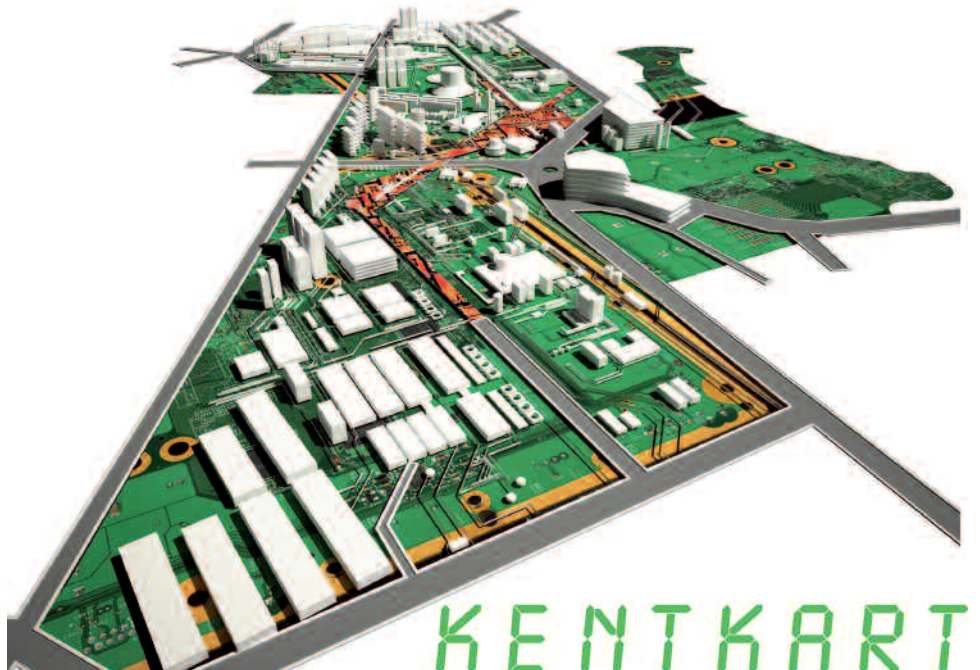
M.F.Y. – Yarışma ile boykot kelimelerini yan yana koyamıyorum. İdarelerin yönlendireceği en katılımcı sürecin yarışmalarla elde edilebileceğini düşünüyorum. Maltepe Bölge Parkı yarışmaya açılmıştı ve boykot gerekçesi bölge parkının yapılaşmaya açılmasıydı. O dönemde Dicle Vadisi Yarışması’nı kendimize daha uygun bulduğumuz ve çalışma süreleri çakıştığı için diğerine katılmadık. Ancak tüm detayları ile süreci takip ettik, ödül grubunda oldukça başarılı projeler de vardı. Bir mimar olarak tek çözümün yarışmaya katılmamak olmasını anlayamıyorum. Bu süreçlerin içinde yer almamak; dava açmak dışında bir söz söyleme fırsatımız

varken bunu kullanmamak nasıl etik bir davranış oluyor? Yarışmaya katılıp o konuda çalışmak, kafa yormak nasıl meslek ahlakıyla bağdaşmıyor? Tüm bunları herhalde genç olduğumuz için anlamamız mümkün değil.

S.U. – Bazı yarışmalar için şartname alıp çalışmalarınıza başlıyorsunuz ve nerdeyse sonuna geldiğiniz dönemde boykot edildiği haberi geliyor. Genelde boykot kararına uyanlar zaten o yarışmaya girmeyecekler oluyor. Boykotun delinmemesi için gerekçeler çok iyi açıklanmalı ve üyeler buna inandırılmalı. Ancak o zaman güçlü bir örgüt kimliği sergileyebileceğimizi düşünüyorum.

E.T.D. – Söyleşi için çok teşekkür ederiz. □

Ebru Türkdamar Diktaş, Mimar

Fabrika'da Barınmak

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İşçi Konutları Yaşam Mekan ve Kent

DERLEYEN **Ali Cengizkan**
YAYINEVİ **ArkadaşYayınevi**
ISBN **978-975-509-606-3**
YAYIN TARİHİ **Nisan 2009**

Türkiye'de fabrika yerleşkeleri içinde tasarlanan işçi konutları, fabrika yerleşiminin geneldeki kararlarıyla birlikte, bir 'yeni toplum inşası'nı hedeflemiş görünmekte. Bu yoğunlukta bir kurucu işlevi olan bu yerleşkelerin ve işçi konutlarının, son on beş yıla damgasını vuran özelleştirme süreci içinde, kasıtlı olarak 'değersizleştirilmeye' çalışıldığı gözden kaçmıyor. Sıklıkla toplu ve örgütlü, ama çok seyrek biçimde de farkında olmadan ve 'cehaletten' kaynaklanan biçimlerde gündeme gelen bu değersizleştirme girişiminin, toplumun tarihiyle oynamak, onu silmeye çalışmak anlamına geldiğini de unutmamak gerekir. Her toplumsal tarih silme girişiminin ise boşuna, ya da nafiye çaba olduğunu söylememize gerek yok.

Bauhaus:
Modernleşmenin Tasarımı

DERLEYEN **Ali Artun, Esra Aliçavuşoğlu**
YAYINEVİ **İletişim Yayınları**
ISBN **9789750506666**
YAYIN TARİHİ **Nisan 2009**

Sanayileşme atılımı ile sanatın birleştirilmesine yönelik kültürel politikaların ve eğitim reformlarının yapılandırılmasında Bauhaus akılcılığının katkısı önemlidir. Gazi Terbiye Enstitüsü, Köy Enstitüleri; sanat, sanayi ve meslek okulları; İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi gibi mühendislik-mimarlık okulları; güzel sanat ve uygulamalı sanat akademileri hep Bauhausçu ilkeleri benimserler ve bunlara göre yetişmiş kadrolar tarafından kurulurlar. Günümüzde Türkiye'de çağdaş eğitimin örgütlenmesi ve tasarım kültürünün hızla yükselmesi hâlâ Bauhaus'un izlerini taşır. Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, "Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus" Sempozyumu'na sunulan bildirileri kapsamaktadır.

İzmir'in Artalanındaki
Kentlerde Mimarlık

EDİTÖR **Emel Kayın**
YAZARLAR **Hümeysra Birol Akkurt, H. İbrahim Alpaslan, Murat Çetin, Emre Ergül, Emel Göksu, Emel Kayın, Oya Saf, Gökçeçiçek Savaşır, Ahmet Yoldaş**
YAYINEVİ **Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları**
ISBN **978-9944-89-687-0**
YAYIN TARİHİ **Nisan 2009**

"İzmir'in Artalanındaki Kentlerde Mimarlık" kitabı, incelenen Aydın, Denizli, Muğla, Balıkesir, Manisa, Afyon, Uşak kentlerindeki mimarlığın durumunu "her kentin mimarlığının, o kentin sosyo-ekonomik, fiziksel, tarihsel, kültürel vb. gerçekliklerinin içine oturtularak değerlendirildiği" ve kısmen de "merkez-periferi konumunda oldukları kentlerle ilişkilerini belirleyen" bir yazılar dizgesi içinde anlamayı denemektedir. Batı Anadolu bölgesindeki kentlere yönelik merkez-periferi olgusuna değinen kitap, bu gerilimle sınırlanmak yerine, bölgede geçmişten bugüne büyük bir merkez olan İzmir'den yola çıkarak kıyının ardında kalan yerleşimlerdeki mimarlık panoramasını kavramayı amaçlamaktadır.

ÖNÜMÜZDEKİ SAYIDA

Ege Mimarlık 2009/4 **71**

DOSYA

İzmir'de Cumhuriyet Dönemi
Mimarlık Mirası

